

Riksdagens protokoll

1981/82:166

4 juni 1982

Debatter m. m.

Fredagen den 4 juni

Säkerhets- och försvarspolitiken, m. m. (forts.)	3
Samordnad datapolitik (UbU)	74
Samordnad datapolitik (AU)	75
Hälso- och sjukvårdslag, m. m.	76

Avgjorda ärenden

Fredagen den 4 juni

Försvarsutskottets betänkande

1981/82:18 Säkerhets- och försvarspolitiken samt totalförsvarets fortsatta utveckling	3
--	---

Utbildningsutskottets betänkande

1981/82:38 Samordnad datapolitik (förnyad behandling)	74
---	----

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1981/82:29 Samordnad datapolitik (förnyad behandling)	75
---	----

1981/82:166

Fredagen den 4 juni

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollen för den 26 maj.

2 § Andre vice talmannen meddelade att Mårten Werner (m) denna dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom Margit Gennsers uppdrag som ersättare upphört.

3 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1981/82:136 till lagutskottet

1981/82:170 lagförslag 2 till justitieutskottet
i övrigt till näringsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:37

Finansutskottets betänkande 1981/82:42

Socialutskottets betänkande 1981/82:49

Näringsutskottets betänkanden 1981/82:38, 42, 46, 49, 51, 54, 57 och 58

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:16

5 § **Säkerhets- och försvarspolitiken, m. m. (forts.)**

Fortsattes överläggningen om försvarsutskottets betänkande 1981/82:18.

Anf. 1 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Eftersom jag står först på dagens talarlista och den här debatten är en direkt fortsättning på gårdagens debatt, skall jag inledningsvis påminna litet grand om vad som hände under de sena kvällstimmarna i går.

Medan man väntar på sin tur i debatten och det drar ut allt längre på tiden,

går man runt litet grand och talar med andra ledamöter som också sitter och väntar. Man byter några ord. Jag kan säga att det var många med mig som med spänning såg fram emot att industriministern skulle träda in i försvarsdebatten. Det är en nyhet, i varje fall såvitt jag vet, att industriministern går in i den debatten. Det fanns olika teorier om vad han skulle ägna sitt anförande åt.

Jag för min del har till uppgift att redogöra för vpk:s syn på det sårbara samhället och på de katastrofala följderna för vårt totalförsvar som det innebär om utvecklingen – i vad gäller sårbarheten alltså – får fortsätta som hittills. Därför såg jag fram emot att industriministern skulle ha fastnat för en gammal och välkänd vpk-tes, nämligen den att det i syfte att minska sårbarheten och att öka styrkan hos det ekonomiska försvaret och totalförsvaret är nödvändigt att få bort de vattentäta skott som finns mellan försvarspolitik, arbetsmarknadspolitik och regionalpolitik.

Med andra ord: Tanken att försvarspengarna kan tjäna flera syften, precis som de pengar som satsas inom arbetsmarknadsområdet och inom regionalpolitiken också kan vara ägnade att stärka totalförsvaret genom att en bättre försörjningsberedskap skapas och genom att lagring av varor gradvis ersätts med decentraliserad produktion.

Tyvärr blev jag rejält besviken på industriministern. Han motsvarade inte mina förväntningar. Jag vet visserligen inte hur mycket av förväntningarna som var optimism och hur mycket som var illusioner, men faktum är att han talade om helt andra saker. Industriministern framförde med stor bravur en lovsång till det förestående JAS-projektet, som enligt honom är helt nödvändigt ur sysselsättningssynpunkt och för att vi skall kunna behålla en hög teknologi inom landet. Kunskapen fick inte förödas, framhöll han.

När sedan Nils Berndtson från vpk ifrågasatte riktigheten i industriministerns påståenden och frågade varför man inte tidigare försökt komma ur den militära knipan genom att satsa en större andel på civil produktion, fick Nils Berndtson svaret att han borde fråga socialdemokraterna om den saken, eftersom de hade haft regeringsmakten när Viggenprojektet var färdigplanerat och man måste börja se framåt. Men det faktum att socialdemokratiska regeringar har missat att ta tag i frågan om vad som skall komma efter flyget när det gäller flygindustrin, utveckling av teknologi, skapande av sysselsättning osv. innebär ju inte att de borgerliga bara kan krypa undan i den frågan. Det har ju gått tid efter 1976 också. Det är litet av den gamla tekniken att gå ut och ropa "ta fast tjuven" som industriministern här använder.

Industriministern ville naturligtvis inte – även om han givetvis anslöt sig till regeringens säkerhetspolitiska bedömningar – försvara JAS-projektet ur strikt militära synvinklar, för det skulle ha verkat konstigt. Han ville i stället peka på nödvändigheten av att vi nu bygger ett nytt militärflygplan för att rädda jobb och teknologiskt kunnande. Då kan man fråga sig om det inte, från industriministerns synpunkt, finns något bättre och mer effektivt sätt att använda minst 25–30 miljarder på än att bygga ett nytt flygplan – om det i huvudsak gäller att rädda sysselsättning och teknologiskt kunnande.

Jag kan inte låta bli att jämföra med kärnkraftsutbyggnaden, som också.

enligt dem som då ville bygga ut för dyra pengar, var till för att rädda jobben och bevara teknologi och kunnande. Nu när den branschen är överspelad för vår del, skall man satsa på export av kärnkraftsteknologi. Kommer det att bli likadant med JAS, när vi inte längre har råd med några egna flygplan? Skall denna teknologi i framtiden tjäna svenska exportintressen? Blir det i förlängningen krigsmaterielexport, när vi inte själva har råd att fortsätta denna vansinniga upprustning? Mot bakgrund av industriministerns framträdande måste man ställa sig dessa frågor.

Industriministern hävdar att de sysselsättningseffekter som skulle bli följden av denna militära satsning är så stora att de motiverar satsningen. Men det är känt för alla att det ger betydligt bättre kringeffekter, s. k. spin-off-effekter, i ekonomi och näringsliv, om man satsar på civila projekt. De argument som industriministern framförde, dvs. att man skulle rusta upp för sysselsättningens skull, faller platt till marken när man studerar verkligheten. Det finns många undersökningar som visar att just civila satsningar är mycket bättre ur sysselsättningssynvinkel.

Jag skulle tala om sårbarheten och det faktum att vpk är efter år yrkar på en annan inriktning av totalförsvaret, som på ett bättre sätt kan svara mot de verkliga krav som ställs på ett bra och genomtänkt försvar.

I vår motion 2283 nämner vi detta inledningsvis. Vi talar där om att statsledningarna under de senaste decennierna långt ifrån har utnyttjat de möjligheter som har funnits för att stärka samhället. Man har inte heller utnyttjat naturrikedomarna, näringspolitiken och befolkningsfördelningen. Utlandsberoendet har ökat. Man har satsat ensidigt på marknadsekonomierna och blivit beroende av utlandsägd produktion, osv. Detta är kända fakta för alla som sysslar med försvarspolitik.

Varför hävdar vi då från vpk så envist att försvaret måste få en ny inriktning, och vilka är problemen?

Varje modern industristat har problem med att klara försörjningen under krig eller avspärrning. Stora befolkningscentra har byggts upp som en följd av centraliserad produktion. Transportapparaten har blivit mer komplicerad och sårbar, vilket leder till problem med distributionen, speciellt med tanke på att stora mängder livsmedel som produceras på landsorten måste transporteras in till storstäderna.

Ny teknik, t. ex. datatekniken, har skapat stora problem för försörjningsberedskapen. Om datan störs eller viktiga delar slås ut, klarar man inte lagerhållning, bokföring, produktion och en rad andra verksamheter som tidigare har skötts manuellt och på så vis inte har varit så sårbara. Inom vissa områden kan man befara att genuint yrkeskunnande, till följd av utglesning av produktionen och nedläggning av industrier, är på väg att ersättas av snabb, rationell datahantering, vilket gör att man inte kan fortsätta produktionen, om datatekniken slås ut.

Det kapitalistiska produktionssättet, som vi lider under i vårt land, förvärrar industristatens problem med försörjningen under krig och avspärrning. Viktiga varor som inte ger nog profit produceras inte. Utslagning av småindustri och verksamhet spridd över landet sker kontinuerligt genom den

för kapitalismen nödvändiga monopoliseringen och strävan till stordrift. Monopolkapitalets och de multinationella bolagens strävan att på mest lönsamma villkor delta i den internationella arbetsdelningen skapar en utglesning i varusortimentet, som försvårar vårt lands förmåga till försörjning på egen hand. Detta beskrivs också mycket klart i överstyrelsens för ekonomiskt försvar perspektivstudie, där man säger:

”Strukturförändringen inom svensk industri har bl a på grund av en alltmer ökande integration lett till allt färre och större produktionsenheter och en mera specialinriktad produktion. Industrin har i växande grad blivit beroende av tillförsel av råvaror, halvfabrikat, komponenter och reservdelar från utländska leverantörer.”

Detta anmäls som ett problem.

Oswald Söderqvist har under många år hävdad detsamma som ÖEF nu framhåller, och för egen del hade jag uppe samma sak i försvarsdebatten för ett par år sedan. Tiden löper, så jag skall inte citera det, och alla har möjlighet att gå tillbaka till protokollet. Men jag talade då om möjligheterna att ersätta drivmedel med inhemsk produktion, om energiförsörjning, mot bakgrund av vad som var aktuellt när vi talade om alternativ till kärnkraften, om försörjningen med energi inom vårt land. Det lades ju fram mängder av förslag, och utvecklingsvägar skisserades. Jag talade om att vi måste bryta mineral i ökad omfattning – vi är ju starkt beroende av import av viktiga mineral – för att se till att vår industri fungerar under avspärning. Utan viktiga legeringsmetaller kan vi inte göra annat än vanligt s. k. bondjärn, och det är inte mycket att ha när vi skall rusta oss eller försvara oss.

Jag nämnde metaller, och jag skall ta upp en intressant sak som har hänt i veckan. Nyligen gick generaldirektören i ÖEF ut i ett uppmärksammat anförande, som refererades i Dagens Nyheter i tisdags. Där står bl. a. följande:

”Börja bryta vanadinmalm i Hälsingland. Det uppmanar chefen för överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF), generaldirektör Gunnar Nordbeck. Han hävdar att en brytning vore samhällsekonomiskt lönsam, skapa sysselsättning och täcka hela Sveriges årsbehov av denna viktiga legeringsmetall. Att den inte kommit i gång ännu skyller Nordbeck på ’sektortänkandet’ inom myndigheterna.”

Sedan fortsätter han med att förklara att det är vattentäta skott mellan arbetsmarknadsinsatser, ekonomiska försvarsinsatser osv., precis så som vpk har skisserat under många år. Man måste bryta dessa vattentäta skott och se till vilken nytta man kan få av pengarna i ett mer gemensamt sammanhang. Det är intressant att tankar nu börjar föras fram, som vi har haft i våra motioner under många år, om att samhällsekonomiskt tänkande kan ersätta ett direkt privatkapitalistiskt företagsekonomiskt tänkande när det gäller försvarsmedlen. Det är en intressant bekräftelse på att de tankarna har varit riktiga. Men ändå satsas år efter år huvuddelen på det militära försvaret, och dessa tankar ser inte ut att kunna bryta igenom bland dem som har att besluta.

Sårbarhetsutredningen har också pekat på problemen inom dataområdet.

Jordbruksministern har nyligen tillsatt en utredning som skall se över om man inte kan ändra livsmedelsförsörjningen, så att den inte är så centraliserad till Skåne. Detta är också saker som är oerhört viktiga för försörjningsberedskapen och som, om man förändrar denna centraliserade, monopoliserade struktur, skulle kunna skapa jobb i andra delar av landet. På så sätt skulle man kunna få större nytta av de pengar som avsätts för försvaret.

Detta är små positiva uppvaknanden på olika håll. Folket inom ÖEF talar naturligtvis om detta – det känner jag till – men de har svårt att finna gehör.

Detta totala, eller kanske man skall säga kompletta, synsätt på totalförsvaret måste snart komma till uttryck i direktiv inför det framtida försvarsarbetets utformning.

Vi har under åren väckt motioner med denna inriktning och har fått till svar att sittande försvarsutredning har sina direktiv och att några tilläggsdirektiv inte är aktuella. Man har sagt att vi skall vänta, eftersom det snart blir en ny planeringsperiod. Och nu är det så dags. Det är dags att se framåt igen, i och med att vi fattar besluten i dag. Vi måste börja titta på vad som skall hända i fortsättningen, efter den period som det nu har planerats för och skall beslutas om.

Vi från vpk menar att en ökad integration mellan det ekonomiska försvarets roll och den verklighet som kapitalismen av i dag ger oss att fungera i är av nöden. Genom påverkan och ingrepp i samhällets struktur och tillskapande av resurser kan man minska påfrestningarna. Man kan förena intresset för en bättre beredskap, ett bättre försvar, med social nytta, med möjligheten att skapa jobb och upprätthålla produktionen, vilket man inte kan göra enligt strikt privatkapitalistiska synsätt.

Vpk anser att varken försvarskommittén, regeringen i sin proposition eller utskottet, som nu har behandlat propositionen, tar det ekonomiska försvaret riktigt på allvar. De ser inte vilka möjligheter som finns vid ett nytänkande. Därför har vi också yrkat att man skall ge nästa försvarsutredning direktiv i enlighet med vad vi skriver i vår motion. Det innefattar naturligtvis också dessa riktlinjer.

Eftersom det tidigare glömdes bort, herr talman, skall jag nu yrka bifall till motionerna 1110 och 535 från vpk. Jag yrkar naturligtvis också bifall till motion 2283, som innehåller de tankar som jag här har skisserat.

Anf. 2 EIVOR NILSON (c):

Herr talman! Sveriges försvar bygger på den allmänna värnplikten, och det är därför viktigt att de sociala förmånerna under värnpliktstiden tryggar de värnpliktigas situation på ett sådant sätt att deras sociala situation inte är försämrad vid utryckningen.

En undersökning om de värnpliktigas ekonomiska förhållanden som överbefälhavaren har arbetat med sedan 1978 har avslutats. Flera instanser har dock förordat att frågan om ett nytt förmånssystem utreds ytterligare. Försvarsministern har också i detta syfte tillsatt en kommitté med direktiv att

senast den 1 oktober i år redovisa sina överväganden och förslag. Flertalet av remissvaren från myndigheter och organisationer angående överbefälhavarens undersökning av de värnpliktigas ekonomiska förmåner innehåller krav på att åtgärder snarast möjligt vidtas för att komma till rätta med vissa problem inom det nuvarande förmånssystemet. Försvarskommittén har också förordat vissa angelägna förbättringar i avvaktan på den tidigare nämnda utredningen. Det visade sig att de som hade svårast att klara ekonomin är de ensamstående värnpliktiga som har skaffat sig sin lägenhet kortare tid än sex månader före inryckningen, eftersom bostadsbidrag endast utgår till dem som har haft lägenhet sex månader eller längre.

Vid besök på förbanden och samtal med konsulenterna har dessa bekräftat att det är en svår situation för många som stått länge i bostadskö att inte få bostadsbidrag. Det är bostadsbrist på många håll, och att då kanske behöva lämna sin lägenhet på grund av militärtjänst och därmed sammanhängande dålig inkomst skapar naturligtvis missnöje.

Regeringen föreslår därför att den nuvarande sexmånadersregeln när det gäller bidrag till hyra försvinner fr. o. m. den 1 juli 1982. Försvarsutskottet ställer sig bakom förslaget.

Vidare föreslås en höjning av dagersättningen med 1 kr. i avvaktan på utredningens förslag. Ett starkt krav från de värnpliktiga är att dagersättningen successivt höjs till 30 kr. per dag. Varken regeringens eller oppositionens förslag når i dag detta mål. Även i denna fråga måste vi avvakta utredningens förslag.

Med hänvisning främst till den pågående utredningen är utskottet inte berett att tillstyrka en höjning av dagersättningen utöver regeringens förslag. Motionerna 2276 och 535 avstyrks därför i dessa delar. Övriga förslag till förbättringar redovisas i betänkandet, och jag hänvisar till detta.

Ulla Ekelund tar i motion 2263 upp frivilligorganisationernas förmånssystem. Frivilligorganisationernas verksamhet är en så viktig del av vårt totalförsvaret att den bör erhålla stöd från alla berörda myndigheter. De frivilliga försvarsorganisationerna inkl. hemvärnet engagerar i dag över 800 000 av vårt lands produktiva befolkning.

Försvarsupplysning, rekrytering och utbildning är frivilligorganisationens uppgifter. Den frivilliga försvarsverksamheten skall tjäna totalförsvaret. Samordningen åvilar närmast överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen i samråd med andra berörda myndigheter. Frivilligorganisationerna har en central samarbetskommitté. Dessutom finns regionala och lokala samarbetskommittéer. De största frivilligorganisationerna är hemvärnet, Röda korset och Riksförbundet Sveriges lottakärer, som med sina 60 000 medlemmar är den största kvinnliga frivilligorganisationen i Sverige.

Samtliga frivilligorganisationer har en mycket stor betydelse för vårt totalförsvaret. Förutom den direkta utbildning och övning som ges frivilligorganisationernas medlemmar sprids försvarsupplysning och samhällskunskap, övas solidariteten och stärks kamratskapet mellan skilda grupper och yrkeskategorier.

Den insats frivilligorganisationernas medlemmar gör kan vi inte undvara i

vårt totalförsvaret. Den är värd allt stöd. Även i en kärv ekonomisk situation bör därför det ekonomiska stödet till frivilligorganisationerna behållas och även om möjligt förbättras.

Förmånssystemet för frivilligtjänstgöring bör ses över i avsikt att skapa balans mellan olika kategorier av frivilliga. Det bör även skapas bättre förutsättningar för kvinnor att delta i frivillig utbildning och att avtalsbinda sig för tjänstgöring i krig. Likaledes bör möjligheten för anställda att få ledigt för att genomgå frivillig utbildning utan att förlora arbetsinkomst förbättras.

I proposition 1981/82:102 säger 1978 års försvarskommitté att de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet är ett nödvändigt komplement till pliktjänstgöringen. Frivilliga åtaganden är av avgörande betydelse inte minst med avseende på insatsberedskapen.

Försvarsministern delar kommitténs uppfattning och uttrycker sig på följande sätt: "Jag delar kommitténs syn på betydelsen av frivillig personal och de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet. Det frivilliga engagemanget är enligt min mening ett uttryck för den starka förankring försvarstanken har hos befolkningen.

Jag delar försvarskommitténs uppfattning att förmånssystem, ledighetsregler samt möjligheten för kvinnor att erhålla utbildning och uppgifter bör ses över. Det torde få ankomma på regeringen att närmare fastställa formerna för en sådan översyn."

Statens avtalsverk och statstjänstemännens tre huvudorganisationer kom 1975 överens om bl. a. vissa ändringar i det allmänna avlöningsavtalet. Överenskommelsen innehåller bl. a. följande punkt:

"Vid tjänstledighet för frivillig utbildning som fordras för att vinna eller behålla kompetens för befattning i totalförsvaret utgår lön med B-avdrag 32 dagar under ett och samma kalenderår."

Motsvarande möjlighet att få tjänstledighet för frivillig utbildning med B-avdrag finns inte för kommunalt anställda. I förhandlingar 1980 framfördes kravet av såväl KTK som SACO/SR-K, men det gav inget resultat. Frivilligförsvarets betydelse ökar. Anslutningen ökar. Det är av stor vikt att medlemmarna bereds tillfälle att delta i utbildningen. Likhet bör råda mellan statligt och kommunalt anställda.

Den enskildes möjligheter att delta i kurser under veckotid är beroende av bl. a. den ekonomiska ersättning som utgår. De skillnader som här finns mellan olika kategorier upplevs som orättvisa. Ersättningen borde vara lika oavsett vilken kungörelse som ytterst styr verksamheten. Olikheterna i förmånssystemet leder till negativa jämförelser som menligt kan påverka en organisations möjlighet att behålla avtalspersonal. Den positiva uppfattning som präglar statsmakternas syn på frivillig försvarsverksamhet borde komma till uttryck när det gäller att jämställa förmåner för frivilliga.

Till följd av det stora antalet frivilliga, som genomför en mängd kurser och övningar, blir hanteringen av utbetalningar och kontroller omfattande och därmed kostnadskrävande. Även smärre justeringar i denna hantering skulle innebära avsevärda lättnader. Förutom de ekonomiska ersättningarna spelar

också möjligheterna att få ledigt en stor roll. Under en följd av år har det arbetats för att kommunalt anställda skulle få samma rätt som statsanställda, men det har inte lyckats hitintills. Rekryteringen av frivillig personal till totalförsvaret anses av flera skäl ha stora värden och innebär också att statsmakterna inte behöver tillgripa fler eller mer omfattande pliktlagar. Det totala behovet av personal är detsamma oavsett om personalen tillförs på pliktens eller frivillighetens väg. Förmåner av olika slag bör naturligtvis inte vara sämre för de frivilliga. Det är mycket glädjande att försvarsministern uttalar sig så positivt och att han är beredd att fastställa normerna för en översyn angående förmånssyn, ledighetsregler samt möjligheter för kvinnor att erhålla utbildning.

Försvarsministern sade i sitt anförande att de frivilliga organisationernas verksamhet är mycket betydelsefull, och han utlovade att den föreslagna utredningen snarast skall tillsättas.

Hälso- och sjukvården i krig bygger till stor del på de fredstida resurserna. Få länder har så goda sjukvårdsresurser som Sverige. Den medicinska tekniken och den materiella standarden inom sjukvården är hög, och personalen är välutbildad.

Omstruktureringen och utbyggnaden av stora centralsjukhus och nedläggning av små sjukhus, typ länssjukhus, har dock inneburit att en utslagning medför mycket större skador än vid en jämförelse med sjukvården för 20 år sedan, då vi hade många små fungerande sjukvårdsenheter i länen. Operationer och avancerad medicinsk vård kunde utföras på fler ställen än en eller två platser i ett län. Glädjande nog har landstingen under senare år prioriterat utbyggnaden av hälsocentraler, där en mycket stor procent sjukvård kan bedrivas. Vid en väl fungerande hälsocentral kan drygt 90 % av de sjuka behandlas och behöver ej transporteras till centralsjukhuset. Detta innebär naturligtvis en resursförstärkning av sjukvården i händelse av en krigssituation i vårt land.

Den moderna sjukvården i dag baseras mycket på engångsmateriel, och det känns oroande att så mycket importerats och är materiel som tillverkas av oljeprodukter. Jag tänker då på plast. Injektionssprutor och kanyler – spetsar – är viktiga materiel som vi ganska snabbt blir utan i händelse av en avstängning vad gäller import till Sverige. Jag har nyligen läst en artikel där det konstaterades att nyutexaminerad vårdpersonal inte kan använda glassprutor vid injektionsgivning. Det är naturligtvis viktigt att det i utbildningen ingår användning av flergångsmateriel, så att kunskapen finns om behovet skulle uppstå. Den materiel som finns kvar för flergångsbruk är det viktigt att vi förvarar väl och att användningssätt och vård av materielen hålls levande. De svårigheter som föreligger i dag är sjukvårdshuvudmännens begränsade möjligheter att hålla stora lager. Det kan variera mellan två veckor och två månader.

Ett mycket viktigt beslut som fattades av riksdagen är att sjukvårdshuvudmännen från den 1 juli 1981 har ansvaret även för planering av sjukvården i krig och lagerhållning. Det är naturligt att den bästa planeringen alltid sker så nära vårdnadsstället som möjligt.

En annan viktig del i en fungerande sjukvårdsorganisation är transporter-
na. Varje landsting och sjukvårdsförvaltningsområde har sina ambulanser
anpassade för fredsbehov. Dessa resurser är helt otillräckliga i en krigssi-
tuation. Transportorganisationen bör enligt försvarskommittén byggas upp
med de fredstida resurserna som kärna. Det är viktigt att huvudmannskapet
snarast fastställs och att räddningstjänstkommittén snarast lägger fram ett
förslag.

Herr talman! Jag delar helt utskottets åsikt att det är angeläget att
försörjningen med sjukvårdsmateriel prioriteras och att de övriga frågor som
jag tagit upp åtgärdas. Vi har en bra sjukvård i fred, men i en krigssituation
krävs ytterligare åtgärder.

I detta anförande instämde Stina Eliasson (c).

Anf. 3 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Eivor Nilson återopade överbefälhavarens undersökning
om de värnpliktigas ekonomiska förhållanden. Jag hänvisade till denna i mitt
anförande i går. Undersökningen visar klart att värnpliktsförmånerna ligger
på en alldeles för låg nivå. Den visar också att många värnpliktiga måste låna
för att klara sin ekonomi under värnpliktstiden.

Utredningen visar dessutom att de värnpliktigas 30-kronorskrav är
realistiskt. Våra ledamöter i försvarskommittén ställde sig också bakom det
kravet, och vi har följt upp det i vår partimotion. Därför behöver man alltså
inte avvakta förmånskommitténs förslag för att fastställa den nivån för de
värnpliktigas ersättning. Det skulle tvärtom vara bra om riksdagen ställde sig
bakom detta krav och gjorde ett sådant uttalande – det skulle vara en bra
vägledning för den kommitté som arbetar. Och detta kan man alltså göra
genom att bifalla reservation 12.

Vi har vidare sagt att även om vi ställer oss bakom kravet på 30 kr. kan vi
inte ta alltsammans på en gång, utan vi bör göra en lyftning av värnplikts-
förmånerna i etapper, framför allt beträffande dagpenningen. Att komma
med ett förslag om en höjning på 1 kr. är närmast en förolämpning mot de
värnpliktiga – det motsvarar ju inte ens inflationen. Vi föreslår därför att man
i den här etappen lyfter dagpenningen med 4 kr., alltså 3 kr. mer än
regeringens förslag, och sedan tar det andra i kommande etapper.

Anf. 4 EIVOR NILSON (c) replik:

Herr talman! Karl-Erik Svartberg påtalar att socialdemokraterna i sin
partimotion har tagit upp kravet på 30 kr. Jag är mycket väl medveten om
det, och jag vet också att herr Svartberg är väl medveten om att den kommitté
som arbetar kommer att lägga fram förslag i oktober. Kommittén arbetar
mycket fort, och eftersom Karl-Erik Svartberg själv deltar i arbetet förmodar
jag att han vet att direktiven också innebär att man successivt skall arbeta
fram ett förslag om att komma fram till 30 kr.

I utredningen arbetar man inte bara med *en* fråga, utan det kommer att bli
en paketlösning som kommer att förbättra de värnpliktigas situation. Jag

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

tycker nog att vi har tid att vänta de månader som är fram till den 1 oktober.

Anf. 5 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Jag känner inte till att direktiven direkt pekar ut att vi skall hamna vid 30 kr. – då borde ju försvarsministern ha kunnat påpeka det direkt. Däremot vet jag, Eivor Nilson, att det står i direktiven att kommittén bör inrikta sitt arbete så att dess huvudförslag till nytt förmånssystem i stort sett ligger inom nuvarande kostnadsram för värnpliktsförmåner.

I mitt anförande i går tillät jag mig säga att i så fall kommer det att bli fattigt för de värnpliktiga även framöver – det finns ju som bekant inte mycket förmåner att omfördela för de värnpliktiga.

Totalt har de värnpliktiga en mycket stor brist i sin ekonomi under värnpliktstiden, och det är därför man behöver lyfta förmånerna. Det framgår mycket klart om man läser vår partimotion och tar del av de värnpliktigas yrkanden osv.

Anf. 6 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Det är en mycket viktig fråga som här har tagits upp. Den allmänna värnplikten är grundläggande för det militära försvaret och för vårt folkförsvar, och det är en angelägenhet av stor vikt att vi kan ge de värnpliktiga sådan ersättning att de slipper att göra alltför stora uppoffringar – därom är vi överens.

Den socialdemokratiska motionen innebär – om jag förstått den rätt – inte att man under femårsperioden skall komma upp till 30 kr. i den direkta dagpenning som betalas ut. Socialdemokraterna menar att man skall kunna utforma ett förslag som innebär att värdet av de sammanlagda förmånerna per dag blir 30 kr.

Några ord om det nuvarande läget: F. n. utgör naturaförmånerna inkl. reseförmånerna för de värnpliktiga under grundutbildning ca 70 % av de sammanlagda värnpliktsförmånerna. Dagersättningen har ökat med 100 % från 1975/76 till 1982/83. Jag vill med detta inte säga att det har varit tillräckliga höjningar. Det är klart att vi alla önskar att kunna gå längre. Men ersättningen har alltså ökat med 100 % från 1975/76 till 1982/83. Prisutvecklingen under samma period beräknas bli ungefär lika stor. Det genomsnittliga basbeloppet för 1975/76 var 9 700 kr. Med samma beräkningsgrund beräknas basbeloppet för 1982/83 bli ca 19 400 kr., dvs. 100 % högre än 1975/76. Alltså har dagsersättningen i stort följt prisutvecklingen.

Anledningen till att vi inte går längre när det gäller att höja värnpliktsförmånerna i år är, som Karl-Erik Svartberg väl känner till, att vi har tillsatt den s. k. värnpliktsförmånskommittén. Vi menar från regeringens sida att det är rimligare att först avvakta kommitténs förslag, och därefter, när kommitténs förslag har lagts fram, ta ställning till förmånernas nivåer, ökningstakt och fördelning på olika förmånsslag. Några mer genomgripande åtgärder såvitt avser dagsersättningen bör därför enligt min mening inte vidtas

förrän kommittén har presenterat sina förslag. Vi vet att kommittén har en bra sammansättning, och vi avvaktar med förtroende dess arbete.

Nr 166

Fredagen den
4 juni 1982

Anf. 7 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara informera försvarsministern om att vårt förslag är inriktat på 30 kr. Förslagets mening är inte att vi skall väva ihop alla värnpliktsförmåner för att sedan nå ett tak på 30 kr. Vi har resonerat utifrån 30-kronan, men vi har också, för att gardera öppningar, sagt att om vi i resonemang med de värnpliktiga finner att de vill avstå någon krona av dessa 30 till någon annan del inom värnpliktsförmånssystemet skall vi vara öppna för det. Det är förklaringen till att vi har givit vårt förslag den formuleringen. Men målsättningen för oss är alltså 30 kr. i dagpenning. Det finns ekonomiska undersökningar som klart visar att behovet finns där, att kravet är realistiskt. Vi behöver inte diskutera det mera.

Men eftersom försvarsministern gick upp i debatten, vill jag gärna ha ett klaggörande av direktiven. Det står så här: Kommittén bör inrikta sitt arbete så att dess huvudförslag till nytt förmånssystem i stort sett ligger inom nuvarande kostnadsram för värnpliktsförmåner.

Är det riktlinjerna som vi har att arbeta efter? Det talas visserligen i följande mening om att vi i översiktlig form bör kunna redovisa förslag inom andra kostnadsramar, men det ser jag mer som en undanglidande manöver.

Anf. 8 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Vi försöker numera i allt kommittéarbete göra upp en mall för att kommittén skall försöka hålla sig inom de ramar som finns. Det hänger ihop med vårt ekonomiska läge. Den här kommittén har givetvis, liksom andra kommittéer, frihet att lägga fram vilka förslag som helst.

Anledningen till att jag tolkade socialdemokraternas förslag så som jag gjorde är skrivningarna i slutbetänkandet från 1978 års försvarskommitté, betitlat Totalförsvaret 1982–1987. Där står på s. 113:

”De socialdemokratiska ledamöterna anför – – – Ramen bör uttryckas så att målet skall vara att under den kommande 5-årsperioden nå upp till en förbättring av förmånerna som motsvarar en dagersättning om 30 kronor om dagen. Denna förbättring kan dock läggas ut även på andra förmåner, t. ex. uttryckningsbidrag och bostadsförmåner. Försvarskommittén utgår från att den nya utredningen arbetar snabbt och att dess arbete också innefattar en prövning av värnpliktsresesystemet.”

Anf. 9 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Jag håller mig naturligtvis till vår partimotion. Det är den som är avgörande för försvarsutskottets ställningstagande, och det är den vi diskuterar i dag.

Sedan konstaterar jag att jag inte fick något konkret svar på frågan om värnpliktsförmånerna och den omfördelning som skall göras. Det var allmänna riktlinjer för kommittéarbete, sade försvarsministern.

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

Vidare konstaterar jag än en gång, som jag gjorde i går, att man mycket väl kan binda sig för en kostnad på 26–30 miljarder under de närmaste 30 åren, men man kan inte tänka sig att göra ett uttalande om en höjning på sikt till 30 kr. i dagpenning för de värnpliktiga eller 4 kronors ökning för nästa år – därför att det skulle binda en utredning om de värnpliktigas ekonomi. Detta är ganska fantastiskt, herr talman!

Anf. 10 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Herr talman! Karl-Erik Svartberg nämner här att man är beredd att binda sig för 26–30 miljarder. Jag föreställer mig att han avser JAS-projektet – även om han tycks tala om ett annat JAS-projekt än det regeringen talat om här i kammaren. Förslaget om detta projekt har föregåtts av noggranna beräkningar och utredningar. Så blir fallet även beträffande värnpliktsersättningsarna. Jag föreställer mig att jag – när jag har erfaret folk i kommittén – inte här behöver göra några ytterligare påpekanden utöver dem som finns i direktiven.

Anf. 11 HOLGER BERGMAN (s):

Herr talman! I försvarsutskottets betänkande nr 18 finns det tre frågor som ur sörmländsk synvinkel är av särskilt intresse.

En är försvarsministerns anmälan om hur civilförsvarets framtida utbildningsorganisation bör utformas. För ungefär två år sedan behandlade vi här i kammaren frågor om civilförvarsskolan i Katrineholm. Det fanns då ett förslag om att den skulle läggas ned. Riksdagen sade nej till det förslaget i avvaktan på omfattningen av utbildningsbehovet i framtiden.

Försvarskommittén har, med hänvisning till viss osäkerhet om utbildningsbehovet, föreslagit att man t. v. skall behålla Katrineholmsanläggningen. Det vittnar om, tycker jag, att det var ett klokt beslut riksdagen fattade 1980.

Försvarsministern räknar med att det inom något år finns underlag för att kunna ta slutlig ställning till om civilförvarsskolan i Katrineholm behövs på längre sikt.

Enligt uppgifter i utskottet kan det ta betydligt längre tid att eliminera den här osäkerheten, men oavsett vilken tid det tar är det ur både civilförsvarets och ur regional synpunkt värdefullt att man ger sig tid att grundligt utreda behovet av utbildningsenheter innan ett slutligt beslut fattas.

Den andra frågan är utskottets behandling av motion 1981/82:2282 av Olle Svensson och Svante Lundkvist, där motionärerna vill att fortifikationsförvaltningen i större utsträckning skall utföra sina arbetsuppgifter med egen personal och till en mindre del anlita konsulttjänster.

Vid föregående riksmöte avslogs en liknande motion med motiveringen att försvarskommittén skulle pröva frågan. Någon sådan prövning har inte skett i kommittén, och frågan behandlas heller inte i försvarspropositionen.

Utskottet föreslår avslag även på motion 2282 men påminner om att syftet med utlokaliseringen var att ge sysselsättning och förstärka strukturen i

berörda orter. Enligt utskottets mening bör det därför på sikt vara möjligt att ersätta vissa konsulttjänster med fast anställd personal.

Vidare anför utskottet, och det uppfattar jag som en skärpning av motionskravet: "Fortifikationsförvaltningen bör – i den mån konsulter måste anlitas – eftersträva en lokal upphandling av konsulttjänster för lokalt anknutna arbetsuppgifter."

Jag anser att utskottet därmed behandlat motion 2282 på ett positivt sätt.

Den tredje fråga jag vill beröra är förslaget i Anita Perssons och min motion 2199 om att flytta arméflygskolan från Brandholmens flygplats i Nyköping till f. d. F 11 på Skavsta.

Enligt överbefälhavarens planering skall arméflygskolan flytta till Malmslätt senast år 1988.

Utskottet anser i likhet med försvarskommittén och chefen för försvarsdepartementet att ett ställningstagande till arméflygskolans flyttning bör anstå.

Det är inte rimligt, anser utskottet, med ytterligare en flyttning under 1980-talet.

När riksdagen fattade beslut om F 11:s nedläggning beslutade riksdagen också att Nyköping skulle kompenseras för de arbetstillfällen som gick förlorade genom nedläggningen.

Det är väl osannolikt att någon regering vill fatta beslut om att dra bort ytterligare statlig verksamhet från Nyköping innan sådan kompensation kommer till stånd.

Nyköpings och Oxelösunds kommuner överväger att tillsammans med företag i regionen bilda ett bolag för civil flygverksamhet på f. d. F 11 vid Skavsta.

En förutsättning för detta är att det företag som nu "servar" arméflygskolan får fortsätta med denna verksamhet ännu ett antal år.

Utskottets skrivning ger enligt min mening möjlighet att, om förutsättningar för flygverksamhet på Skavsta skapas, flytta arméflygskolan till Skavsta under en övergångsperiod på ca fem år eller till den tidpunkt då överbefälhavaren anser att arméflygskolan i sin nuvarande form skall upphöra.

På detta sätt skulle man undvika en stor kapitalförstörelse och samtidigt kunna ge arméflygskolan goda möjligheter för dess verksamhet.

Dessutom undviker man att staten investerar i annars nödvändig upprustning av Brandholmens flygplats.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska gruppreservationerna med Eric Holmqvist som första namn och i övrigt till utskottets betänkande.

I detta anförande instämde Olle Svensson och Göran Persson (båda s).

Anf. 12 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! I moderata samlingspartiets partimotion med anledning av totalförsvarspropositionen pekar vi på riskerna av att för tidigt och för säkert inteckna en avspänningsprocess i omvärlden för reduceringar inom försvaret. De senaste tio årens försvarspolitik i vårt land ger också en god belysning av dessa risker.

Ett försvarsbeslut innebär naturligtvis alltid en mycket svårbedömd bedömning av en framtida utveckling i vår omvärld. Medel och metoder för sådana bedömningar har med åren möjligen blivit något mindre trubbiga, men ytterst torde alltid ett försvarsbeslut få grundas på ett politiskt ställningstagande rörande dessa framtida säkerhetspolitiska risker.

I detta sammanhang bör särskilt understrykas spännvidden i tid mellan beslut och effekten av det genomförda beslutet. I försvarssammanhang är denna spännvidd upp till tio år, ibland mer – femton räknar man också med.

Det försvar vårt land kan mobilisera i dag är alltså till viktiga delar en effekt av 1968 års och 1972 års försvarsbeslut. Följaktligen är det försvar vi kommer att fatta beslut om i dag delar av det försvar vi kommer att ha fram på 1990-talet.

Alla som sysslar med försvarsfrågor är väl införstådda med detta förhållande. Ändå är det det dagsaktuella säkerhetspolitiska skeendet i världen som präglar debatten om hur försvaret skall se ut om tio år. Det är mänskligt och naturligt att det är så. Ingenting är så svårt som att med tillförlitlighet säga att 1990-talet kommer att bli ett fredligt decennium, då vi följaktligen inte skulle behöva ett så starkt försvar, eller att 1990-talet blir osäkert och spänningsfyllt, varför vi i dag, 1982, skulle behöva fatta ett försvarsbeslut med förstärkningar i.

1925 års nedrustningsbeslut ger exempel på hur statsmakterna i vårt land intecknade en fredlig utveckling som aldrig kom till stånd. Detta gav oss ett otillräckligt och illa förberett försvar när krigsmolnen hopade sig i slutet på 1930-talet – låt vara att man då med andan i halsen började söka återställa vad som hade rivits ner. 1968 och 1972 års försvarsbeslut ger likaså exempel på beslut som uttalat byggde på tanken att avspänning och en fredlig utveckling mellan stormakterna skulle visa sig vara så hållfast och bestående att våra försvarsanstängningar kunde tillåtas nedgå.

Låt mig, herr talman, citera några rader från 1970 års försvarsutredning, där utredningens skrivning var en socialdemokratisk majoritetsskrivning:

”Ett karakteristiskt drag i de senare årens storpolitiska utveckling är en betydande grad av avspänning mellan de båda huvudaktörerna på den världspolitiska scenen, Förenta staterna och Sovjetunionen. Denna avspänningsprocess har nu pågått så länge och visat en sådan hållfasthet, att man kan tala om en utvecklingstrend.”

Ett nytt citat: ”Mot en sådan bakgrund kan slutsatsen vara berättigad, att de båda supermakterna är beredda att i egna och världsfredens intresse göra en allvarligt menad ansträngning att slutgiltigt lösa de utestående problem som alltsedan andra världskrigets slut utgjort ett ständigt hot mot freden.”

Mot denna bakgrund ansåg utredningen "att vissa begränsningar i försvarets operativa styrka på kort sikt är möjliga att godtaga".

Borgerliga reservationer och särskilda yttranden av Allan Hernelius, Sven Wedén och nuvarande försvarsministern och dåvarande utredningsledamoten Torsten Gustafsson med allvarliga varningar för dessa resonemang klingade ohörda.

Låt mig likaså citera vad departementschefen sade i 1972 års försvarsproposition:

"1968 års försvarsbeslut utformades bl. a. mot bakgrund av bedömningen att en politisk avspänning hade inträtt i Europa. Detta hade skett trots att den rent militärpolitiska situationen inte hade undergått några påtagliga förändringar. --- Den politiska utvecklingen efter år 1968 pekar bl. a. mot att det för första gången på mycket lång tid har inträtt en situation i Europa, som kan innebära förutsättningar för att uppnå ett mera varaktigt tillstånd av avspänning och samarbete."

Ytterligare ett citat ur 1972 års försvarsproposition: "Jag har i det föregående anfört att de senaste årens utrikespolitiska utveckling ger intryck av politisk avspänning i Europa. Jag anser därför att den operativa styrkan kan tillåtas gå ned något de närmaste åren. --- Från säkerhetspolitisk synpunkt har utredningen ansett att de risker som är förenade härmed inte är större än att de kan godtas. Jag delar denna uppfattning. I det följande kommer jag att förorda vissa ytterligare åtgärder i denna riktning."

Herr talman! 1977 års försvarsbeslut förmådde endast delvis hejda de "begränsningar i försvarets operativa styrka på kort sikt" som blev resultatet av 1972 års försvarsbeslut.

När man läser raderna från 1972 om begränsningar i den operativa styrkan får man tyvärr intrycket att detta är en visserligen inte önskvärd men ändå sekundär effekt av andra åtgärder som ter sig mycket viktigare.

Vad är då kort sikt i detta sammanhang? Ja, om man får tro vad som skrevs 1972 avses programplanepérioden och åren närmast därefter. Då skulle vi vara framme vid 1980, eller i dag för att tänja något på begreppet. Och då måste den allvarliga frågan ställas: Är perioden med försvarets begränsning i sin operativa förmåga nu avslutad? Bör den operativa förmågan med hänsyn till den icke infriade fredligare utvecklingen i vår omvärld nu öka?

Man kanske kan tolka det så att regeringspartierna och moderaterna anser, med något varierade ekonomiska ramar, att så bör ske. Men socialdemokraterna håller fast vid en utveckling som i ekonomiska termer i stort sett innebär en återgång till principerna bakom 1972 års beslut. De säkerhetspolitiska motiveringarna är dock nu annorlunda.

I konsekvens med försvarsplaneringens logiska tidsförhållanden innebär väl det att socialdemokraterna återigen bedömer utvecklingen för programplanepérioden och åren närmast därefter, dvs. fram till 1990, så att begränsningarna i försvarets operativa styrka alltjämt är välmotiverade trots att den säkerhetspolitiska utveckling de ursprungligen byggde på inte har infriats.

Den framtid vi nu går till mötes mot 1990-talet har, så långt det rimligen

Fredagen den
4 juni 1982

Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.

kan krävas, försvarsutredningen sökt bedöma. Till skillnad från 1968 och 1972 råder det inga delade meningar om dessa bedömningar inom utredningen och försvarsutskottet. Ingen söker med andra ord in-teckna en vare sig fredligare eller mer osäker säkerhetspolitisk miljö för förändringar i försvarets styrka. Att ekonomiska skäl kan föranleda skilda satsningar är mot denna bakgrund en annan sak.

Herr talman! Låt mig därefter i korthet beröra en av de motioner jag väckt med anledning av totalförsvarspropositionen. Den handlar om sambandet mellan krigs- och fredsorganisationen och är av avgörande betydelse för försvarets ekonomi.

Också i detta försvarsbeslutsvarv har kraven på rationalisering av försvarets fredsorganisation lett till svåra politiska beslutsproblem. Trots att alla som varit involverade i denna beslutsprocess tycks vara väl medvetna om de besparingskrav på fredsorganisationen som är nödvändiga om de förordade krigsorganisationslösningarna skall kunna innehållas, har likväl det lokala och regionala motståndet mot reduceringar av fredsförbanden på flera håll blivit så starkt att de förordade reduceringarna inte sett sig politiskt möjliga att genomföra. Jag konstaterar att i detta beslutsvarv är loppet så att säga kört.

Det är mot denna bakgrund jag utformat min motion. Också inför nästa försvarsbeslut kommer, ännu starkare än tidigare, kraven på rationaliseringar inom fredsorganisationen att göra sig gällande. Frågan är då: Hur skall denna process hanteras? Lärdomarna från de tre senaste försvarsbesluten pekar enligt min mening på följande viktiga faktorer.

Debatten om försvarets utveckling har under många år lidit av att sammanhanget och skillnaden mellan försvarsmaktens krigsorganisation och dess fredsorganisation för många medborgare framstått som oklar, ja t. o. m. varit okänd. Strukturen i försvarets freds- och krigsorganisation har sönderfallit i ett antal svårgripbara element, vars inbördes sammanhang ter sig allt mer lösryckt. Denna grundläggande svaghet i diskussionsförutsättningarna leder till flera egenartade konsekvenser för svensk försvarsdebatt – vilka man inte ser i andra länders försvarsdebatt.

Många medborgare i vårt land uppfattar sin orts eller sin regions fredsförband också som ortens eller regionens försvar i händelse av krig, vilket har gett det s. k. militärkommunala komplexet en helt annan tyngd i debatten än vad det har i debatten i andra länder. Det har också lett till att styrkan och rörligheten i försvarsmaktens krigsorganisation framstår som okänd eller diffus, och detta leder ofta till en underskattning av vårt lands försvarsförmåga.

Det naturliga och goda i försvarsviljan och vaktsländet kring ett starkt försvar kanaliseras ofta till ett bevarande av en orationell och dyrbar fredsorganisation, medan minskningar eller försämringar i krigsorganisationen passerar utan verklig diskussion. Diskussion och debatt om försvarsmaktens utbildnings- och övningsverksamhet får en tendens att koncentreras till förutsättningarna för fredsförbandens inneliggande åldersklass, medan

diskussion om repetitionsutbildning och övningar med större krigsförband blir svåråtkomlig.

Materieförnyelse och teknisk utveckling inom krigsorganisationen koppas inte till enskilda eller viktiga förband, vilka således får ökad slagkraft, utan till vapensystemet som sådant med risk för att dess funktion och betydelse i förbandsstrukturen förloras. Diskussioner om luftvärnsrobotar blir ofta rätt och slätt en teknisk diskussion om luftvärnsrobotar och inte om luftvärnsfunktionen i skyddet av t. ex. en brigad. Flera faktorer har medverkat till denna skevhet i debatten.

Exempelvis arméns fredsförband har en mycket lång tradition i svenska folkets medvetande genom övertagandet av de ursprungliga landskapsregementenas folkliga förankring och deras till namnet knutna insatser i vårt lands krigshistoria. Det bör dock i detta sammanhang observeras att det var landskapsregementenas ursprungliga roll som krigsorganisationsregementen som skänkte dem deras förankring i folkmedvetandet.

Dagens benämningar på arméns förband inom krigsorganisationen, fördelningar, brigader, Fo-grupper m. m. har ingen naturlig förankring i befolkningens medvetande. Detta sammanhänger bl. a. med att de omgärdas med en långt driven sekretess.

Stommen i arméns fältförband, brigaderna och deras sammansättning som krigsförband efter mobilisering med enheter som grundutbildas vid flera olika fredsförband från olika truppslag ger för den oinvigde, även för de värnpliktiga, ett komplicerat intryck.

I propositionen framhålls att en fortsatt anpassning av fredsorganisationen torde bli nödvändig i början av 1990-talet. Vilka förbandsindragningar och andra åtgärder som då erfordras bör fastställas i nästa försvarsbeslut. Enligt min uppfattning är det angeläget att denna fortsatta anpassning blir väl planerad och ingår i en långsiktigt utformad struktur för försvarsmaktens krigs- och fredsorganisation. Det avgörande är att fredsorganisationen skall grundas på krigsförbandens behov.

Det bör alltså nu göras upp en långsiktig plan för fredsorganisationens utveckling, stödd på den krigsorganisation som innefattas i 1982 års försvarsbeslut. Den efter hand minskade värnpliktskontingenten skall härvid utnyttjas i kostnadsbesparande syfte. Men samtidigt skall inom fredsorganisationens ram åtgärder vidtas för att utan extra kostnad höja beredskapen och stärka slagkraften hos de krigsförband som såväl ÖB som försvarskommittén, departementschefen och utskottet har prioriterat.

Vi måste sträva efter att ett för produktion och omsättning av krigsorganisationens förband tillräckligt antal fredsförband behålls – men ej heller mer.

Återstående fredsregementens etablissemang kan och måste då successivt frigöras. Genom att vi i god tid fastställer detta långsiktiga slutmåls principer kan byggnadsverksamheten inom försvarsmakten inriktas mot vad som slutligen är nödvändigt och i tiden onyttiga eller onödiga investeringar undvikas, allt för att åstadkomma hög beredskap och stor personell och

materiell slagkraft hos krigsförbanden och effektivitet i fredsorganisationen.

Med denna förutsättning är enligt min mening den naturliga kopplingen mellan krigs- och fredsorganisationen given och också utgångspunkten för den folkliga förankringen av krigsförbanden. Fredsförbanden måste presenteras som utbildningsplatser, en militär skola, inte såsom förband för krig, vilket de heller inte är.

Den värnpliktige som inställer sig till grundutbildningen rycker in till en utbildningsplats, men han skall utbildas i ett krigsförband, t. ex. en bataljon i en modern infanteribrigad. Från första början är därför hans roll i och känsla för krigsförbandet det väsentliga.

Denna samhörighet med krigsförbandet och inte med utbildningsplatsen är desto mer viktig för de värnpliktiga som utbildas vid specialtrupperna. För dem som t. ex. vid ett fredsträngregemente utbildas i en underhållsbataljon, avsedd att ingå i en infanteribrigad som mobiliserar på annan plats i landet, under annat fredsförbands ansvar och där brigaden kan komma att utnyttjas i krig på ytterligare helt annan plats i landet, är krigsförbandet den enda länk som ger en meningsfull anknytning och sammanhållning i stort.

Medborgarna i vårt land som både ekonomiskt och personellt avsätter stora resurser till det militära försvaret bör enligt min mening ges avsevärt ökade möjligheter att få inblick i vart dessa resurser går och på ett naturligt sätt känna samhörighet med krigsorganisationens enheter mera än med fredsförbanden.

Utskottet instämmer i stort i min motion, så har jag tolkat skrivningarna, men utskottet anser att många andra bedömningsgrunder än dem jag framhållit också måste vägas in vid förändringar i försvarsmaktens fredsorganisation. Jag förnekar inte det. Jag tror att också regionala och arbetsmarknadspolitiska skäl måste vägas in vid det slutliga avgörandet.

Men det avgörande är att fredsorganisationen ovillkorligen inom viss tid *måste* anpassas till vad som är rationellt för att utbilda och mobilisera den av statsmakterna beslutade krigsorganisationen. I annat fall har vi att dra konsekvenserna av att försvarsanslagen medvetet används i regionalpolitiskt och arbetsmarknadspolitiskt syfte utan att detta bidrar till landets försvar. En sådan ordning kan enligt min mening inte hävdas i en försvarsdebatt där försvarsanslagen redan är utomordentligt hårt trängda.

Anf. 13 LARS HENRIKSON (s):

Herr talman! Med hänsyn till kammarens arbetssituation avser jag inte att ta in anspråk hela den tid som jag har anmält för det här inlägget. Jag avser alltså inte att särskilt grundligt gå in på försvarfrågan som helhet. Den har, som vi alla vet, tidigare i denna debatt utvecklats av företrädare för försvarsutskottet liksom i meningsutbytet mellan partiledarna under gårdagen.

I anslutning till försvarspropositionen motionerade jag tillsammans med övriga socialdemokrater från Östergötland rörande ett par av de förband som enligt förslaget i propositionen skall läggas ner. Det gäller T 1 och F 13 M,

båda förslagda till Linköping. Vår motion med nummer 1981/82:2267 utmynnade i kravet att de två nämnda förbanden skall behållas och ingå i försvarets framtida organisation. I motionen och i en bilaga lämnades en tämligen utförlig motivering för de krav som vi rest.

I fråga om T 1 framhölls bl. a. att ett bevarande av detta förband skulle innebära en betydande besparing i förhållande till propositionens förslag. Försvarskommittén har över huvud taget inte mer än i refererande form berört våra synpunkter och vårt förslag i denna del utan konstaterar lakoniskt att Linköping är mindre beroende av de förband som är aktuella än övriga berörda orter. Som jag uppfattar utskottet är det tydligen här mera fråga om regionalpolitik än försvarspolitik, något som jag skall avhålla mig från att kommentera. Den ekonomiska aspekten, som alltså har belysts i motionen och i bilagan, grundad på en utredning av professor Grubbström i Linköping, visar emellertid att det här är fråga om ganska betydande belopp – en omständighet som jag tycker att utskottet borde ha, om inte instämt i så dock något berört. Utskottet borde ha redovisat vad som föranlett utskottet att inte beakta våra synpunkter.

Utskottet anför i betänkandet – och det får tas som en positiv sak – att överbefälhavaren planerar att låta viss utbildning vid T 1 vara kvar i Linköping och då inordnad i I 4/FO 41 för att därmed säkra ett fortsatt samarbete med regionsjukhuset. Vi har i motionen redovisat de områden som för dagen är aktuella, och jag vill med tillfredsställelse notera utskottets redovisning och ställningstagande – jag uppfattar skrivningen som ett ställningstagande – på denna punkt. Därmed har en viktig del av T 1:s verksamhet tryggats för framtiden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion 2267.

Så några ord i flygplansfrågan, och det blir då mera en röstförklaring än en argumentation i sak. Det är med beklagande som man noterar att det inte gått att uppnå enighet i denna fråga – detta så mycket mer som en i stort sett enig bedömning förefinns när det gäller behovet av ett nytt flygplan efter Viggen. Man kan alltså konstatera att enighet föreligger i frågans försvarspolitiska del.

Oenigheten handlar om vid vilken tidpunkt beslut bör fattas. Personligen lägger jag ett betydande ansvar på regeringen, och kanske särskilt på statsministern, för den uppkomna situationen. Eftersom denna situation nu är ett faktum och då frågans industripolitiska del är av utomordentligt stor betydelse för min egen kommun kommer jag i den stundande voteringen att stödja utskottets förslag på den här punkten.

I detta anförande instämde Maria Lagergren (s).

Anf. 14 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Målet för vår säkerhetspolitik är väl förankrat hos det svenska folket. De flesta svenskar anser också att vi behöver ett starkt försvar för att kunna hålla fast vid vår målsättning.

Hela vårt samhälle bygger på arbetsinsatser från både kvinnor och män.

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

Även den del av vårt samhälle som utgör totalförsvaret behöver hela svenska folket för att klara personalbehovet.

Enligt folkpartiet bör personalförsörjningen till totalförsvaret, både dess militära och dess civila delar, på sikt klaras genom en totalförsvarsplikt.

Genom att införa en totalförsvarsplikt gör vi det möjligt att mer rationellt utnyttja landets samlade personaltillgångar än vad nuvarande lagstiftning med klara könsgränser och olika åldersgränser för olika delar av totalförsvaret ger utrymme för.

Vi har i dag ett stort behov av förnyring av civilförsvaret, vilket inte kan klaras inom ramen för dagens system, samtidigt som vi tar ut och utbildar tusentals värnpliktiga utan att sedan kunna krigsplacera dessa inom försvarsmakten.

Som en delreform har folkpartiets representanter i försvarskommittén skisserat en lösning, där civilförsvaret förnyras genom en årlig nyrekrytering av ca 5 000 personer i åldern 20–25 år. Detta förslag finns också i motion 1981/82:2261 av Eva Winther och Bonnie Bernström.

I motion 1981/82:729 föreslår folkpartiet en gemensam övre åldersgräns för värnplikt och civilförsvarsplikt. Också detta förslag kan ses som en reform i syfte att få ett mer rationellt personalutnyttjande – alltså en bit på vägen till vad vi anser vara slutmålet, totalförsvarsplikt.

Fördelarna med vårt förslag är främst följande: Genom en högre värnpliktsålder kan försvarsmakten behålla särskilt värdefull personal, främst specialister, under en längre tid.

Civilförsvarsorganisationen skulle kunna förnyras om vi fick en sänkt övre gräns för civilförsvarsplikten. Det vore värdefullt om vi kunde öka möjligheterna att låta befattningens och uppgiftens krav styra krigsplaceringen av människorna; detta blir lättare om vi inför en gemensam övre åldersgräns.

I dagens system får det militära försvaret i stort sett all den yngre personalen på bekostnad av civilförsvaret, i vars uppgifter det även i många fall ställs krav på fysisk styrka.

Vi behöver en smidigare personalhantering än i dag. En gemensam övre åldersgräns ger större möjligheter till det än dagens system.

Det vore också värdefullt om man i större utsträckning än i dag tog hänsyn till civil utbildning och yrkeserfarenhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till folkpartimotionerna 1981/82:729 och 1981/82:2261.

Västkusten får inte läggas försvarslös vid överraskande anfall. Det har varit huvudargumentet när vi från Göteborg motsatte oss försvarskommitténs förslag om nedskärningar som drabbar i första hand det marina försvaret vid västkusten.

Det är av avgörande betydelse och av stor vikt att man kan göra tidiga försvarsinsatser inom Göteborgsområdet med dess för hela landet viktiga anläggningar.

Minutläggningskapaciteten och bemanningsmöjligheterna när det gäller fasta batterier måste behållas. Genom förslaget i propositionen att viss min-

artilleri- och markstridsutbildning behålles vid myndigheten inom ramen för en grundutbildningsbataljon, är förutsättningarna något bättre än de skulle ha varit om försvarskommitténs förslag hade accepterats fullt ut. Ändringen är också välkommen ur värnpliktsocial synpunkt.

Försvarskommittén framhöll i februari 1981 att vi bör eftersträva "förmåga till tidig närvaro och snabb styrketillväxt i områden som kan bli särskilt betydelsefulla för en eventuell angripare, dvs områdena kring Nordkalotten och Östersjöutloppen".

Västkostområdet utgör en väsentlig del av Östersjöutloppen.

Genom att behålla officershögskolan i Göteborg kan man klara beredskapskraven då åldersklassen inte kan svara för beredskapsuppgifterna.

Flyttning av officershögskolan innebär en påtaglig försämring av beredskapen under höst- och vinterhalvåret.

Även ur rekryteringssynpunkt är en flyttning av skolan till Karlskrona mycket negativ. Flyttar skolan från Göteborg, minskar förutsättningarna för en god rekrytering i Göteborgsområdet. Med nuvarande placering av försvarets officershögskolor har man en god täckning av viktiga områden ur rekryteringssynpunkt.

Folkpartiets och centerns riksdagsledamöter i Göteborg har i motion 1981/82:2213, yrkande 2 hemställt att riksdagen skall med avslag på propositionen besluta att marinens officershögskola även i fortsättningen skall vara belägen i Göteborg.

Reservation 7 vid betänkandet tar upp denna hemställan, och jag yrkar bifall till reservationen.

Yrkande 1 i vår motion gäller marinens sjukvårdsskola och dess placering. Vi har med glädje kunnat konstatera att utskottet tillstyrkt motionsyrkandet. Det är ett bra förslag till beslut, då en flyttning av skolan till Karlskrona hade varit mycket ödesdiger.

Marinens sjukvårdsskola på KA 4 har under drygt tjugo års verksamhet byggt upp en mycket hög undervisningskvalitet, genom tillgång till en medicinsk lärarorganisation av god kvalitet och med en bredd vad gäller medicinska specialiteter som är mycket värdefull.

I Göteborg disponerar man genom samarbete med universitetskliniken värdefulla resurser. Den krigsmedicinska forskning som bedrivs vid universitetet är internationellt uppmärksammat. Antalet läkarledda lektioner vid marinens sjukvårdsskola är per år 1 600 timmar. Huvuddelen av dessa lektioner ges under värnpliktsutbildningen.

Det hade både ur effektivitetssynpunkt och ur besparingssynpunkt varit helt förödande, om man hade tillstyrkt yrkandet om flyttning av skolan.

Herr talman! De frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet är av oerhörd betydelse för vårt försvar. Vår trovärdighet hos omvärlden är stor, mycket på grund av att så många svenska kvinnor och män frivilligt gör en insats för vårt svenska försvar. Oerhört mycket arbete läggs ned ideellt i denna folkrörelse, och det finns få ställen där varje krona av statsmedel ger så hög utdelning.

Den positiva syn på denna verksamhet som finns från såväl regering och

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

riksdag som totalförsvarets företrädare är omvitnad, och den förståelse för verksamhetens betydelse som finns ger garantier för att medel kommer att ställas till förfogande.

Det är också av stor betydelse att man följer med utvecklingen och anpassar regler och förordningar så att verksamheten gagnas.

Det har under åren väckts ett antal motioner i dessa frågor, och jag ser med tillfredsställelse att utskottet nu ger regeringen till känna att man i en utredning snarast vill få frivilliga försvarspersonalens förmåner m. m. översedda.

Herr talman! Bonnie Bernström och jag har i motion 1981/82:1316 krävt skyddsrum och skyddade produktionsplatser för Sveriges Radio. Enligt vad utskottet anfört med anledning av motionen och vad kulturutskottet uttalat i sitt yttrande, tycks frågan ha uppmärksammats och vara på väg att få en lösning. Det är av yttersta vikt att frågan får hög prioritet.

I motion 1981/82:1988 har Eric Rejdnell och jag tagit upp frågan om övervakning av skärgårds- och kustområdena. Det är viktigt att vi får en förstärkning och ett effektivt utnyttjande av de resurser som finns.

Hans Lindblad berörde i sitt inledningsanförande vårt stora territorialhav och betydelsen av en bra övervakning ur försvarssynpunkt. Man har från försvarsutskottet vid flera tillfällen betonat vikten av ett samutnyttjande av försvarets och det övriga samhällets resurser.

Även i detta betänkande har försvarsutskottet kraftigt uttalat att man kan göra betydande effektivitetsvinster, om man får ett samutnyttjande.

I vår motion tar vi som exempel på lösning av ledningsansvaret den tingens ordning som gäller i Danmark. Där är marinen huvudansvarig. Vi talar också om nödvändigheten av att fasta spaningsstationer upprättas inom västkustområdet, samma system som nu finns inom kustområdet i Östersjön. Även om förståelsen har varit och är stor för nödvändigheten av att något händer och det ges en utförlig beskrivning av problemen i betänkandet, kommer man inte fram till några konkreta förslag. Vissertligen vill man att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som anförts i propositionen och i vår motion och motion 2276 om den fredstida förmågan att övervaka våra kust- och havsområden, men det räcker inte. Jag håller helt med om att någon ny utredning ej behövs, det har utretts tillräckligt. Vad som nu behövs är att man med ledning av de kunskaper man har verkligen bestämmer sig för åtgärder som ger resultat.

Jag beklagar att det danska sättet att lösa ledningsansvaret inte anses vara acceptabelt. Man säger att det inte är lämpligt att försvarsmakten, i detta fallet marinen, skall vara ansvarig för resurskrävande och administrativt betungande civila verksamheter.

Ja, men skall man få en samordning, måste ju ansvaret för verksamheten ligga hos någon, och jag anser att marinen borde vara väl skickad att ta det ansvaret. Jag har inget yrkande, herr talman, utan hoppas med anledning av vad utskottet uttalat att frågorna kommer att få en lösning. Vi har inte råd med ett dåligt resursutnyttjande över huvud taget i vårt land och absolut inte i en så viktig verksamhet som övervakningen av vårt sjöterritorium.

Anf. 15 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Det är självklart att jag kan instämma i det mesta av vad Kerstin Ekman sade. Det är bara en skillnad, och den gäller officershögskolan. Utskottets argument för att flytta den från Göteborg kan sägas vara tre:

Det första argumentet är att skolan, enligt ÖB, inte är nödvändig för insatsberedskapen på västkusten. Den klarar man genom minutbildningen, radarskolan, artilleriutbildningen och även sjukvårdsskolan.

Det andra argumentet är behovet att frigöra lokaler i Göteborg för att kunna flytta bl. a. värnpliktskontoret dit och därför göra rationaliseringar och kunna frilägga Säve.

Ett tredje och ett väldigt starkt, positivt skäl för att flytta skolan till Karlskrona är att få kustartilleriets och flottans officersutbildning på samma ställe, så att man får en samsyn inom denna försvarsgren. Jag tror att detta är en ganska värdefull sak, att få dessa utbildningar samtrimmade från början. Det har bevarats funnits ganska stora *differenser* mellan dessa två grupper tidigare, och det finns även i dag.

Anf. 16 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall ta upp försvarsfrågan från snävt regional utgångspunkt.

Försvarsutskottets betänkande 1981/82:18 behandlar bl. a. två motioner från den allmänna motionstiden och tre motioner avlämnade i anledning av försvarspropositionen från den socialdemokratiska Blekingegruppen. Jag skall något kommentera utskottsbehandlingen av dessa.

Som grund för mitt anförande vill jag lägga försvarskommitténs bedömande, att Karlskrona är den kommun i landet som näst Karlsborg är mest beroende av sysselsättningssituationen inom försvaret.

Sedan 1940 har antalet anställda vid marinen i Karlskrona och Karlskronavarvet minskat med över 5 000. Minskningen sedan 1950 är 2 300 och sedan 1950 nära 1 500.

De senaste 30 åren har staten inom den militära sektorn i Karlskrona dragit in arbetstillfällena motsvarande ett infanteriregemente eller en flygflottilj vart femte år. En regementsindragning vart femte år – det talar.

Därtill har inom statens affärsdrivande verksamhet antalet anställda minskat med mer än en tredjedel sedan 1975.

Ingen annan ort i landet har blivit föremål för så omfattande sysselsättningsminskningar av den statliga verksamheten som just Karlskrona. Trots detta förbigicks Karlskrona helt vid utlokaliseringen av statliga verk i början av 1970-talet. Karlskrona har ej heller kommit i fråga då det gäller den statliga högskoleutbyggnaden.

Det betänkande vi nu behandlar kommer att betyda ytterligare minskning av statliga arbetstillfällena i Karlskrona.

Den planerade nedläggningen av den militära organisationen beräknar chefen för marinen kommer att innebära en *minskning* de närmaste tio åren på 225 årsarbeten. Därtill har en avtalsöverenskommelse mellan statens

*Säkerhets- och
försvarspolitik,
m. m.*

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

arbetsgivarverk och vederbörande personalorganisationer lett till att kommunen går miste om skatteinkomster för omkring 550 sysselsättningstillfällen – en befolkningsminskning som smugit sig på kommunen! Av ekonomiska skäl mantalsskriver sig nu nästan alla befälselever i annan kommun än Karlskrona. Detta betyder inte bara flera miljoner i förlorade skatteinkomster för kommunen, det betyder säkerligen också stora fördyringar för staten.

Redan innevarande månad förväntas U-80 lägga fram sitt betänkande. Vi befarar ytterligare nedskärningsförslag från den utredningen, tyvärr. De slutgiltiga besluten vill vi ha möjlighet att påverka.

Herr talman! Med detta som bakgrund behöver ingen förundra sig över att vi i Karlskrona känner stark oro inför framtiden. Nu hemställer vi i motion 2273 att riksdagen uppdrar åt regeringen att särskilt beakta att Karlskrona kompenseras för dessa neddragningar.

Arbetsmarknadsutskottet, som i yttrande behandlat motionen, erinrar om att riksdagen tidigare uttalat sig för att sydöstra Sverige bör komma in fråga vid decentralisering av statlig verksamhet och att yrkandet i motionen om att Karlskrona bör beaktas vid en sådan decentralisering kan sägas vara tillgodosett med riksdagens tidigare uttalande. Någon direkt åtgärd anser utskottet inte påkallad och avstyrker motionen.

Jag ser arbetsmarknadsutskottets yttrande, vilket försvarsutskottet enhälligt godtagit i denna del, som en pekpinne åt regeringen att det snart är tid att verkligen lämna Karlskrona aktivt stöd. Egentligen säger utskotten till regeringen: Gör något äntligen! Vi ser med förväntan fram mot resultat.

Enligt propositionen skall tre stora militära anläggningar i Karlskrona lämnas under planeringsperioden – Gräsviksanläggningen senast i oktober i år, Blå Port senast den 30 juni 1987 och etablissemetet Sparre senast 1985.

I motion 2265 hemställer vi Blekingesocialdemokrater nu att sjökrigsskolan omlokaliseras från Göteborg till Karlskrona och att etablissemetet Sparre bibehålls bl. a. för just denna verksamhet.

Utskottet går oss delvis till mötes när det gäller Sparre. Man säger att avvecklingen av Sparre bör anstå tills man fått se resultat av en förordad utvärdering av det nya utbildningssystemet för värnpliktiga i flottan. En liten framgång men ändå en framgång – hoppas att den blir bestående. Sjökrigsskolan däremot vill utskottet lokalisera till Stockholm, vilket jag givetvis beklagar.

I motion 2274 tar vi upp besvärligheterna vid Karlskronavarvet, där de anställdas antal gått ner stadigt under det senaste decenniet. Bl. a. har över 100 arbetare i åldrar mellan 53 och 60 år frivilligt gått i förtidspension vid det senaste årsskiftet.

I proposition 1979/80:165 föreslog regeringen, och riksdagen beslutade, att Karlskronavarvet inriktas mot marin nybyggnation och underhållsverksamhet för den svenska marinen och för export. Ubåtsproduktionen borde successivt överflyttas till Karlskronavarvet. Vi pekar på detta i motion 2274 och påminner om att ubåtsproduktionen fördyrats genom att den nu är

uppdelad på två varv, Kockums och Karlskronavarvet.

Försvarsutskottet däremot vill ändå inte gå längre än till att godkänna inriktningen mot ökad samordning av ubåtstillverkningen på sikt och föreslår avslag på motionen. Det kan inte vara bra för politikens anseende och trovärdighet att år efter år peka på förhållanden som inte är bra och sedan inte ens börja vidta de nödvändiga förändringarna.

Försvarsutredningen har, för att i någon liten mån kompensera Karlskrona kommun, föreslagit att marinens officershögskola i Göteborg och marinens sjukvårdsskola i Göteborg omlokaliseras till Karlskrona. Efter det att en stor delegation från Göteborg uppvaktat försvarsutskottet och med delvis mindre sakliga argument begärt att dessa omlokaliseringar ej skulle företas, föreslår nu utskottet att officershögskolan flyttas. Beslutet om sjukvårdsskolan bör däremot anstå, säger man, till dess utredningen om sjukvården i krig, USIK, lagt fram sitt betänkande. Det är alltså inte så att beslutet att den skall kvarstå i Göteborg och inte flyttas är definitivt, som man fick ett intryck av att Kerstin Ekman menade. Vi får alltså anledning att återkomma på den punkten.

En av våra motioner, nr 533, har fått en mer välvillig behandling. Utskottet meddelar att det ingår i försvarsministerns planer att lokalisera tolfte jaktdivisionen i flygvapnet till Kallinge flygflottilj i Ronneby. Vi ser fram emot ett snart förverkligande av dessa planer.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det är mycket svårt att förbättra den regionala balansen även på försvarsområdet. I slutändan blir det som oftast de stora och starka distrikten med månghövdad representation här i riksdagen som tar hem de stora pottorna, de stora vinsterna. Jag hade gärna sett att försvarsutskottet hade varit litet mera tufft i de regionalpolitiska frågorna.

Fru talman! Jag avstår från yrkanden.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 17 ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! När riksdagen i dag bl. a. skall ta ställning till förändringar inom fredsorganisationen, är det med beklagande man kan konstatera att utskottsmajoriteten inte ställt upp bakom förslagen i motioner om bevarande av A 6 i Jönköping.

De utbildningsmässiga betingelserna vid A 6 är mycket goda. Tillgången till Skillingaryds skjutfält ca 4 mil söder om Jönköping är värdefull. Från besparingssynpunkt måste detta vara betydelsefullt, eftersom man kan minimera tidsödande och kostsamma transporter av personal och materiel. Att i ett sådant läge lägga ner det i förhållande till Skillingaryd närmast belägna artilleriregementet ter sig därför föga rationellt.

Det avgörande argumentet för en nedläggning av A 6 är enligt regeringens förslag att besparingarna blir större än vid en nedläggning av A 1 i Linköping. Från Jönköpings läns sida har tidigare hävdats att tillfredsställande ekonomiska jämförelser mellan alternativen inte har presenterats, och den

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

uppfattningen har vi fortfarande. De ekonomiska besparingarna vid en nedläggning av A 6 har sannolikt överskattats. Det har av en särskilt tillkallad utredningsgrupp hävdats att om dessutom hänsyn tas till samhälls-ekonomi i stort kan en nedläggning vara olönsam. En nedläggning av A 6 innebär att en av landets största befolkningskoncentrationer, södra Vätterbygden med ca 150 000 invånare, skulle bli utan regemente. För upprätthållandet av försvarsviljan är det önskvärt att ha en nära koppling mellan civil och militär verksamhet. A 6 fyller en viktig uppgift när det gäller att förankra försvarsverksamheten i regionen. Enligt min uppfattning bör andra besparingsåtgärder än förbandsnedläggningar därför i första hand prövas.

Om A 6 läggs ner innebär det också att artilleriets officershögskola i Jönköping tvingas omlokalisera sin verksamhet. En flyttning av officershögskolan innebär så stora störningar och kostnader för den nyorganiserade officersutbildningen att den utgör ett mycket starkt skäl för att A 6 och artilleriets officershögskola bör få finnas kvar i Jönköping. I sammanhanget bör påpekas att officershögskolan tidigare omlokaliserats från Östersund till Jönköping för att bl. a. underlätta rekryteringen av officersaspiranter. En förflyttning till Kristinehamn måste uppenbarligen verka i motsatt riktning. Detta bekräftas också av den enkät som chefen för officershögskolan gjort.

Även de värnpliktsociala frågorna talar starkt för ett bibehållande av A 6. Ungefär hälften av de värnpliktiga under grundutbildning har sin bostadsort mindre än 5 mil från regementet, och ca 60 % utnyttjar, när tjänsten så medger, ständig nattpermission. En nedläggning av A 6 skulle innebära att huvuddelen av dessa värnpliktiga fick avsevärt sämre värnpliktsociala förhållanden.

Befolknings- och sysselsättningsutvecklingen inom Jönköpings kommun har under senare hälften av 1970-talet varit klart ogynnsam. Folkmängden har sålunda minskat från 108 500 år 1975 till 107 500 personer år 1981. En nedläggning av A 6 innebär att ca 400 personer direkt berörs, och därtill kommer indirekta sysselsättningseffekter motsvarande ungefär lika många personer. Ett så stort bortfall av sysselsättningstillfällen leder naturligtvis till stora problem för kommunen och länet. Utskottet framhåller, att om A 6 skulle bibehållas, skulle det innebära att något annat förband skulle läggas ner, och det skulle då vara mer olyckligt sett från regionalpolitisk synpunkt. Om detta kan man naturligtvis ha olika uppfattningar. Låt mig bara slå fast följande fakta. Linköping har ökat sin folkmängd mellan 1975 och 1981 med ca 2 000 personer. Ökningen för Skövde kommun under motsvarande tid, alltså från 1975 till 1981, är 700 personer. Jag har då svårt att förstå att detta skulle överensstämma riktigt med det uttalande som utskottet gjort, att det skulle vara mer olyckligt, sett från regionalpolitisk synpunkt.

Med tanke på utvecklingen i Jönköpings kommun och län under de senaste åren innebär, som jag sade tidigare, en nedläggning av A 6 ett stort problem för kommunen och länet.

Möjligheten att få annan statlig verksamhet till Jönköping är naturligtvis begränsad. Jag utgår emellertid ifrån att det arbete som pågår inom

decentraliseringsdelegationen skall leda till resultatet att en utlokalisering av verksamhet kan ske från Stockholmsregionen, och då bör Jönköping vara en lämplig ort.

De synpunkter jag här framfört överensstämmer väl med det ställningstagande som Åke Gustavsson gjort i reservation nr 6. Reservationen innebär ett bifall till motion nr 2192, som har undertecknats av centerns och folkpartiets ledamöter från Jönköpings län.

Jag får slutligen, fru talman, yrka bifall till reservation nr 6.

I detta anförande instämde Kersti Johansson (c).

Anf. 18 HILDING JOHANSSON (s):

Fru talman! Delområdena växlar här. Efter den här småländska framställningen skall jag gå över till att resonera något av JAS-projektet. Jag kan då knyta an till förhållanden som jag ofta möter vid arbetet med de frågor som jag vanligen sysslar med här i riksdagen. Gång på gång har jag återkommit med kritik mot regeringar för att de lämnat propositioner som varit ofullständiga och som brustit i beslutsunderlaget.

Ju längre denna debatt om JAS fortskrider, desto klarare träder bristerna i beslutsunderlaget fram. Det gäller planets prestanda, exempelvis vingkonstruktionen och motorn och förhållandet mellan vingkonstruktionen och motorn, om vilket vi mött ganska skilda uppfattningar, inte minst i går eftermiddag.

Jag har fäst mig vid att överbefälhavaren har uttalat att beslut om flygplanets *figuration m. m.* kan fattas först under hösten, då ytterligare erforderligt underlag har hunnit tas fram.

Framför allt brister beslutsunderlaget när det gäller kostnaderna. Det står klart att den tidigare omtalade kostnadsramen har sprängts. Debatten har inte gett några bestämda upplysningar om den slutliga kostnadsnivån. Det kan tyckas underligt att man under den långa utredningstiden inte har nått fram till ett bättre beslutsunderlag. Jag måste konstatera att för den som är lekman på detta område ter sig beslutsunderlaget klen. Det hjälper inte att man kan hänvisa till att man under lång tid har utrett frågan.

Det grundläggande i dag är det kontrakt som har tagits fram. Det innehåller mycket väsentligt material. Det har presenterats för riksdagen i form av ett brev från försvarsministern. Vid den här tidpunkten i går påtalade Eric Holmqvist detta, utifrån sin långa erfarenhet av behandlingen av försvarsfrågorna här i riksdagen. För mig, som har suttit i konstitutionsutskottet under en lång följd av år, ter sig metoden synnerligen märkvärdig – väsentligt material, på vilket vi skall bygga vårt ställningstagande, presenteras i ett brev till riksdagens försvarsutskott. Ett sådant brev utlöser ingen motionsrätt, och det är över huvud taget svårt att på grundval av detta bilda sig någon uppfattning.

Jag hoppas att det var säregna förhållanden som gjorde att regeringen valde denna metod och att den inte skall vinna efterföljd, så att vi i fortsättningen får uppleva att en del av materialet presenteras i en

Nr 166

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitik,
m. m.*

proposition men att betydelsefulla delar kommer efteråt i form av ett brev från ett statsråd.

Jag måste säga att osäkerheten är så stor att jag inte tycker att vi kan fatta beslut i dag, särskilt som det här rör sig om ett tidsperspektiv på 40–50 år.

Jag har också fäst mig vid den oenighet som finns. Den träder fram bland militärerna men också bland försvarspolitikerna. Jag har från grundlagsarbetet vant mig vid att man skall ha så bred förankring av de förslag som man vill genomföra som det är möjligt, att man inte med några få rösters övervikt genomför stora, genomgripande förändringar. Och jag måste säga att det här förslaget i tidsperspektiv är att jämställa med grundlagsförändringar. Här beslutar vi om något som har aktualitet 40–50 år framåt i tiden. Det är långt ifrån alltid som de grundlagar som vi antar har så långt tidsperspektiv.

Men här har man tydligen inte kunnat arbeta sig fram till någon enighet. Visst har det hänt även när det gäller grundlagar att man försökt genomföra beslut med små majoriteter, t. o. m. med minsta möjliga majoritet. Det har jag slagit ner på. Dock hör detta lyckligtvis till undantagen.

Mot denna bakgrund förvånar det mig att regeringen inte har gjort större ansträngningar för att få till stånd en större enighet – det gäller ändå ett projekt av utomordentlig storleksordning.

I går fick jag till min förvåning höra att oppositionen hade fått ta del av alla relevanta papper. Det är i och för sig bra – jag kritiserar inte detta ett ögonblick. Men tror man verkligen i regeringskansliet att tillgång på samma papper leder till att man kommer fram till samma ståndpunkter? Hade det inte varit lämpligt att också samlas och resonera om detta? Varför har inte statsministern kallat till någon överläggning? När det gäller grundlagsfrågor brukar det gå till på det sättet. Hade statsministern inte haft tid hade han väl kunnat be försvarsministern att kalla till en sådan överläggning. Det händer att justitieministern leder överläggningar i grundlagsfrågor, när statsministern inte har tid. Jag ser detta som ytterligare ett skäl till att skjuta på avgörandet för att man skall få till stånd en större enighet, och för att ge statsministern en chans att kalla till överläggningar och genom dessa försöka att nå fram till en bredare bas för besluten.

Tyvär måste jag säga att det som jag här har sett är för mig ytterligare ett exempel på regeringsmaktens förfall. Jag hade uppriktigt sagt hoppats att vi under stor enighet skulle kunna fatta ett beslut i flygplansfrågan i vår. Regeringen har fumlat bort denna möjlighet. Det beklagar jag djupt.

Samtidigt står det klart att de omständigheter jag har pekat på talar för ett uppskov till nästa riksmöte med JAS-beslutet. Men strider då inte ett sådant ställningstagande mot den industripolitik och den sysselsättningspolitik som jag många gånger pläderat för från denna talarstol, inte minst för min egen valkrets? Låt mig få ge ett svar i tre punkter.

1. Den som liksom jag anser att ett nytt flygplan behövs efter Viggen och som även anser att detta så långt som möjligt bör tillverkas i Sverige ger inte upp denna ståndpunkt genom att biträda reservationen av Eric Holmqvist m. fl. Där står nämligen att genomlysningen av JAS-projektet genom de

avslutande förhandlingarna visar att "det finns förutsättningar för att inom Sverige utveckla och tillverka ett flygplan av JAS-typ som är anpassat till vårt försvarsbehov."

Jag behöver sålunda inte ge upp mina sysselsättningspolitiska synpunkter och inte heller mina industripolitiska uppfattningar när jag röstar på denna reservation. Ännu mindre behöver jag ge avkall på min säkerhetspolitiska grundsyn. Så mycket står klart efter gårdagens debatt att man inte av militär- och säkerhetspolitiska skäl behöver fatta beslutet i dag. Däremot kan det finnas industripolitiska skäl att så snabbt som möjligt nå fram till ett avgörande, men inte heller det tvingar oss att besluta just i dag.

2. JAS-projektet betyder mycket för Trollhättan och för norra Älvsborg, ur både industripolitisk och sysselsättningspolitisk synpunkt. Det ger möjlighet för en tekniskt avancerad industri och det ger sysselsättning åt många. Det vill jag gärna slå fast. Men jag kan inte se att denna synpunkt kräver att jag i dag röstar på utskottets förslag på denna punkt. Det går att upprätthålla sysselsättning och befordra den tekniska utvecklingen även vid ett uppskov.

3. Med hänsyn till den industripolitiska utvecklingen och sysselsättningsmöjligheterna är det väsentligt att JAS-beslutet vilar på säkraste möjliga grund. Det gör det inte genom regeringens proposition och utskottets betänkande. Tack vare socialdemokratiska insatser har det skett en betydande genomlysning, dock kvarstår det brister i beslutsunderlaget. Det innebär risker att projektet inte kan genomföras på det sätt man nu tänker sig. I stället kan sådana förändringar inträda att den industripolitiska utvecklingen genom projektet bryts och att det uppstår sysselsättningsvärigheter på grund av att man kraftigt tvingas reducera det program man nu tänker genomföra. Det är enligt min bedömning bättre att vänta några månader och få ytterligare genomlysning av både tekniska prestanda och ekonomiska villkor än att fatta ett beslut som sedan kanske inte kan fullföljas. Denna synpunkt får sin särskilda tyngd eftersom vi alla är medvetna om att JAS-projektet måste genomföras under knapphetens kalla stjärna – för att använda ett i svensk politik klassiskt uttryck.

Oavsett hur vi ser på det ena eller det andra projektet kommer det att tävla med en rad andra utgifter, som riksdagen måste besluta om att vårt land skall ta på sig. Det går inte att förutsätta att man, om projektkostnaderna stiger, kommer att kunna öka de militära anslagen för detta ändamål. Såvitt jag förstår är det ingen som utgår från dessa förutsättningar. Men då måste vi också rymma in detta i vår bedömning av projektet i dag. Ett uppskov ger oss större möjligheter till en säkrare bedömning. Den kan aldrig bli hundra procentig, men den kan bli säkrare än den vi gör med det underlag vi i dag förfogar över. Under sådana förhållanden kommer jag för min del att rösta för den reservation på denna punkt som avgetts av Eric Holmqvist m. fl.

I detta anförande instämde Wivi-Anne Radesjö, Lars-Åke Larsson och Rune Johansson (alla s).

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

Anf. 19 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Vi gjorde under gårdagen en ordentlig genomlysning av JAS-projektet. Nu tas frågan upp på nytt av Hilding Johansson, och det kräver att jag lämnar några synpunkter.

Herr Johansson anför att vi har ett för dåligt underlag och menar att vi kommer att ha ett bättre sådant om ett halvår. Jag tror att man med stöd i den debatt som fördes i går utan vidare kan avföra det argumentet. Det underlag vi har i dag är, enligt alla ansvariga myndigheters bedömningar, tillräckligt fast för ett beslut. Enligt min och de övriga regeringsmedlemmarnas uppfattning kommer vi inte heller på ett halvår att kunna få ett bättre underlag för att bedöma det här projektet.

Det sades i går i debatten beträffande kostnadsutvecklingen – en uppgift som inte Hilding Johansson upprepade – att man redan nu kan notera kostnadsfördyringar på 4 miljarder kronor. Som bakgrund till den uppgiften nämndes de 800 milj. kr. som tillkommit i förhandlingarna mellan materielverket och IG JAS-konsortiet och som också har redovisats av regeringen. Den summan skall läggas till överbefälhavarens ursprungliga ekonomiska ram för projektet, som var 24,9 miljarder i det prisläge som gällde i februari 1981. Summan gäller fram till sekelskiftet.

Vidare nämndes i debatten i går att enligt socialdemokraternas uppfattning skjuts 300 milj. kr. av vapenkostnaderna fram över sekelskiftet. Dessutom nämndes fördyringar hos materielverket, som skulle uppkomma för provningsverksamhet, vidare kostnadsfördyringar avscende utnyttjandet av en option – om vi vill förse planet med den s. k. Rockwellvingen. Dessutom nämndes kostnadsstegringar som kan uppkomma på grund av en stegring av dollarkursen framöver.

Både när jag lyssnade till Hilding Johansson och när jag lyssnade i går till partiledarnas debatt fick jag intrycket att man talade om två helt skilda utvecklingsprojekt: å ena sidan det projekt som regeringen har presenterat för riksdagen, å andra sidan något projekt som socialdemokraterna tydligen har dolt för regeringen hittills. Jag kan annars inte förstå varifrån fördyringen på 4 miljarder kronor skulle komma.

Det första som bör framhållas i det här sammanhanget är att regeringen hela tiden har fäst stor vikt vid att JAS-projektet måste och skall styras inom en bestämd ekonomisk ram.

Den ekonomiska ram på 24,9 miljarder som överbefälhavaren har satt upp har haft en hälsosam effekt under de mer än två år då JAS-projektet tagit allt fastare form. Den har haft god effekt också under de direkta förhandlingar som har förts mellan materielverket och IG JAS-konsortiet.

Vi har också här meddelat att regeringen efter det att riksdagen har fattat beslut – i enlighet med regeringens förslag – kommer att sätta upp en bestämd ekonomisk ram inom vilken de militära myndigheterna får planera projektet.

Beträffande de uppgifter som framfördes i går och som jag själv här har återopat med anledning av Hilding Johanssons farhågor för en fördyring vill jag göra vissa tillrättalägganden.

De 800 milj. kr. som här har nämnts och som gör att ÖB-ramen på 24,9 miljarder räknas upp till 25,7 miljarder finns angivna i alla de handlingar som under arbetets gång ställts till socialdemokraternas förfogande. Den ökningen är självfallet inte önskvärd från någons synpunkt. Men den har bl. a. givit möjligheter att nå det fastpriskontrakt som nu föreligger med väsentliga och värdefulla åtaganden och garantier. Alternativet hade varit ett sämre åtagandepaket från industrin med ökade ekonomiska risker.

I underlaget har ÖB pekat på att möjlighet att marginellt sänka leveranstakten under senare delen av 1990-talet finns, om man nödvändigtvis vill behålla kostnaderna inom den ursprungliga ramen, 24,9 miljarder. Ett sådant beslut kan i så fall fattas senare under 1980-talet. Det är enligt ÖB:s beräkningar inte heller säkert att inlagda reserver behöver utnyttjas fullt ut.

Man menar också – vilket är förvånande – att de krav man kan ställa på vapensystemen och motmedlen till JAS inte i full utsträckning skulle vara tillgodosedda i projektet. Antal vapen och typ av vapen har fastlagts i målsättningarna för systemet. Vapeninnehållet har hela tiden legat fast. Det finns ingenting som skjuts över till andra sidan sekelskiftet – det är en felaktig uppgift. Kostnaderna för enbart vapenutrustningen och motmedelsutrustningen till flygplanen rör sig om ungefär 25 milj. kr. per flygplan. De är inräknade i den ram som har presenterats för riksdagen.

Kostnaderna för materielverkets provningsresurser har hela tiden legat utanför JAS-ramen – detta av det skälet att de resurserna naturligtvis används också för andra ändamål inom försvarsmakten.

När det gäller kostnadsramen för Rockwellvingen vill jag säga att det inte är sagt att vi kommer att utnyttja den optionen – det beror på vilken bedömning den regeringen som då sitter gör. Men för den händelse man vill utnyttja optionen har kostnaderna för det inkluderats. Den skall alltså finnas med inom ramen på 25,7 miljarder. Det är felaktigt att ange en kostnadsfördyring av det skälet.

När det gällde dollarkursen sade jag själv under debatten i går att jag vill se den expert som har så visionär blick att han kan skingra alla dimmorna när det gäller framtiden och tala om vad vi kommer att ha för dollarkurs fram på 1990-talet. Det är ingen som kan det. Det finns vissa osäkerheter inbyggda i alla så här långsiktiga beslut. Skall vi här i Sverige, i detta lilla land, genomföra ett så stort utvecklingsprojekt som det här är fråga om, måste vi arbeta långsiktigt och därmed ta vissa risker.

Detta var några ord med anledning av farhågorna för kostnadsutvecklingen för JAS-projektet, fru talman!

I övrigt vill jag säga att partiledardebatten i går gav ett intryck av att vi här i Sverige är oense om nästan allting när det gäller säkerhetspolitik och försvar. Fru talman! Jag är angelägen om att detta intryck inte skall kvarstå. Vi är dock ense om säkerhetspolitikens och försvarets inriktning på längre sikt och om de civila delarna av totalförsvaret. Vi är ense om det mesta, och det är det som jag för min del önskar skall bli slutintrycket av försvarsdebatten.

Fredagen den
4 juni 1982

Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.

Anf. 20 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Fru talman! I propositionen står det att ett villkor för att man skall säga ja till JAS var att kontraktet var rimligt. Utskottet hade att bedöma detta. Att kontraktet skulle finnas senast den 1 maj visste vi, eftersom regeringen hade givit direktiven härom i december månad förra året, två dagar efter det försvarskommittén lämnade sitt betänkande. Vi har hela tiden därefter känt till den tidtabellen. När försvarsutskottet gjorde upp sin arbetsplan visste man att omkring den 1 maj skulle underlaget finnas, och vi fick det så snart det blev klart. Man kan i och för sig diskutera tidtabellen, men då skulle man ha gjort det när den fastställdes.

Varför har då inte vi, som nu vill att ett beslut skall fattas, kunnat gå på uppskovslinjen? Ett av de viktigaste skälen är våra kontrakt med industrin och med utländska underleverantörer. Det är möjligt att vi kan pressa svensk industri, men vi har ingen garanti för att General Electric ger lika fördelaktiga villkor som man nu har givit Volvo Flygmotor. För det anbudet gavs i konkurrens med Pratt & Whitney. I dag är det ingen i kammaren som förordar ett större projekt. Alltså finns det inte längre det trycket på General Electric att företaget skall slås med Pratt & Whitney. Tar vi inte kontraktet nu utan måste förhandla en gång till talar mycket för att vi inte får ett lika fördelaktigt kontrakt. Och detta har stor betydelse för JAS-projektet, men det har alldeles särskild betydelse för Hilding Johanssons egen kommun.

Alla de osäkerhetsmoment som Olof Palme drog fram i går ligger efter 1992. Observera att ingen har ifrågasatt fastpriskontraktet för utvecklingen och de första 30 flygplanen. Men fattar vi inte beslut nu utan måste kräva nya kontraktsförhandlingar, är det inte alls säkert att vi kan hålla detta fastpris. Och då kan vi få kostnadsstegringar före 1992. Till skillnad från alla dem som har pratat om ekonomin uppfattar jag det så att de ekonomiska problemen är väsentligast före 1992. Det är då vi har dessa kostnader ovanpå Viggensproduktionen. Efter 1992 minskar utvecklingskostnader, produktionskostnader, driftkostnader, bränslekostnader och underhållskostnader. Det är därför ekonomiskt rimligt att fatta beslutet nu.

Anf. 21 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det skulle vara intressant för mig som inte brukar diskutera försvarsfrågor här i kammaren att nu få föra en lång försvarspolitisk debatt med de två experter som har framträtt här före mig. Men jag får avstå från det och skall bara göra några kommentarer.

Jag har dragit helt andra slutsatser av den debatt som fördes i går än de som försvarsministern redovisar. Tyvärr hinner jag inte gå in på det siffermaterial som han lade fram – det överlämnar jag åt de socialdemokratiska ledamöterna i försvarsutskottet att närmare kommentera, om de anser att behov därav föreligger. För min del är jag något förvånad över att försvarsministern inte tog chansen att redovisa siffrorna i går, när de var föremål för så mycken diskussion här i kammaren.

Min slutsats bygger nämligen på flitigt lyssnande på debatten i går. Då framträdde väldigt skilda ståndpunkter och bedömningar. Detta har jag fallit

tillbaka på i dag. På ett par punkter skall jag kommentera denna bild.

När försvarsministern talar om att man har reserver, har jag uppfattat att dessa reserver skall gälla för oförutsedda behov som kan inträda, alltså saker och ting som varken försvarsministern eller jag kan förutse i dagens situation. Däremot skall reserverna inte kunna skjutas in på det sätt som jag fattade att försvarsministern menade. Reserverna är alltså inte till för detta ändamål.

När det gäller kontraktsförhandlingarna, som Hans Lindblad tog upp, är jag helt medveten om situationen. Men jag kan inte se att ett uppskov här leder till att man behöver komma i ett sämre läge när det gäller dessa förhandlingar. Man bör alltså ha möjligheter att utvinna goda villkor för svensk industri.

Något dolt projekt, som försvarsministern lät förstå att vi socialdemokrater har, känner jag inte till. Vi har räknat på de projekt som är kända och redovisade.

Slutligen fru talman! Försvarsministern talar om att vi bör visa enighet gentemot utlandet. Regeringen har haft sin chans. Men den har inte bjudit in till partiledaröverläggningar innan den lämnade sin proposition till riksdagen och innan beslut skall fattas här i kammaren.

Anf. 22 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Hilding Johansson menar att de synpunkter som jag nu har framfört skulle jag i stället ha framfört i går under den debatt som då pågick. Det är möjligt att Hilding Johansson har rätt. Men å andra sidan hade jag då inte fått möjlighet till detta lilla meningsutbyte med Hilding Johansson. Partiledarna har sina former för debatter, och jag ansåg för min del att de skulle få fullföljas. Det kom fram många värdefulla synpunkter också under den debatten.

Jag tror inte att jag behöver säga så särskilt mycket med anledning av Hilding Johanssons senaste anförande. Reserverna är naturligtvis avdelade för att utnyttas för olika ändamål. Det är därför vi har planerat in reserver i detta projekt. Reserverna är enligt min mening betryggande.

När det gäller beslutsordningen anser Hilding Johansson att partiledaröverläggningar borde ha skett. Det är knappast min sak att avgöra detta. Jag utesluter inte att det kunde ha varit lämpligt, men kan inte heller se att någonting talar för att det hade varit nödvändigt.

Jag har själv deltagit i två försvarsutredningar tidigare – 1970 års under Gunnar Lange samt 1974 års med Anders Thunborg såsom ordförande den första tiden och jag själv såsom ordförande i slutfasen. Jag kan inte minnas att det var några partiledaröverläggningar i de sammanhangen. Dem som partierna utser såsom sina företrädare i försvarsfrågor har att överlägga inom försvarsutredningen – naturligtvis i kontakt med sina partiledare. Vi vet alla att så brukar ske.

Vidare har vi de utsedda utskottsledamöterna. Även de måste få lägga sitt ord. Jag kan inte se att det i alla sammanhang absolut måste vara så, att partiledarna till sist avgör allting. Jag tycker att vi nog bör bredda inflytandet

i partierna. Om det nu är så centraliserat i det socialdemokratiska partiet som Hilding Johansson antyder, bör man kanske tänka över situationen något.

Vad beträffar de kontakter som har förevarit gjordes det en ordentlig genomgång i går. Jag vill bara helt kort rekapitulera vad som då sades.

1978 års försvarskommitté arbetade i nära fyra år. I varje fall under tre av de åren hade man flygplansfrågan uppe. Där satt socialdemokraterna med, helt naturligt. Vi har ju de parlamentariska kommittéerna för att vi skall få möjligheter till meningsutbyte om stora väsentliga frågor.

Vidare tillsatte vi 1979 års flygindustrikommitté under ordförandeskap av landshövding Bengt Norling. Socialdemokraterna är representerade där. Den kommittén arbetar fortfarande.

När försvarets materielverk avrapporterat förhandlingsläget, dels den 1 februari, dels den 15 mars i år, har rapporterna omedelbart delgivits socialdemokraterna.

När det färdiga kontraktet lämnades till försvarsdepartementet den 30 april, gick en kopia direkt till socialdemokraterna.

De sju villkor som socialdemokraterna ställde upp i sin motion anser jag för min del till fullo uppfyllda. Jag kan alltså inte se vilken anledning det skulle finnas för Hilding Johansson att skjuta ifrån sig beslutet.

Jag vill anknyta till vad Hans Lindblad sade och understryka att kontraktsförhandlingarna med General Electric inte varit så där alldeles lätta att genomföra. Bryter vi det kontrakt som nu finns för att sedan ta upp nya förhandlingar, vet vi inte hur det går. Jag skall uppriktigt säga, att om jag vore från Trollhättan, Hilding Johansson, skulle jag väldigt nog överväga hur jag skall rösta i dag.

Anf. 23 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Fru talman! Hilding Johansson kan naturligtvis väldigt mycket om riksdagens roll och regeringens roll. Men vi som tillhör försvarsutskottet och också suttit i försvarskommittén och alltså följt frågan i ett par års tid har tagit till vår huvuduppgift under den här riksdagssessionen att verkligen få underlag för att göra en saklig bedömning. Vi lägger fram för riksdagen det förslag som vi var och en tror är riktigt.

Oavsett vad regeringen har sagt vill jag hävda att det vore fel att icke nu fatta beslut. Ett uppskov vore att öka riskerna för fördyring, även om beslutet sedan bleve ett ja.

I det sammanhanget är frågan om motorn central. Man blir förvånad när man ser kontraktet mellan General Electric och Volvo. Varför i herrans namn skulle General Electric lova Sverige så mycket? Det går inte att förklara med den svenska marknaden i sig själv, utan här gav General Electric väldigt mycket första gången för att kunna slå ut Pratt & Whitney, vilket skulle kunna ha effekt på andra marknader framöver.

Men den situationen gäller icke fr.o.m. nu och framåt, därför att Pratt & Whitney är inte längre ett alternativ. Det är mycket möjligt att General Electric säger: Varför skall vi då ge svenskarna så mycket? Det kan vara bra

att spara eftergifterna till förhandlingar med nästa land där det gäller att slåss med Pratt & Whitney.

Sannolikheten för att vi skulle få ett sämre kontrakt är stor. Att vi skulle få ett bättre kontrakt för motorn får betraktas som uteslutet. Som jag påpekade redan i går, får industrin betala om projektet blir dyrare i närtid, eftersom man lovat fast pris. Är kontraktet påskrivet, har man förpliktat sig att ta kostnaderna, men har man chans att förhandla ett år till, går man naturligtvis inte medvetet in och skriver ett kontrakt som man vet att man förlorar på.

I det fallet är det alltså inte industrin som tar fördyringen, som det skulle bli enligt det nuvarande kontraktet, utan industrin tar i så fall chansen att pracka på staten en del av fördyringen och detta under den period då projektet är ekonomiskt besvärligast, nämligen fram till 1992.

Sedan är det så, Hilding Johansson, att kostnaderna som Olof Palme nämnde i stor utsträckning bygger på antaganden. De 800 miljonerna är klara. Det är en ökad kostnad i förhållande till det man trodde i oktober, men det innebär också att det gjorts ytterligare ett antal åtaganden som skall minska de ekonomiska riskerna i andra avseenden.

I fråga om det övriga – valutakurser, förskott etc. – har vi att röra oss med antaganden. Läger man in ett visst antagande om valutan, blir det samma resultat i oktober i fjol som nu. Förskottet var redovisat på samma sätt i oktober som nu. På samma sätt är det om man vill anslå mer för vapen. Den enda redovisade skillnaden är de 800 miljonerna.

Jag uppfattar det alltså så, att allt beslutsunderlag som fanns hade vi i försvarsutskottet. Jag är inte alls säker på att det blir bättre, om man blandar in en mängd partiledare i den diskussionen. I varje fall var mitt intryck i går av partiledarnas diskussion att de i sak inte tillförde ärendet något.

Anf. 24 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Torsten Gustafsson får inte uppfatta det så, att jag på något sätt är missnöjd med att jag får diskutera med honom. Tvärtom tycker jag det är intressant att få göra detta. Jag betraktar det heller inte – det vill jag säga till Hans Lindblad – som något fel att experterna inom partierna sitter och resonerar om det här. Det är tvärtom den vägen som jag tycker att man skall gå, och självfallet är det riksdagen som skall besluta. Då kommer också försvarsutskottet in.

Men jag tog upp detta vid en jämförelse med hur det går till vid behandlingen av andra långsiktiga ärenden, nämligen grundlagsärenden. Här gäller det beslut av betydande storleksordning och med en stor sikt framåt, på 40–50 år. Det beslut som kommer att fattas här i dag binder oss alla, och det är då nödvändigt att man har en grundval för detta i form av att man når så stor enighet som möjligt och inte med en eller två eller kanske tre rösters majoritet genomför beslutet. Det strider helt enkelt mot den syn på framtiden som vi måste ha och där vi måste nå enighet.

Det blir desto märkligare som Torsten Gustafsson hävdar att det var enighet gentemot utlandet som var farlig. Torsten Gustafsson har haft

större möjligheter än de flesta här i landet att åstadkomma enighet, men enighet förutsätter ofta att man har litet tid på sig. Det är inte säkert att alla smälter expertsynpunkterna samma dag som dessa publiceras, utan det krävs en tid, då man får gå igenom detta, bilda sig en uppfattning om det och sedan nå fram till resultat.

Det är ur den synpunkten som jag anser att statsministern och försvarsministern har missat en möjlighet att få en lösning som håller för framtiden. Och ur den sysselsättningssynpunkt som jag har fört fram är det väsentligt att det inte bara blir en möjlighet för dagen utan att det också blir beslut i försvarsfrågan som är långsiktiga och som får en sådan industripolitisk inriktning att man härigenom har möjligheter att trygga sysselsättning och industriutveckling.

Anf. 25 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Hilding Johanssons senaste anförande ger mig knappast anledning att diskutera mera ingående med honom. Behovet av enighet är jag ju en av dem som starkt har framhållit. Man skall emellertid komma ihåg att skall det nås enighet i en fråga krävs det ansträngningar från båda hållen. I det här fallet anser jag att jag gjort allt vad på mig ankommer för att ställa de uppgifter som regeringen har till förfogande för socialdemokraterna och självfallet också för moderaterna – de två partier som inte just nu deltar i regeringsarbetet. Jag hoppas att alla förstår att de uppgifter som lämnats har lämnats på mitt uppdrag. Jag har faktiskt inte för min del kunnat göra mer.

Nu sträcker sig socialdemokraterna så långt att de säger att vi är ense om att vi behöver ett starkt luftförsvar och ett svenskt flygplan. Då kan jag egentligen inte finna förklaringen till att socialdemokraterna ändå vill skjuta beslutet ifrån sig. Vi har ju kommit fram till att de ytterligare uppgifter som kan presenteras på ett halvår knappast tillför något nämnvärt beslutsunderlag utöver det vi nu har och som regeringen bedömer som tillräckligt fast.

Anf. 26 OLLE AULIN (m):

Fru talman! För en stund sedan hade vi en regionalpolitisk debatt, och Hilding Johansson har försökt att föra in en konstitutionell debatt. Jag skall återgå till den egentliga försvarsdebatten.

I Stig Strömholms senaste bok, Varning: Återvändsgränd, med undertiteln Klockbok för klarögda, beskrivs Sverige som "ett samhälle som kommit så långt i beskedlighet att det endast med möda kan förmås anslå nödvändiga medel till försvar av sin existens mot yttre fiender och inre otrygghet".

Inte ens med mycken möda tycks vi, att döma av gårdagens och dagens debatt, kunna enas om att ge tillräckliga medel till ett fredsbevarande svenskt försvar. Hur ser då de skilda förslagen ut?

ÖB önskar mer medel till försvaret, minst 400 miljoner per år, för att kunna fullfölja den tidigare planeringen.

Också vi moderater vill egentligen öka anslagen, men vi föreslår med

hänsyn till det ekonomiska läget reellt oförändrade anslag jämfört med det nu gällande försvarsbeslutet.

Centern och folkpartiet säger sig vilja anslå oförändrade medel, men deras förslag ligger nära 400 miljoner lägre än moderaternas förslag.

Socialdemokraterna säger att de vill minska anslagen till det militära försvaret, och de gör det också. De ligger ca 500 milj. kr. under moderaternas förslag. Maj Britt Theorin-falangen inom socialdemokratin vill minska ännu mer, men har i år inte motionerat om det. Efter vad som hänt i våra gränsvatten är läget inte precis lämpligt för det nu.

Kommunisterna vill minska det militära försvaret kraftigt, med ett par tre miljarder per år – beroende av inflationsutvecklingen.

Fru talman! Försvaret bör ju enligt regeringspropositionen ha "sådan styrka, sammansättning och beredskap att det avhåller från angrepp eller hot om angrepp. Det bör också vara så utformat att det kan motstå angrepp i skilda former från skilda riktningar samt kan verka i olika militärpolitiska lägen."

Är då försvarets styrka i dag sådan att det är möjligt att uppfylla dessa mål? Det är ju avgörande för de beslut vi skall fatta.

Jag menar att vårt försvar i dag inger respekt och att det därmed ger en rimlig garanti för fred i vårt område. Men försvaret har brister som måste rättas till, och försvarskraften får verkligen inte urholkas. Därför krävs det av det nya försvarsbeslutet dels att de nuvarande anslagsramarna i reella termer minst bibehålls, dels att försvaret i fortsättningen får en riktigt utformad indexklausul till skydd mot inflationen.

Det är tyvärr bara vi moderater som ställer upp på i reella termer oförändrade anslag. Med de anslagen går det att modernisera och utveckla försvaret också i fortsättningen. De medger bl. a. ett ökat antal ubåtar, en modernisering av beväpningen på ytattackfartygen med moderna sjörobotar samt en förbättring av havsövervakningen och ubåtsjakten.

När det gäller havsövervakningen har jag och Göran Allmér, med anledning av den sovjetiska grova gränskränkningen i Karlskronas skärgård i höstas, i motion 1981/82:162 begärt att man organiserar ett marint hemvärn. Det skulle kunna organiseras av skärgårdsbefolkningen, som ofta gjort sin värnplikt vid marinen, och det skulle kunna bistå med bl. a. övervakning och rapportering efter anvisningar utfärdade av regional marin övervakningschef. Nu har enligt utskottet chefen för marinen inlett ett samarbete med rikshemvärnschefen för att utnyttja befintligt hemvärn för vissa marina beredskapsuppgifter. Det är bra att detta sker, men jag kan inte förstå varför man inte skulle kunna ge detta hemvärn en särskild marin tillhörighet – utan någon större byråkrati. Jag tror att det skulle stärka samhörigheten och underlätta rekryteringen till de önskvärda övervakningsuppgifterna. Jag har emellertid, fru talman, inget yrkande i anslutning till motionen.

Vi får alltså med vårt förslag möjligheter att modernisera de marina stridskrafterna. Också arméns stridskrafter behöver moderniseras. Med moderaternas förslag ges möjligheter att modernisera elva infanteribrigader och fem Norrlandsbrigader, att bibehålla fyra pansarbrigader och att

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

organisera en mekaniserad brigad och ett antal mekaniserade bataljoner. Vi skulle kunna få nya pansarvärnsrobotar och helikoptrar för pansarvärnsuppgifter. Men blir anslagen lägre än vad vi förordar, blir exempelvis antalet moderna brigader och antalet helikopterförband naturligtvis också lägre.

I fråga om flygvapnets utveckling står vi nu inför ett viktigt beslut om anskaffande av en efterträdare till Viggen. De tre borgerliga partierna menar att vi skall ha ett svenskt plan. Utländska flygplan skulle bli dyrare och mindre väl anpassade till svenska krav. Att köpa ett utländskt plan skulle dessutom innebära att flera tusen jobb försvinner inom svensk försvarsindustri. Ett svenskt JAS-flygplan vill tydligen också socialdemokraterna ha, bara inte nu. "Gånge denna kalk ifrån oss", tycks man resonera, och Maj Britt Theorin skjuter med kraft kalken ifrån sig och säger helt nej.

Debatten i går och i dag visar, fru talman, att det finns skäl att skaffa ett svenskt JAS-plan och att ta ställning nu.

En förutsättning för en fortlöpande och nödvändig modernisering av svenskt försvar är att omfattande rationaliseringar av fredsorganisationen kan genomföras. Vi har att välja mellan att kunna mobilisera fler välutrustade och välutbildade enheter i krig eller att bibehålla fler fredsadministrationer för utbildning i fred. Valet bör vara lätt. Men en rationalisering får inte ske på ett sådant sätt att mobiliseringsberedskapen minskar eller att de sociala konsekvenserna blir så oacceptabla att det blir omöjligt att få en bra fredsutbildning.

De civila delarna av totalförsvaret är av största betydelse för befolkningens skydd och försörjning vid beredskap och krig. Det är därför glädjande att det i stort sett föreligger enighet om förstärkningen av den civila försvarsberedskapen, inte minst i fråga om befolkningsskyddet.

Men tyvärr räckte den enigheten inte ända fram. Det finns anledning att erinra om det beslut som civilutskottet har fattat om omfattande besparingar på länsstyrelsernas försvarsenheter. De besparingar som länsstyrelserna utsätts för skall till nära en tredjedel drabba försvarsenheterna. Detta drabbar den regionala planeringen för civilförsvar, kommunal beredskap, hälso- och sjukvård, veterinärtjänst, psykologiskt försvar, säkerhet och bevakning, räddningstjänst och ekonomiskt försvar – vitala uppgifter som länsstyrelserna regionalt har ansvaret för tillsammans med civilbefälhavarna i den högre regionala ledningen.

I försvarsutskottet, som hade att yttra sig till civilutskottet, var socialdemokrater och moderater överens om att avslå regeringens förslag på den här punkten. Men civilutskottets majoritet beslöt att föreslå riksdagen att genomföra dessa anslagsminskningar. Till sist var det bara moderaterna som slog vakt också om den civila försvarsberedskapen. Eller kan vi hoppas på att i nästa vecka, när civilutskottets ärende äntligen kommer upp till behandling, få stöd från socialdemokraterna för den moderata reservationen?

Fru talman! Moderat politik kommer alltid att som ett väsentligt inslag ha vaktsläendet om ett starkt svenskt försvar. Den helt övervägande delen av svenska folket inser också att vi behöver ett starkt försvar. Den inställningen har stärkts efter den ryska ubåtens gränskränkning i Karlskronas skärgård. I

november i fjol menade 80 % av de tillfrågade i en enkät från beredskapsnämnden att vi bör göra motstånd om vi anfalls. 42 % tyckte att vårt försvar har för liten styrka. Endast 13 % talade för ensidig svensk nedrustning.

Moderaterna har alltså stöd för sin uppfattning att vi också i en ekonomiskt brydsam situation måste satsa tillräckliga medel för att hålla ett fredsbevarande försvar.

I dessa tider av omfattande demonstrationer för freden, som i och för sig kan vara positiva, måste vi säga klart ifrån att vårt svenska konventionella försvar inte utgör ett hot mot någon, utan är en garanti för freden i vårt område. Annars kan alltför många inom freds rörelserna lockas att tro att svenskt försvar kan skrotas ned, att vi kan nöja oss med att önska fred, men inte kunna hävda fred.

I detta anförande instämde Göran Allmér (m).

Anf. 27 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Den socialdemokratiska partikongressen fattade beslut om att sänka kostnaderna för det militära försvaret och höja ramarna för civilförsvaret och det ekonomiska försvaret. Totalt syftade man till en minskning av de sammanlagda kostnaderna. En sådan omstrukturering har nu skett. Med detta som utgångspunkt kan man till nöds godta de försvarsramar som nu angetts i försvarsutskottets betänkande.

Det är i det perspektivet man också skall se JAS-frågan. Ryms utvecklingen av ett nytt stridsflygplan inom dessa ramar? Allteftersom kostnadsuppgifterna kom in, tyckte jag det klarnade. Det skulle inte vara möjligt. Detta var också den avgörande anledningen till den motion som flera gånger blivit apostroferad under debatten, motion nr 2281 av sju socialdemokrater från SSU, Kvinnoförbundet och Broderskapsrörelsen.

När sedan avtalet mellan industrin och regeringen förelåg den 1 maj visade det sig att våra farhågor faktiskt blev besannade med råge.

Det började som vi vet med 24,9 miljarder – den summa som vi stannade för i våra beräkningar. Men när avtalet kom den 1 maj blev det 25,7 miljarder i 1981 års februaripriser plus andra kostnader som man också måste räkna in – det har angetts 4 miljarder mer. Det finns uppgifter om att det kanske är fråga om ännu högre kostnader, en ökning med 15–20 %, innan vi ens vet om planet kan flyga i alla sina tre versioner.

Varför är vi då så noga med kostnaderna?

För några dagar sedan stod det strid här i riksdagen om karensdagarna. Det fanns inte pengar, hette det, staten måste spara. Vi kunde här ta fram andra s. k. besparingar på det sociala fältet. Nu vet vi vad resultatet blivit ute i kommunerna. Socialbidragen ökar katastrofalt. Regeringens politik visar sig i det som verkligen är en katalysator i fråga om hur det står till socialt sett.

Som socialdemokrat ser jag det som viktigt att slå vakt om en stark ekonomi för att rädda de sociala reformer som vi har kämpat oss fram till. Jag sträcker mig här inte längre än till att säga: Rädda dem!

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

I detta läge spänner regeringen och moderaterna musklerna och säger att vi vågar ta beslut som är långtsyftande, och det är verkligen detta. Det är fråga om en generation, kanske 40 år. Besluten är nödvändiga – och nödvändiga att ta just nu, menar man. Man tar inte ens tid på sig att föra de förhandlingar som socialdemokraterna begärt. Man säger att socialdemokraterna har beslutskramp och att det är skönt att ändå någon vågar.

Vi kan ta den kritiken med ro. Detta är ett enormt stort beslut. Vad den socialdemokratiska reservationen nr 8 begär är ett uppskov. Den som vet något om politik vet ju också att det kanske inte alls blir lättare senare. Men i dag är grunderna för ett beslut alltför dåliga. Det måste finnas, och det är avgörande för min del, starkare garantier för att ett nytt flygplan ryms inom ramen 24.9 miljarder. Risken för att få in en gökunge i försvaret är alltför stor.

Jag vill ta upp sysselsättningsfrågan i sammanhanget, eftersom den spelat en viss roll i debatten. Sanningen är ju den, att detta är en högteknologisk tillverkning, att den är dyr och naturligtvis skapar mindre arbete än motsvarande summa pengar inom t. ex. den sociala sektorn. En amerikansk undersökning säger oss att 1 miljard dollar satsade på offentlig konsumtion ger ca 50 000 fler jobb. I Arbetarrörelsens Fredsforum har man formulerat det så här: "Det hör till vår tids största lögn att vapenindustrin skapar jobb och välstånd." Så är det naturligtvis. Olof Palme sade ungefär samma sak i sitt inlägg, och jag kan bara understryka det.

Vi har yrkat avslag på propositionens förslag om JAS. Det betyder att nya övertaganden måste till, innan nytt beslut kan fattas.

När demagogerna är i farten påstår de att vi säger nej till ett nytt flygplan, att vi inte vill ha något nytt flygplan efter Viggen. Den som läser vår motion vet att vi inte säger detta. Det är självklart att ett luftförsvar behöver flygplan. Men problemet med JAS är att det kräver en lång serie för att det över huvud skall bli någorlunda konkurrenskraftigt. Detta binder i sin tur luftförsvaret vid flyget. Kanske behöver flyget kombineras med helikoptrar och robotar? Vi behöver pröva vad en licenstillverkning av ett utländskt plan betyder. Jag inser självfallet att ett svensktillverkat stridsflygplan är en fördel, men inte till vilket pris som helst. Förresten vet vi att det inte finns något helt svensktillverkat plan. Vi vet inte hur kombinationen mellan svenskt och utländskt blir i någotdera fallet, förrän vi prövat frågan ytterligare. Är det möjligt, ekonomiskt, att spara genom att anskaffa ett mindre antal JAS-plan? Jag delar alltså inte Lars Werners och vpk:s syn att frågan om JAS skall avföras en gång för alla.

En sak till! Vi hoppas ju alla på nedrustning. Vi bör åtminstone hålla öppet för en omstrukturering och nedbantning. Också i ett sådant läge måste vi ha en friare ställning.

Jag har, fru talman, över huvud taget inte deltagit i några försvarspolitiska debatter här i kammaren tidigare. Men omständigheterna har tvingat mig att också ta tag i den här frågan. Inom Broderskapsrörelsen, liksom i SSU och Kvinnoförbundet har sedan länge bedrivits ett försvarspolitiskt programarbete. Vi har pläderat för en omstrukturering av försvaret – lägre militärkost-

nad, större resursramar för civilförsvaret och ekonomiskt försvar. Dessutom har vi velat pröva civilmotståndet som en komplettering. Det utreds f. n.

Självfallet har vi varit starkt kritiska till den ökade vapenexporten. Till den ändan har jag personligen frågat mig, om inte Sverige borde pröva ett samarbete med likasinnade stater, som vi f. ö. samarbetar med i FN, för att på det sättet klara vapenindustrins behov av långa tillverkningsserier. Kanske vi då kunde komma ifrån att exportera till, jag höll på att säga, alla möjliga suspekta stater, men vi har ju en prövning och vet hur vapenexport fungerar i verkligheten, där tredje part blir inblandad.

Hur stora skall försvarskostnaderna egentligen vara? Ja, den som visste det! Det beror på hotbilden, och den vet vi väldigt litet om, men också på människors känsla av trygghet. Vi vet att ÖB och moderaterna alltid kommer att tycka att kostnaderna är för låga, att Svenska Freds- och Skiljedomsförbundet t. ex. alltid kommer att tycka att de är för höga. Jag tror uppriktigt sagt att det helt är beroende av var någonstans vi hör hemma.

Försvarsminister Torsten Gustafsson meddelade i går att han tänker tillsätta en utredning om ökat stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna. Det har sagts mycket positivt om dem under den här debatten. Men när vi har begärt ett par eller fyra miljoner i första omgången för folkrörelsernas fredsarbete, så har det blivit nej. Det tillhör utrikesutskottet och vi har behandlat det tidigare, men jag tar upp det som ett symptom på hur man tänker.

Vår motion 2281 yrkar, liksom den socialdemokratiska reservationen nr 8, avslag på propositionen i flygplansfrågan. Motiveringen är i båda fallen att vi behöver tid för ytterligare överväganden. Men den socialdemokratiska reservationen yrkar dess värre avslag även på vår motion. Jag förstår inte logiken, men det tvingar mig till att yrka bifall till vår motion i första omgången. I andra hand stöder jag naturligtvis s-reservationen, som yrkar avslag på propositionen och innehåller ett tillkännagivande om nya överväganden i denna oerhört stora och viktiga fråga.

Anf. 28 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Fru talman! Det var en intressant röstförklaring från Evert Svensson när han säger att han i första hand yrkar bifall till sin motion och i andra hand till den reservation som innebär avslag på hans motion. Detta innebär att han i det avseendet är på rätt väg. Det är ungefär som att använda en halv miljard kronor på att utreda ett projekt som han anser meningslöst.

Det är intressant, eftersom han anför att det finns så många sociala problem i samhället. Varför är han då beredd att satsa en halv miljard på detta projekt?

När det gäller kostnaderna är det viktigt att komma ihåg att det bemyndigande som vi nu talar om inte gäller 25 miljarder utan ett betydligt mindre belopp.

Det är viktigt att civilmotståndet utreds av landshövding Bengt Gustavsson. Den frågan har vi ju inte diskuterat just nu.

Jag hälsar alltså med tillfredsställelse att de som för en månad sedan ville

yrka avslag på förslaget om svenskt JAS – vpk, Maj Britt Theorin och Evert Svensson – nu är beredda att anslå en halv miljard för att utreda ett projekt som de tidigare ansåg vara meningslöst.

Anf. 29 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Detta är ett projekt som räcker inte bara en generation dvs. 25 år, utan kanske 40 år. Det är alltså ett oerhört omfattande beslut som vi kommer att fatta. Om man då från socialdemokratiskt håll begär ytterligare tid för överläggningar, betraktar jag det ungefär som att begära en bordläggning, med möjligheter till ytterligare utredning. Det är ändå så i vårt organisationsliv, och även här i riksdagen, att om ett stort parti begär en sådan sak, brukar motparten gå med på det.

Jag tycker det är att träda väldigt nära den gräns som man har för parlamentariskt liv och arbete att med någon enstaka rösts övervikt fatta ett beslut som är så stort och viktigt.

Anf. 30 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Fru talman! Evert Svensson öppnar genom sitt röstande på den socialdemokratiska reservationen vägen för prövning av utländska alternativ. Vad han nu plötsligt är beredd att utreda är alternativ av typ F 18, som kanske görs i ett annat land och som i så fall innebär stort beroende av USA eller något annat land. Detta är resultatet av Evert Svenssons agerande.

Sedan vill jag än en gång ta upp frågan om att socialdemokraterna inte skulle fått information. Denna fråga har utretts under flera år av rader av utredningar med socialdemokratiska ledamöter som deltagare. Man har under hela våren fått allt önskat material. Det faktum att den socialdemokratiska partiledaren endast haft sex dagar på sig kan väl inte undanröja möjligheten för socialdemokratiska partiet att ha en åsikt.

Anf. 31 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Förstår inte Gunnar Björk i Gävle poängen i detta? Att driva fram ett beslut mot nästan halva riksdagen, ett beslut som inte bara gäller vår generation utan går ännu längre!

Jag sade i mitt yttrande här att demagogerna är i farten när de säger att vi inte vill ha ett nytt flygplan. Det är självklart att ett luftförsvar måste ha ett flygplan. Helst bör det vara svensktillverkat – jag höll på att säga inom citationstecken, för delar till ett värde av 30 % av kostnaderna kommer utifrån. Men det kan naturligtvis inte ske till vilket pris som helst.

Det sägs ju också att detta är det sista beslut vi kan ta om ett s. k. svensktillverkat plan. Alltså öppnar vi möjligheterna i framtiden för ett utländskt plan.

Jag har sagt i mitt inlägg – och står naturligtvis för det – att man måste pröva också andra alternativ. Det är en kostnadsfråga, och vi kommer att ha oerhört stora ekonomiska bekymmer framöver.

Jag som sysslar med socialpolitik ser framför mig hur svårt det är. Jag gick inte längre i mitt inlägg än att säga att det blir svårt att slå vakt om de reformer

vi har – och som ni nu håller på att rasera. Vi hade nyss en debatt om detta. Då fanns inte pengar. Nu finns det pengar i miljardklassen.

Nr 166

Fredagen den
4 juni 1982

Förste vice talmannen anmälde att Gunnar Björk i Gävle anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

Anf. 32 ANITA BRÅKENHIELM (m):

Fru talman! Jag vill inledningsvis beklaga att talarordningen inte arrangerats på ett sådant sätt att talare med kända gemensamma yrkanden och intressen grupperas tillsammans. Det skulle ha givit en intressantare debatt och inte så många inlägg av typ monologer som upprepar vad andra sagt.

Jag måste återföra kammarens intresse till frågan om förändringarna i fredsorganisationen.

Jag har då och då – inte minst från journalister – fått frågan vems intressen jag anser mig företräda i mitt politiska arbete, partiets eller det egna länets. På den frågan brukar jag alltid svara att jag ser Sverige som en enhet och att vad som är bra för Sverige också är bra för Jönköpings län. Med en sådan inställning faller det sig naturligt att arbeta för det parti som har ett program som är bra för landet, men också att i enskilda sakfrågor ha en övergripande syn på vad som är bra för saken – det kommer då på sikt att bli bra för landet och för det egna länet och dess invånare. Inte minst bör en sådan inställning gälla i en för nationen så väsentlig fråga som försvarspolitiken.

Det nu föreliggande försvarsbeslutet har i hög grad inriktningen att försöka effektivisera vårt försvar genom att delvis omfördela resurserna från fredsorganisationen till krigsorganisationen. De förändringar i fredsorganisationen som därvid blivit nödvändiga borde naturligtvis ha genomförts på ett ur ekonomisk synpunkt och effektivitetssynpunkt för försvaret så väl genomtänkt sätt som möjligt.

Imotion 2180 har jag, Göte Jonsson och Anders Björck med utgångspunkt i de påpekanden som gjorts av artilleriinspektören och tränginspektören hävdad att de förbandsnedläggningar som planeras och nu av försvarsutskottet beslutats i södra Mellansverige sker på ett för arméns organisation olyckligt sätt. I stället för en rationellt genomförd och med största ekonomiska hänsyn gjord omorganisation av fredsorganisationen har man sneglat på regionalpolitiska krav. Inget annat än regionalpolitisk omsorg om Karlsborg och Skövde kan rättfärdiggöra sådana organisationsförändringar som nedläggningen av T 1 i Linköping och förflyttningen av trängens officershögskola och det därav betingade förhållandet att A 1 i Linköping behålls i stället för A 6 i Jönköping.

A 6 är ett välfungerande och välbeläget förband med tillgång till ett för utbildningsändamål användbart skjutfält, och A 6 är den plats dit för några år sedan artilleriets officershögskola förlades i syfte att förbättra rekryteringen av officerare till artilleriet. Denna gick nämligen trögt så länge högskolan var förlagd till Östersund. En förflyttning till Kristinehamn torde återskapa rekryteringsproblemen.

För att inte slå sönder det välfungerande samarbetet mellan regionsjukhuset i Linköping och dess högskoleutbildning på den medicinska sidan tvingas man nu också behålla en del av trängutbildningen i Linköping, bl. a. utvecklingsarbetet kring fältsjukhusen. Däremot förflyttas huvuddelen av verksamheten till Skövde. Detta innebär naturligtvis, som Lars Henrikson här tidigare har framhållit, såväl ekonomiska förluster som effektivitetsförluster.

Ett befolkningstått område som Jönköping med goda kommunikationer och utmärkta värnpliktsociala förhållanden ställs utan fredsförband, vilket också får svåröverblickbara konsekvenser för de frivilliga försvarsorganisationerna i området. Eftersom skjutfältet i Skillingaryd även i fortsättningen kommer att behövas för artilleriförbanden i Sydsverige, kommer även här spillror av den ursprungliga verksamheten att få behållas, vilket innebär splittring av resurser och ekonomiska fördyringar. Begäran om en förutsättningslös ekonomisk utredning beträffande följderna av de nu planerade förändringarna i fredsorganisationen, jämfört med en nedläggning av T 2 och A 1, har avvisats av försvarskommittén och även av utskottet. Mest anmärkningsvärt är dock, tycker jag, att försvarsutskottet på s. 66 i betänkandet oförblommerat erkänner sina motiv för valet av "nedläggningsförband": "Om A 6 bibehålls måste A 1 i Linköping läggas ner. Det blir då inte möjligt att avveckla T 1, vilket medför nedläggning av T 2 i Skövde. Utskottet bedömer att en sådan nedläggning vore regionalpolitiskt mer olycklig än att avveckla A 6 m. m. i Jönköping." Försvarsutskottet bedriver här alltså inte försvarspolitik. Det bedriver regionalpolitik. Jag skulle vilja fråga utskottets talesmän: Är det bästa sättet att använda snäva ekonomiska försvarsramar?

Jag yrkar, fru talman, bifall till motion 2180. I detta fall är det som är bäst för Sverige uppenbarligen även bäst för Jönköpings län.

I andra hand – om inte detta yrkande vinner bifall – kommer jag och mina medmotionärer att stödja reservation nr 6, eftersom hemställan i denna reservation innebär bifall till vår motion – även om reservationens motivtext delvis innehåller just den typ av argumentering som jag i sammanhanget finner felaktig och som dessutom när det gäller de intressen som A 6 har är direkt skadlig. Här hade det varit bättre med enbart rationella ekonomiska och försvarspolitiskt gångbara argument. I så fall kunde Åke Gustavsson, som i egenskap av ledamot i försvarskommittén och i utskottet ju haft utomordentligt goda möjligheter att göra mera för A 6, kanske t. o. m. ha fått någon av sina egna partikamrater att stödja hans reservation.

I detta anförande instämde Anders Björck och Göte Jonsson (båda m).

Anf. 33 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att Anita Bråkenhielm inte har särskilt stor tilltro till sin motion, eftersom hon utgår från att den kommer att förlora i

kontrapositionsvoteringen och att hon därmed kommer att ansluta sig till reservationen.

Beträffande hur många ledamöter från olika partier som vi får att rösta med oss, återstår att se i den votering som vi har framför oss. Jag uttalade redan i går att jag förutsätter att samtliga moderater – möjligen med undantag av moderaterna i försvarsutskottet – kommer att rösta för reservationen, eftersom moderaterna i 1976 års valrörelse ju talade om att en röst på moderata samlingspartiet skulle innebära att A 6 kunde vara kvar som regemente.

Löftena kan väl ej svikas i det här sammanhanget?

Anf. 34 PAUL JANSSON (s):

Fru talman! Jag skall inte ta upp den kastade handsken från Anita Bråkenhielm beträffande diskussionen om den eventuella nedläggningen av T 2 i Skövde. Två moderata tidningar, en i Östergötland och en i Skaraborgs län, har fört en debatt på denna punkt. Men jag har all anledning att ställa mig bakom det förslag som utskottet i detta avseende har kommit fram till.

Man kan inte, fru talman, bortse från de regionalpolitiska effekter som ett sådant här försvarsbeslut ändå har. Det är dem som jag något skulle vilja beröra, och då särskilt effekterna i Skaraborgs län.

Om man av kostnadsskäl skall göra neddragningar och rationaliseringar i försvaret och dess fredsorganisation, får det tyvärr negativa konsekvenser på många håll i landet, beroende på att vissa sysselsättningstillfällen försvinner inom den sektor som det militära försvaret svarar för. Att det är många orter som berörs av ett sådant här beslut visar också den mängd motioner som kammaren har att behandla med anledning av försvarsbeslutet.

Skall det göras en anpassning till de kostnadsramar som vi anser oss ha råd med då det gäller fredsorganisationen, är det uppenbart att vissa förband måste läggas ned och vissa förflyttas. Ofta blir det väl så – jag har i alla fall en känsla av det – att många accepterar att förband läggs ned på andra orter, bara det inte drabbar den egna regionen eller kommunen. Där har vi problemet – spara gärna på utgifter, bara sparandet inte går ut över min egen hemort.

Fru talman! Vi socialdemokrater från Skaraborgs län har inte väckt några motioner med anledning av försvarsbeslutet. Vi har nämligen gjort den bedömningen, att även om det sker neddragningar i såväl Skövde som Karlsborg får vi acceptera detta, dock under den förutsättningen att staten tar sitt ansvar och så långt möjligt kompenserar sysselsättningsbortfallet med annan statlig verksamhet på orter som i det här avseendet blir utsatta.

Det som händer på förbandssidan i Skaraborg är i stort sett följande: Större delen av S 2 i Karlsborg försvinner. Detta skall kompenseras med att K 3 flyttas från Skövde till Karlsborg.

Det är alltså en omlokalisering som sker inom länet för att skydda Karlsborg i dess utsatta situation. Det är klart att värdet av denna omflyttning alltid kan diskuteras. Det kommer sannolikt att ta ganska lång tid innan

omflyttningen blir till någon särskild fördel för Karlsborgs kommun, eftersom man har anledning att räkna med att den omlokaliserade personalen i stor utsträckning kommer att pendla mellan Skövde och Karlsborg. Man tjänstgör i Karlsborg, men kommer kanske ganska länge att bo kvar i Skövde.

Jag har flera gånger här i kammaren framhållit det speciella läge som Karlsborgs kommun befinner sig i. Även om det är tjugigt, vill jag upprepa det igen: Det finns ingen kommun i detta land som är så beroende av den militära verksamheten som just Karlsborg. Närmare 40 % av de yrkesverksamma i denna kommun har sin utkomst inom militär och civilmilitär verksamhet.

Dessutom har Karlsborg sedan historisk tid, alltsedan fästningen tillkom, vuxit upp kring den militära verksamheten. Utan dessa satsningar från statens sida i form av militära anläggningar i denna kommun hade inte Karlsborg funnits som ort i dag.

Det är detta som är utgångspunkten för att man med all rätt kan hävda att staten måste känna ett speciellt ansvar för Karlsborgs kommun. Det har vi uttalat vid flera tillfällen här i riksdagen, bl. a. har riksdagens näringsutskott gjort sådana uttalanden. Jag tillåter mig, fru talman, att än en gång framhäva detta ansvar som staten måste ha gentemot Karlsborgs kommun. Jag kan därför med tillfredsställelse notera att man i såväl propositionen som utskottets skrivningar har tagit alla de hänsyn som är möjliga att ta i detta sammanhang. Karlsborgs kommun tål definitivt inte ytterligare åderlåtning på sysselsättningsstillfällen.

När det gäller förhållandena i Skövde kommun är det uppenbart att kommunalmännen även där känner oro inför sysselsättningsutvecklingen, även om man inte är lika illa ute som det lilla Karlsborg med dess begränsade arbetsmarknad. Men Skövde får nu trots allt lämna ifrån sig K 3, något som i varje fall på sikt kommer att innebära bortfall av arbetstillfällen. Vi skall ha klart för oss att även Skövde kommun har en mycket sviktande arbetsmarknad f. n. Detta har de ansvariga kommunalmännen i Skövde vid flera tillfällen sökt förklara för de borgerliga regeringarna, utan att egentligen ha mötts av någon större förståelse i kanslihuset.

Förutom att Skövde nu får lämna ifrån sig K 3 sker en omlokalisering inom Skövde garnison, vilket innebär att T 2 skall sammanläggas med P 4. Detta innebär å andra sidan att T 2:s nuvarande lokaler kommer att utrymmas. Här finns nu, fru talman, ett utmärkt tillfälle att snabbt verkställa det regeringsbeslut som fattades redan av den socialdemokratiska regeringen, med Eric Holmqvist som försvarsminister, 1975 och som innebär att Civildövsarskola Väst skall byggas ut i Skövde. T 2:s tidigare lokaler kan då användas för detta ändamål, och det är kommunen och de militära myndigheterna överens om. Det innebär att detta projekt bör bli avsevärt billigare, då man kan använda befintliga lokaler i stället för att bygga nytt. Jag utgår alltså ifrån att den viktiga frågan om byggandet av Civildövsarskola Väst i Skövde nu kommer att lösas.

Fru talman! Med dessa utgångspunkter är jag för min del beredd att

tillstyrka försvarsutskottets förslag med avseende på fredsorganisationen då det gäller effekterna för Skaraborgs län. Naturligtvis kommer vi skarabor-gare att med uppmärksamhet följa utvecklingen av på vilket sätt dessa beslut kommer att genomföras.

I detta anförande instämde Sven-Gösta Signell och Birgitta Johansson (båda s).

Anf. 35 STEN STURE PATERSON (m):

Fru talman! Under punkt 8, Fredsorganisationen för det militära försvaret m. m., mom. 5, beträffande organisationsförändringar inom marinen, avstyrker försvarsutskottet min motion 1981/82:2277.

Som skäl anför utskottet operativa och sysselsättningsmässiga fördelar på Norrlands- och sydkusten som uppnås genom den i propositionen gjorda avvägningen. Utskottet konstaterar dock med motionen "att reduceringarna på Västkusten negativt påverkar beredskapen i fred".

Detta utskottets konstaterande är icke lugnande, utifrån vad som i motionen påtalas rörande det förändrade säkerhetspolitiska läget i Norden i allmänhet och för västkusten i synnerhet. Av de två strategiska huvudlin-jerna mellan supermakterna, som berör svenskt territorium, går den ena genom Östersjöutloppen. Dessa utgör i strategisk mening ett stort område från Bornholm till Skagen och norska Sörlandet, intilliggande landområden inbegripna. Skåne och den svenska västkusten är en väsentlig del av detta område, väsentlig inte minst på grund av dess kusters lämplighet för utgångsgruppering av sjö- och flygstridskrafter. I en militär konfliktsituation i Europa blir det av vitalt intresse för de båda stormaktsblocken att behärska Östersjöutloppen. Jag vill, fru talman, särskilt understryka detta.

I den kapplöpning som denna strävan föder ställs lätt svenska neutrali-tetsintressen åt sidan – särskilt om fredsförbanden genom sin svaghet inbjuder till överraskningsanfall. Vår neutralitets trovärdighet får icke undergrävas genom uppenbara militära svaghetszoner.

Fru talman! Jag delar överbefälhavarens bedömning när han prioriterar KA 4 före KA 5. Den övergripande strategiska och operativa analys som fört fram till detta ställningstagande har i den politiska bedömningen icke vunnit anslutning. Försvarsutskottets hemställan i detta avsnitt innebär en ytterli-gare uttunning av västkustens försvar – en utveckling som är *djupt oroande*. Västkustens strategiska läge måste ges en avsevärt ökad tyngd i den försvarspolitiska bedömningen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till motion 1981/82:2277.

Anf. 36 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! I motion 2281 föreslår sju socialdemokrater från Broderskaps-rörelsen, ungdomsförbundet och kvinnoförbundet att riksdagen avslår propositionen i den del som avser anskaffning av nytt flygplan, det nu redovisade JAS-projektet. Jag yrkar bifall till motion 2281.

Motionskravet faller tillbaka på de ställningstaganden våra kongresser

gjort men också på den socialdemokratiska partikongressens beslut om att de totala kostnaderna för försvaret måste minskas: "En riktpunkt för socialdemokratisk försvarspolitik bör därför vara att minska utgifterna för totalförsvaret under den kommande beslutsperioden --- En viss omavvägning inom totalförsvaret, innefattande minskade anslag till militärt försvar och höjda till de civila delarna, bör därför ske."

I motionen anför vi motiven till ett avslag på propositionen när det gäller JAS-projektet. Försvarsbeslutet i övrigt gäller den närmaste femårsperioden, men beslutet om JAS innebär inte bara en bindning för dessa fem år, och inte heller bara låsningar för köp av 140 plan fram till år 2000 för nu beräknade 25,7 miljarder kronor, utan också en bindning för tiden efter år 2000 med officiellt beräknade 50 miljarder kronor som kostnad och minst en dubbelt så lång serie. Det är på sin plats att detta sägs rent ut. Om ett svensktbyggt JAS skall vara ekonomiskt lönsamt i jämförelse med utländska alternativ eller licenstillverkade, krävs en viss serielängd om ca 300 plan. Att förbilliga JAS genom att minska antalet plan går således endast ned till 300 plan. Uppskattningen 25,7 miljarder gäller bara för tiden fram till år 2000.

Vi motionärer vill varna för att i ett läge där man låst sig för alternativet ett svensktillverkat JAS och kostnaderna kommer att visa sig överstiga ramen, återstår endast två lösningar: antingen att ge upp den allmänna värnplikten och lägga ner fler förband eller att öka försvarsutgifterna på bekostnad av välfärdspolitiken. Detta kan vi inte acceptera.

Vår kritik mot regeringens förslag är följande.

För det första skall riksdagen på ett bristfälligt och helt otillräckligt beslutsunderlag i dag läsas upp för ett 50-miljardersprojekt. Regeringen begär att riksdagen skall ge klarsignal till ett alternativ utan att andra alternativ har fått jämföras. Ingen utredning har gjorts, ingen offert har tagits på alternativ. Riksdagen skall i praktiken tvingas säga ja eller nej till ett alternativ, utan att andra alternativ förts fram. När väl detta beslut är fattat, tvingas riksdagen att ta de ekonomiska konsekvenserna. Det är därtill ganska fantastiskt att riksdagen och regeringen frånhänt sig ordentlig insyn och beslutsmöjlighet genom tillsättandet av en särskild industrigrupp för JAS. Till denna har man fört den verkliga makten.

För det andra riktar vi kritik mot de osäkra ekonomiska konsekvenserna och osäkerheten om prestanda och tekniskt utförande. Flera borgerliga talare har ganska lätt sinnigt i dag och i går sagt att det är omöjligt att säkert överblicka framtida kostnadsutvecklingar. Ingen kan exakt förutsäga kostnaderna för 1990-talet och inte heller dollarkursens värde framgent sade statsministern i går. Dagens dollarkurs känner man dock till. Trots det räknar man med 4:58! Dagens kurs är 5:89! Om dollarkursen vet vi ingenting, sade statsministern, men efter år 2000 har vi kontrollstationer. Men vad hjälper kontrollstationer om man inte har lagt ett tak för kostnaderna efter år 2000?

En korrekt redovisning av kostnaderna som vi kan överblicka dem i dag ger i stället följande:

Avtalet 25,7 miljarder är prisläget i februari 1981, vilket betyder nästan 29 miljarder i dagens prisläge juni 1982.

En realistisk dollarkurs ger en kostnad på ytterligare minst 1–2 miljarder. Låt mig då säga, att om man räknar en dollarkurs på 5:58 i stället för 4:58, blir det en ytterligare kostnad på 2 miljarder. Om man räknar på 5:25 i stället för 4:58, kommer man upp till en ökning på 1,5 miljarder. Men regeringen har valt ungefär 4:50 i genomsnitt när den har räknat fram dollarkursen. Då skall man veta att detta sker under ungefär en tioårsperiod. I så fall måste man basera det hela på den nuvarande dollarkursen, som är nästen 6 kr. Det betyder att under en längre tid kalkylerar regeringen allvarligt med en dollarkurs på 3 kr. Det måste väl ändå anses otänkbart. Dollarkursen är enligt mitt förmenande godtyckligt vald – någon annan slutsats kan man inte dra.

De icke prissatta utvecklingskostnaderna ger ytterligare en kostnad på 1–2 miljarder.

Utebliven rationalisering på FMV på grund av tidigare ej förutsedda JAS-arbetsuppgifter gör ytterligare ca 1 miljard.

Förskott om fortsatt JAS-produktion efter år 2000 ger ytterligare 1 miljard.

Det blir en summa på 33–35 miljarder fram till år 2000 i stället för den redovisade summan 25,7 miljarder.

Även om riksdagen skulle fatta beslut om den justerade ramen på 25,7 miljarder, som alltså i verkligheten är väsentligt högre, sitter statsmakterna fast när problemen uppstår. Ingen regering kan ta på sitt ansvar, när många miljarder är satsade, att säga nej till ökade kostnader för uppkomna problem, exempelvis med styrsystem. Man låser sig in blanko.

All erfarenhet från utlandet, liksom från vårt eget land, visar att kostnaderna för planen under deras livstid flerdubblas. Inget flygplansprojekt i världen har hållit kostnadsramarna. Kostnadsutvecklingen för JAS bara i år bekräftar att så blir fallet också med JAS.

Inget annat land i Europa anser sig ha råd eller resurser att utveckla ett nytt stridsflygplan. Men det borgerliga Sverige, som försett oss med ett förödande budgetunderskott och sönderkörd ekonomi och där välfärdspolitiken nu börjar raseras, anser att vi har råd att låsa oss för ett 50-miljardersprojekt på ett så dåligt underlag.

Det är klart: Skall man inte ta det politiska ansvaret i fortsättningen, kan man kosta på sig mycket.

Viggen kostade på sin tid 18 milj. kr. styck när regeringen fattade beslut 1962. Nu är styckepriset uppe i över 170 milj. kr. – kanske mer, har det sagts mig. Det beror dels på ett minskat antal plan att fördela utvecklingskostnaderna på, dels på inflationen, men till stor del på kostnadsfördyringar.

Det är på sin plats att också påpeka att beslutet om JAS inte i dag är nödvändigt ur militär synpunkt. Det är ett industripolitiskt beslut, inte ett försvarspolitiskt beslut man nu tvingar riksdagen till.

Under fyra år var jag ledamot i den förra försvarsutredningen. Det var mycket lärorikt. Den utredningen redovisade två viktiga undersökningar

som berör dagens beslut, nämligen undersökningar om den svenska flygindustrin och dess möjligheter för framtiden. De visade att köparens marknad råder – något som fortfarande i högsta grad gäller – men framför allt visade de att endast förhöjda försvarsramar kan tillåta oss i Sverige att hålla oss med en egen flygindustri i fortsättningen, något som man också förstått av regeringens företrädare och deras förslag om att JAS klaras med "realt bevarad köpkraft" eller som försvarsministern föredrog att kalla det "i stort sett oförändrade försvarsramar". I stort sett!

Vilka utredningar har regeringen gjort som motbevisar den förra försvarsutredningens material? Inga, såvitt jag vet! Det betyder att fortfarande gäller att en fortsatt svensk flygindustri kräver ökade försvarskostnader.

Men socialdemokratin säger nej till det borgerliga löftet om "realt bevarad köpkraft". Olof Palme har tidigare i debatten klargjort att en allmän bedömning pekar på att JAS-projektet kommer att bli åtminstone fyra miljarder dyrare än den ram socialdemokratin kan stå ut med.

Vad återstår att täcka de icke beräknade kostnaderna med? Höjda försvarsramar, dvs. upprustning? Eller den allmänna värnplikten?

Kostnader är osäkra, tekniken likaså. Likafullt vill borgerligheten ge carte blanche för industrigruppen. Räkningen överläter man åt socialdemokratin och skattebetalarna att betala. I vår motion har vi menat att alla dessa outredda frågor om såväl kostnader som teknik, som också den socialdemokratiska reservationen redovisar, bör leda till att det nuvarande förslaget förkastas och att regeringen får återkomma när den har förutsättningar att inför riksdagen redovisa ordentligt underlag för JAS och tänkbara alternativa lösningar.

Svårare än så är inte den särskilda socialdemokratiska motionen. Underlag saknas, såväl tekniskt som ekonomiskt. Uppskattade kostnader överskrider starkt vad socialdemokratin med beslut om minskade militära kostnader kan acceptera. Därför måste förslaget i propositionen om anskaffning av nytt flygplan avvisas, vilket vi kommer att rösta för. Om detta inte vinner kammarens majoritet, kommer vi att rösta med den socialdemokratiska reservationen, där det begärs uppskov till nästa riksmöte. Vi ser det som en vinst att socialdemokratin i sin helhet tar konsekvenserna av sina krav på bl. a. kostnadsramen och begär uppskov.

Så något om regeringens agerande i den internationella nedrustningsdebatten kontra dess agerande på hemmaplan.

Den svenska regeringen har yttrat sig inför den FN:s särskilda nedrustningssession som börjar på måndag och bl. a. sagt:

"Den svenska regeringen delar med oro de allvarliga varningsorden som enhälligt uttryckts av FN-gruppen av regeringsexpert om förhållandet mellan nedrustning och utveckling att världen nu står inför en skiljeväg. Den kan antingen fortsätta kapprustningen eller röra sig mot en mer hållbar internationell ekonomisk och politisk ordning. Den kan inte göra bådaderna."

På hemmaplan föreslår regeringen ett beslut som kostar 100 miljarder för de närmaste fem åren.

I yttrandet till FN lovar regeringen att Sverige skall eftersträva ett effektivt genomförande av rapporten. Den visar "att militärbudgetar är improduktiva utgifter i alla slags ekonomier, såväl marknads- som centralplanerade och blandekonomier. Militära utgifter stimulerar inte ekonomisk tillväxt." Något som vi också hörde Olof Palme redogöra för i går.

I riksdagen föreslår regeringen att ca 26 miljarder skall satsas på ett nytt stridsflygplan i prisläge februari 1981, i verkligheten 33–35 miljarder fram till år 2000.

I yttrandet till FN ställer sig regeringen bakom följande:

"Genom sina inflationsdrivande och allmänt ekonomiska och politiskt osunda effekter hämmar militärutgifter sådan kapitalinvestering som krävs för utvecklandet genom att lägga beslag på de värdefullaste forskartalangerna och -resurserna bromsar militär forskning och utveckling produktivitetvinsterna och hindrar tillväxt inom vetenskap och teknologi."

Samtidigt föreslår regeringen att Sveriges största industripolitiska satsning någonsin görs just på den militära sidan.

Till FN skriver regeringen att "själva storleken på och arten av de militära utgifterna får till effekt att öka spänningen, minska säkerheten och understödda system som gör ännu fler vapen nödvändiga".

Men för Sveriges egen del planerar regeringen att vi som hittills skall satsa det allra mesta av våra säkerhetspolitiska resurser just på militären.

Med hänvisning till vad som ovan citerats säger regeringen till FN att "trots dessa långtgående slutsatser tvekar de flesta regeringar — inför beräkning av ekonomiska och sociala kostnader på kort och lång sikt som kan hänföras till deras militära förberedelser; de gör inga analyser av de fördelar som skulle bli resultatet om militära resurser omfördelades — som följd av nedrustning — till att angripa ekonomiska och sociala problem på nationell nivå och till att minska inkomstklyftorna mellan de industrialiserade länderna och u-länderna".

Detta skriver den regering som med sitt förslag om JAS bäddar för svensk upprustning genom att ge det militärindustriella komplexet trumf på hand och som försvårar en svensk nedrustning t. o. m. i samband med en internationell nedrustning. Driver regeringen med FN och nedrustningssessionen? Är det bara fråga om narspel? Gycklarnas afton?

Eller skall man möjligen se aktstycket som en hård självkritik inom regeringen som UD och Ola Ullsten inte fått gehör för vid utformningen av säkerhetspolitiken? Eller är också den uppenbara självkritiken bara låtsaslek — ett spel för gallerierna? Hycklarnas afton?

Fru talman! Jag yrkar bifall till motion 2281.

Anf. 37 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Maj Britt Theorin kommer med många påståenden som inte kan stå oemotsagda.

Hon kritiserar regeringens uppträdande när det gäller det internationella

fredsarbetet och anser att vi är passiva på det området. Jag tror att jag vågar säga att den nuvarande regeringen driver vidare det arbete som tidigare regeringar har inlett – och på ett sätt som väcker internationell respekt. Det finns ingen anledning att angripa regeringen för passivitet i nedrustningsarbetet.

Maj Britt Theorin tar på nytt upp frågan om JAS och säger att underlaget inte är tillräckligt, att planet inte har de prestanda som det skall ha, att det kostar för mycket – 4 miljarder. Den kostnadsuppgiften återkommer – en uppgift som jag tidigare har tillrättalagt här i kammaren och som inte kan verifieras. Det är en felaktig uppgift som lämnas från socialdemokratiskt håll.

Vidare tar Maj Britt Theorin upp detta med priskompensationen och prisläget. Men det är ju ingenting nytt. Maj Britt Theorin åberopar själv att hon var med i 1974 års försvarskommitté, och där behandlade vi sådana frågor. Det finns inget annat sätt att fullfölja någon verksamhet än att ha ett priskompensationssystem. Och hur prisutvecklingen blir beror ju på inflationsutvecklingen, vilket alla känner till som något har sysslat med ekonomi.

Maj Britt Theorin säger att vi tänker företa en upprustning. Jag förstår inte varifrån den uppfattningen kommer. Det tänkta JAS-systemet skall ju ersätta Viggensystemet när det går ut. De första divisionerna går ut i början av 1990-talet, och då skall JAS-systemet komma in. Det är inte fråga om någon upprustning, Maj Britt Theorin, utan fråga om att bibehålla värnkraften, som de flesta i denna kammare är överens om att vi behöver upprätthålla i en internationellt mycket orolig tid.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Maj Britt Theorin som jag i och för sig hoppas är obefogad – men jag ställer den ändå: Anser Maj Britt Theorin att den säkerhetspolitik som vi för i Sverige skall ändras?

Jag har den absoluta uppfattningen att det svenska folket helt sluter upp bakom alliansfrihet och neutralitet. Vi kan, Maj Britt Theorin, inte föra en sådan politik utan stöd av ett efter våra förhållanden tillräckligt starkt försvar – det finns inga möjligheter. Ingen kommer att tro oss när vi gör våra internationella deklARATIONER. Det är inte fråga om någon upprustning, det är fråga om en bibehållen värnkraft.

Freden är det viktigaste vi kan arbeta för i denna oroliga tid. Men en isolerad svensk nedrustning skulle inte bidra till en fredlig utveckling. Det skulle tvärtom kanske vara det som kastade oss ut i en orolig situation. Det finns ett ovillkorligt samband, som jag ser det, mellan försvars-, frihets- och fredstanken.

Anf. 38 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Fru talman! Nej, Torsten Gustafsson, jag sade faktiskt inte att regeringen var passiv i nedrustningsarbetet. Det kunde jag i och för sig också ha tagit upp. Det jag gjorde var att redovisa exakt vad regeringen har sagt vid FN:s särskilda nedrustningssession och vad man gör här hemma. Då uppstår en

inkonsekvens. Man kan inte säga en sak i internationella sammanhang och inte mena detsamma här hemma.

Huruvida regeringen driver den tidigare regeringens FN-politik vidare vill jag sätta ett litet frågetecken för. Jag har varit FN-delegat i sex år, och jag menar nog att det är ganska stor skillnad på ett aktivt arbete i FN och ett passivt sådant. Men i ord är den borgerliga regeringen mycket duktig i sitt yttrande till Förenta nationerna. Det är i handling här hemma som man inte följer upp sina löften till Förenta nationerna, att aktivt följa just den expertutredning som har pekat på sambandet mellan utveckling och nedrustning.

Jag redovisade inte 4 miljarder utan det Olof Palme sade om 4 miljarder. Jag redovisade en kostnad på mellan 33 och 35 miljarder för JAS-projektet. På ingen punkt har försvarsministern kunnat motbevisa de uppgifter jag har lagt fram. Det gäller dollarkursen. Man har alltså valt en dollarkurs som godtyckligt passar en lägre nivå, i stället för att anvisa den till en realistisk nivå. Det ger en kostnad, som jag sade, på minst 1–2 miljarder, sannolikt 2 miljarder. Det gäller det prisläge man räknat med. I stället för 25.7 miljarder vill jag ärligt för svenska folket tala om att det beslut man fattar i dag rör sig om nästan 29 miljarder, och det bör man känna till, även om det utgår från prisläget i februari 1981. Det är utvecklingskostnader som inte är prissatta, det är utebliven rationalisering på FMV och det är förskott. Sammanlagt rör det sig om 33–35 miljarder. Jag har högsta militära sakkunskap bakom de här siffrorna.

Upprustning, sade jag. Ja, försvarsministern, om man inte klarar av ett JAS-projekt inom de ramar man har fått riksdagen att ställa sig bakom, om kompensation kommer att krävas för teknik, prestanda och ekonomiska realiteter är det ökade försvarsramar eller den allmänna värnplikten som får stå för detta. Det finns de två alternativen. Ökade försvarsramar är ingenting annat än upprustning, och det är vad samtliga socialdemokrater har varnat för vid beslut om JAS. Vi kan inte acceptera höjda försvarsramar. Vi kan inte acceptera det i ett ekonomiskt kärvt läge där människor har det besvärligt, och när den sociala välfärden gröps ur i landet. Vi kan inte låsa oss för de kostnader som den borgerliga regeringen lättvindigt vill få Sveriges riksdag att ställa sig bakom.

Anf. 39 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Det skulle föra alltför långt att på nytt göra den ingående redovisning som vi gjorde i går avseende kostnaderna och som jag också har försökt göra tidigare i dag i debatten med Hilding Johansson. Jag tror att vi får gå till kammarens protokoll och där se vilka uppgifter som finns. Om jag här skulle börja debatten på nytt med Maj Britt Theorin skulle det vara att anstränga kammaren alltför mycket rent tidsmässigt.

Jag får intrycket, när jag lyssnar till Maj Britt Theorin, att vår möjlighet att föra en internationell fredspolitik egentligen inte är beroende av den svenska säkerhetspolitiken. Men det måste vara alldeles fel! Det är ju just genom alliansfrihet och neutralitet som vi har fått den plattform varifrån vi kan

Nr 166

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

arbeta internationellt för freden. Det förvånar mig mycket att inte detta är någonting som vi alla är ense om.

Jag vill också ställa en fråga till Maj Britt Theorin med anledning av hennes anförande. Det kan faktiskt tolkas så att Maj Britt Theorin förordar en isolerad svensk nedrustning. Är det så?

Anf. 40 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Fru talman! Vad vi här i kammaren i dag har att diskutera – och det underlag som regeringen har att ta ställning till – är regeringens förslag, de motioner som väckts resp. de reservationer som är fogade till betänkandet. Där har sju socialdemokrater, just med hänsyn till det totalt osäkra underlaget vad gäller ekonomi och teknik för ett jättelikt militärt projekt, förordat ett nej till regeringens förslag. Vi har pekat på att vi inte har fått möjlighet att väga det mot vare sig andra svenska plan eller mot licenstillverkade eller köpta plan. Vi har i riksdagen endast att välja på att säga ja eller nej. Detta är vad vi har att diskutera i dag i kammaren. Därvidlag har vi lagt ett förslag, och det står vi bakom.

Jag har också försökt att påvisa vad konsekvenserna ekonomiskt blir för den kommande generation av riksdagsmän som skall bära bördan som följer av det beslut som den borgerliga regeringen vill tvinga igenom med någon rösts övervikt. Jag har också pekat på inkonsekvensen i regeringens egen politik här hemma i förhållande till det man säger i internationella sammanhang.

Nej, Torsten Gustafsson, jag står bakom den svenska säkerhetspolitiken, den svenska säkerhetspolitik som förutsätter ett mycket starkt internationellt arbete, en stark utrikespolitik, nedrustningsarbete, biståndsarbete, FN-arbete – i kombination med ett svenskt försvar.

Jag har varken nu eller tidigare i denna riksdag lagt fram något förslag om en avrustning eller ensidig svensk nedrustning. Men jag har pekat på möjligheterna att ta fram modeller för hur en sådan nedrustning skall kunna gå till, och det står jag för. Sådana förslag har jag däremot inte haft möjlighet att lägga fram i Sveriges riksdag.

Men försök inte dra er undan det ansvar som försvarsministern har för den proposition som är lagd i ärendet, där ni försöker vilseleda svenska folket beträffande de ekonomiska konsekvenserna av ett jättelikt militärindustriellt komplex – samtidigt som ni med andra tungor talar vackert i Förenta nationerna om hur man skall begränsa militärutgifter och militära kostnader. Det är en sak att tala utomlands – i FN eller på andra ställen – men det är tydligen en annan sak att ta konsekvenserna i det egna landet.

Anf. 41 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Min replik kan bli mycket kort. Jag står verkligen för den proposition som är lagd till riksdagen. Och den som försöker vilseleda svenska folket är inte jag utan Maj Britt Theorin.

Förste vice talmannen anmälde att Maj Britt Theorin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Nr 166

Fredagen den
4 juni 1982

Anf. 42 CARL BILDT (m):

Fru talman! Dagens beslut är på något sätt kulmen på en tioårig process, där vi har utrett olika typer av flygplan. Den fick sin upptakt söndagen den 1 oktober 1972, sedan den socialdemokratiska partikongressen efter en kort debatt i en hård votering med 174 röster mot 163 beslöt att bifalla ett yrkande av Maj Britt Theorin med innebörd att någon ytterligare avancerad flygplanstyp icke skulle komma till stånd i Sverige.

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

Det var upptakten till tio år av utredande – utredningar som har belyst och föreslagit nästan varje tänkbar flygplanstyp: små, stora, amerikanska, franska, svenska och svensk-italienska plan. Plan av alla de färger, digniteter, storlekar och konfigurationer har passerat revy genom denna kammare, genom den ena offentliga utredningen efter den andra.

Nu står vi efter något år av utredning kring ett mer realistiskt alternativ vid en beslutstidpunkt. Gradvis har det från socialdemokratiens sida – jag säger detta med tillfredsställelse – skett en reträtt från det olyckliga beslut som fattades 1972. Våren 1980 var socialdemokraterna med på att utreda ett nytt, avancerat flygplan. I dag försöker man med retorik, verbala attacker och rökridåer dölja något som jag ändå tycker är ett positivt faktum, nämligen en principiell uppslutning bakom ståndpunkten att vi i Sverige behöver någon typ av JAS-flygplan, någon typ av avancerat flygplan.

1972 var socialdemokraterna starkt splittrade. Den oenigheten har under ett decennium kostat oss mycken osäkerhet.

Socialdemokraterna förblir i väsentliga hänseenden splittrade ännu i dag. Två ledamöter kommer att rösta för regeringens linje – om än med argument som jag finner tämligen irrelevanta för en fråga som denna. Och nu yrkar Evert Svensson och Maj Britt Theorin bifall till den motion som innebär avslag på JAS-projektet som det presenterats i regeringens proposition och som det presenterats i betänkandet från försvarsutskottet: det förslaget står en enig borgerlighet bakom.

Och mitt i alltihop uppträder Olof Palme som medlaren, den tillfällige mittenledaren i en socialdemokrati, där flankerna i en central fråga plötsligt springer i väg åt de mest olika håll. Detta är, fru talman, bekymmersamt.

Inom den västeuropeiska socialdemokratin kan vi i dag se två olika riktningar när det gäller arbetet: de som i bland kallas integrationisterna och som strävar efter att ständigt med partiet integrera alla nya frågor, alla de falanger och flöjlar som kan uppträda i den ena eller andra situationen. Mot den står principalisterna, som vill stå upp till försvar för de värderingar när det gäller industrisamhället och säkerhetspolitik som har lagt grunden för den västeuropeiska blomstringen under de senaste tre decennierna.

Olof Palme och svensk socialdemokratis ledning i övrigt är integrationister. De strävar efter att göra såväl fru Theorin som företrädarna för den mera klassiska uppfattningen i dessa frågor till lags. De strävar efter att fånga in,

utnyttja och spela på en fredsörelse som till betydande delar ställer sig direkt avvisande till ett svenskt försvar och till ett svenskt flygplan.

Men dessa integrationssträvanden innebär självfallet faror, såväl för landet som för socialdemokratin, faror för att ingen i slutläget, i detta virrvarv av verbala attacker, uppskovsyrkanden, utredningskrav och krav på kommissioner, egentligen skall veta var socialdemokratin står. Politik är att vilja, hette det. Nu är politik att skyla över vad man vill, därför att det ju kan väcka anstöt hos den ena falangen och möjligtvis också den andra.

Däri ligger, i ett längre perspektiv, en fara för landet. Där ligger risken att socialdemokratin säkerhetspolitik blir den minsta gemensamma nämnarens politik, där än den ena, än den andra flygeln eller falangen får styra resp. inlägga veto. Än är det sysselsättningen i den ena eller andra industrin eller i det ena eller andra fredsförbundet som skall värnas, än är det fredsopinionen som skall tämjäs eller utnyttjas. Man riskerar självfallet att resultatet blir en sörja som knappast förtjänar beteckningen politik.

Men, fru talman, åter till fru Theorin! Vad tycker hon egentligen? Av hennes inlägg här i kammaren får man lätt ett intryck av att frågan om flygplan för 1990-talet, om flygstridskrafternas roll i vårt försvar, om försvarets roll i vår säkerhetspolitik och om säkerhetspolitikens roll i Nordeuropa i huvudsak är en fråga om dollarkursen. Kunde fru Theorin och en del andra bara få klarhet i dollarkursen år 1990, 1995 och 2000 så vore nog den här saken helt i hamn. Men det är självfallet ett svepskäl. Ingen kan ge fru Theorin klarhet om dollarkursen. Och hon skulle självfallet inte heller bli nöjd även om hon fick klarhet om den. Vad hade den dåvarande socialdemokratiska regeringen för underlag för sin bedömning av dollarkursen 1988, när den 1962 fattade beslut om Viggen? Jag vet det inte. Vad har fru Theorin för underlag för bedömning av dollarkursen 1995, när hon antyder att licenstillverkning av ett utländskt flygplan vore att föredra? För sådan tillverkning blir dollarkursen en långt intressantare fråga än i ett inhemskt alternativ, då vi fortfarande betalar huvuddelen i svenska kronor.

Dollarkursen och allt annat, vingar, motorer och det ena och det andra är självfallet undanflykter för att komma ifrån de grundläggande frågorna. Det hävdas så mycket i den här debatten. Fru Theorin säger att det här förslaget är industripolitiskt motiverat precis som Viggen. Det är fråga om sysselsättning. Det är fråga om att tillfredsställa ett militärindustriellt komplex. Det är fråga om att göra någonting som går emot våra nedrustningssträvanden. Så är det ju inte. Ingen tillverkar flygplan, kanoner och bomber för sitt höga nöjes skull. Ingen förnekar att dessa resurser skulle kunna användas på ett långt mer produktivt sätt. Men vi befinner oss i en värld där det i Västeuropa i dag produceras ungefär 250 avancerade stridsflygplan om året, där det militärindustriella komplex som finns i USA producerar 750 avancerade stridsflygplan om året, där det militärindustriella komplex som Sovjetunionen är producerar 1 300 avancerade militära stridsflygplan om året. Och där vi producerar under tjoget för att kunna värna vår neutralitet i de kritiska lägen som kan uppkomma.

JAS-programmet innebär att vi krymper den svenska flygindustrin med ca

40 % under några decennier. Det är betydelsefullt för delar av svenska företag att få dessa beställningar, men det är långt mindre betydelsefullt än vad man föreställer sig. Flygföretaget par preference i Sverige är Saab-Scania. Av dess fakturering 1981 kom inte mer än 6 % från den militära flygplanssektorn. Större än så är inte det militärindustriella komplexet i det lilla neutrala landet Sverige.

Och vad skall vi då göra i framtiden? Vad anser fru Theorin? Ställer hon sig bakom den uppfattningen att det behövs ett avancerat flygplan för 1990-talet och tiden därefter – en uppfattning som det, bortom kommissionerna och allt annat, trots allt finns en uppslutning kring i de socialdemokratiska dokumenten? Är hon beredd att klart säga ifrån att de grupper utanför detta hus som ofta ser henne som sin främsta företrädare när de bär omkring sina skyltar med "Nej till JAS" har missuppfattat hela saken? Menar hon allvar med ståndpunkten att ett svenskt flygplan måste uteslutas ur prövningen eftersom det kräver så mycket längre serier än hon vill acceptera? Är hon beredd att klart säga att det innebär att vi skall gå in för ett amerikanskt eller ett franskt plan eller vad som kan finnas tillgängligt på den internationella vapenmarknad som vi skall hänvisas till på 1990-talet? Och hur många flygplan vill hon egentligen ha i så fall?

Fru Theorin begär klara besked av alla andra om kostnaden intill hundratals miljoner kronor inpå nästa sekel, men hon ger inga som helst besked om vilken typ av flygplan hon vill ha, till vilket antal, varifrån de skall komma. Är det tio flygplan för syns skull, köpta av General Dynamics eller McDonnell Douglas som är det reella alternativet för fru Theorin?

Anf. 43 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Fru talman! Det är glädjande att moderaterna ägnar sig åt ordentligt politiskt studiarbete och följer den socialdemokratiska partikongressen. Men föga kunde jag 1972 ana att vi skulle rubba hela den borgerliga världsbilden med det beslut som partikongressen då fattade om att säga nej till ytterligare avancerade stridsflygplan efter JAS.

Uppenbart är jag det svarta fåret i den moderata världen. Det kan jag dock stå ut med.

Det är inte så, Carl Bildt, att man har utrett JAS i tio år. Det började först 1980. Men de borgerliga regeringarna har ägnat sig åt en mängd olika flygplan, därför att deras motiv huvudsakligen varit att värna om flygindustrins fortsatta bestånd till vilket pris som helst.

Analysen av vad socialdemokratin i Västeuropa vill tycker jag ändå får stå för Carl Bildts egen räkning. Vi vet ganska väl själva vad vi representerar.

Jag var själv inte med och fattade beslutet 1972, men jag lärde mig mycket av Viggen. Det har även socialdemokratin i sin helhet gjort. En sak som vi lärde oss var att aldrig mer gå på sådana beslut som vi då fattade. Vi lärde oss också att varje flygplansprojekt fördyras två, tre gånger under sin livstid. Skall man fatta beslut som är bindande, inte bara för denna generation utan

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

även för kommande generationer, skall man ärligt redovisa konsekvenserna.

Dollarkursen då? Den dollarkurs som regeringen har valt är ingenting annat än en skenmanöver. Men om man handlar normalt och rimligt och gör ett utslag på tio års sikt och väljer genomsnittet 4:50 kr., vilket regeringen har gjort, skall man balansera på dagens kurs på nästan 6 kr. Då kommer man fram till att många av dessa år måste redovisa en dollarkurs på 3 kr., vilket naturligtvis är fullkomligt otänkbart.

Man måste basera sina dollarkurser på ett någorlunda rimligt antagande. Jag har visat att det med ett rimligt antagande om 5:25 kr. i stället för dagens 5:89, blir en ytterligare kostnad på 1,5 miljarder kronor.

Det ankommer inte på mig att läxa upp de grupper som finns utanför denna kammare. Jag ser med stor tillfredsställelse på hur människor tar sitt eget personliga ansvar och ställer krav på politikerna, inte bara talar om nedrustning utan även aktivt visar hur den skall gå till. Det är faktiskt detta det är fråga om, att redovisa inte bara en önskan utan också direkta konkreta förslag, inte bara tala väl i Förenta nationerna utan även kunna visa det i handling här.

Vad vi har begärt i motionen är att alternativ skall redovisas, inte bara ett alternativ att säga ja eller nej till utan flera alternativ, såväl svenska licenstillverkade flygplan som köpta, så att Sveriges riksdag har ett rejält underlag att ta ställning till.

Anf. 44 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Jag vet inte om Maj Britt Theorin är ett svart får i debatten. Min avsikt var dock i så fall att försöka klarlägga hur stort fåret är och hur svart det kan vara genom att få någon typ av begrepp om hennes uppfattning i sakfrågorna. Det hade jag nu inte någon större framgång med.

Jag förstår att dollarkursen är väldigt väsentlig för Maj Britt Theorin. Jag vore glad om jag med någon säkerhet visste vilken dollarkurs vi har på måndag. Men jag vågar inte i denna kammare göra ett bestämt uttalande på den punkten, än mindre uttala mig om vad dollarkursen kommer att vara 1990 eller 2000.

Maj Britt Theorin kan mycket väl ha rätt. Regeringen kan mycket väl ha rätt. Någon annan kan mycket väl ha rätt. Detta vet vi ingenting om. Ingen kommission i världen kan klarlägga detta. Och – nota bene – med de licenstillverknings- och utlandsköpsalternativ som Maj Britt Theorin antyder att hon stöder blir denna problematik än värre.

Borgerliga flygplan har utretts, sade Maj Britt Theorin. Nej, de flygplan som utreddes under slutet av 1970-talet var flygplan som den dåvarande borgerliga regeringen hade ärvt av den tidigare socialdemokratiska regeringen. Det var ett stort missfoster som hette A 20, och ett politiskt inspirerat flygplan som hette B3LA, sedermera SK/A 38. Det enda som möjligtvis uppfanns på borgerlig sida var någonting som hette SK 2, och det skall man kanske helst dra en glömskans slöja över.

Vi har lärt av Vigen. Därför är det en helt ny och annorlunda uppläggning

på detta flygplansprojekt. Därför är det en sammanhållen industrigrupp. Därför är det fasta kontrakt som sträcker sig långt in i tiden.

När man fattade beslut om Viggen 1962/63, talade man om en serie på ca 840 flygplan. I Linköping skulle det rulla ut ca 70 plan varje år. I dag vet vi att det blev helt annorlunda. Vi kommer att få ca 330 flygplan, producerade under närmare 20 år. Det rullar ut mindre än tjoget om året. Det är en väsentligt annorlunda nivå på det flygplansprojekt som nu diskuteras.

Men kvar står bägge de frågor som jag riktade till Maj Britt Theorin:

Instämmer Maj Britt Theorin med det som står i den socialdemokratiska reservationen – efter kommissioner, utredningar, dollarkurser och allt detta – att det faktiskt behövs ett avancerat flygplan för det svenska försvaret på 1990-talet och att det går att utveckla inom landet?

Eller är det så, som hennes resonemang som serielängder antyder, att hon vill utesluta helt och hållet ett svenskt flygplan och att hon därmed vill ha ett amerikanskt eller franskt plan? Eller välj själv en nationalitet som skulle passa på det flygplan som till någon fiktiv dollarkurs på den internationella vapenhandels marknaden skall importeras på 1990-talet.

Det var de frågor som jag ställde.

Anf. 45 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Fru talman! Det är inte svårt att få kännedom om min uppfattning i sakfrågan, om man kostar på sig att läsa den särskilda motion, nr 2281, som vi sju socialdemokrater har väckt. Där pekar vi på att det icke har redovisats vare sig säkert ekonomiskt underlag eller tekniska prestanda.

Det har inte heller redovisats några som helst alternativ. Det återstår för Sveriges riksdag att ta ställning till ett enda projekt. Det är inte hållbart att man skall låsa Sveriges riksdag på detta vis. Det bör vara rimligt att Sveriges riksdag åtminstone har en chans att se på alternativen.

Då säger Carl Bildt: Vi har fasta kontrakt långt in i tiden. Ja, försvarsministern – eller kanske det var Hans Lindblad – talade om för en stund sedan att vi har fasta kontrakt till 1992. Om det är långt in i tiden eller inte, vet jag faktiskt inte. Det finns inga takpriser eller maximipriser för tiden efter år 2000. Det finns en uppskattad siffra – som redan i dag är våldsamt överskriden – med någorlunda realistiska beräkningar för vad regeringen kan tänka sig att JAS-planet kostar.

Vad jag har sagt är att dollarkursen är godtyckligt vald. Om inte Carl Bildt eller regeringen kan tala om vad dollarkursen är på 2000-talet, så kan jag förstå det. Det kan jag inte heller göra. Däremot kan man välja en dollarkurs som har rimlig anknytning till verkligheten. Och då kommer man fram till ytterligare ett par miljarders kostnader. Men skattebetalarna skall vilseledas med en dollarkurs på 4:58.

B3LA, SK 2 och andra – ja, vi kan gärna dra en glömskans slöja över alla de olika borgerliga flygplan som var på tal för att hålla den svenska flygindustrin vid liv. I mitt första inlägg i dag pekade jag på att vi i den förra försvarsutredningen gjorde två stora undersökningar som båda pekade fram till att för att kunna hålla en svensk flygindustri i gång krävs det höjda

försvarsanslag. Det redovisades också öppet av moderaterna på den tiden.

Det vore kanske på sin plats att regeringen eller moderaterna redovisade något enda material som motbevisar dessa undersökningar. Vi har inte fått se det.

Socialdemokratin är inte beredd att godta höjda försvarsramar för att klara den svenska flygindustrin. Det försvar vi skall ha skall hålla sig inom de ramar som vi kan acceptera. Den socialdemokratiska partikongressen har för sin del beslutat att det militära försvarets kostnader skall minska men att de civila delarna skall öka. Det är efter de premisserna som vi socialdemokrater arbetar.

Anf. 46 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Det är inte alldeles lätt att av Maj Britt Theorins och Evert Svenssons motion utröna vad de egentligen tycker, för det står över huvudet icke i denna motion.

Det sägs mycket riktigt att ett eller flera alternativ skulle man gärna vilja se, men kan inte Maj Britt Theorin i denna kammare så där på fri hand ange vilken typ av alternativ hon vill att det skall göras nya utredningar om och tas in offerter på? Det finns – såvitt jag vet – offerter på F 5 G, F 5 S, F 5 JAS, F 16 A och C och kanske ytterligare något och på olika varianter av F 18 och på Mirage 2 000. Det finns en bred – nästan för bred – serie av svenska flygplan. Är det möjligtvis inte någonting som Maj Britt Theorin kan ange att hon är *för*, eller är hon bara *mot* allting? Är det så att hon är ute för att med dollarkursen som ursäkt och med kommissionerna och uppskoven som medel åstadkomma att vi får en nedläggning av flygindustrin? Vi skulle framför allt få en försvagning av svenskt försvar på 1990-talet, och det skulle bli nästintill omöjligt att hävda svensk neutralitet i kritiska situationer under den kommande generationen – våra barn, som man ofta talar om. Detta skulle faktiskt ett beslut av den här innebörden leda till.

Förste vice talmannen anmälde att Maj Britt Theorin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 47 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Eftersom dollarkursen har kommit att spela en så stor roll i det senaste skedet av debatten kan det kanske vara lämpligt med ett klarläggande.

Det är faktiskt inte så att den svenska regeringen fastställer dollarkursen, utan det är ju andra instanser som klarar det. Varför angav man dollarkursen till 4:58 svenska kronor, när man gjorde JAS-beräkningarna? Jo, därför att när beräkningarna skedde var dollarkursen 4:58, nämligen i februari 1981. Det är den naturliga förklaringen. Och det fanns ingen möjlighet att ange någon annan dollarkurs än den som gällde.

För att man skall få en uppfattning om vad ändringar av dollarkursen innebär vill jag ange att f. n. pågår programplaneringen för försvaret och

alltså för flygvapnet. Som i varje fall Maj Britt Theorin vet är det femåriga programplaner, och där räknar man f. n. dollarkursen i 5:65 svenska kronor. För att klara skillnaden mellan 4:58 och 5:65 har man lagt in en reserv på 200 milj. kr. som täcker denna skillnad, på fem år alltså.

Jag säger detta för att klarlägga läget.

Jag tycker att man, när man talar om höjda försvarskostnader, inte särskilt väl vet vad man talar om. Vad är det då som har hänt under senare år? Jo, försvarssektorn har minskat sin andel av BNP. På 1950-talet låg vi på 5 %, i dag ligger vi på 3 % och när det gäller den proposition som vi i dag behandlar här i riksdagen vill jag för min del säga att det inte är med glatt hjärta jag har lagt förslag om nedläggning av förband osv. Vi måste göra det för att klara ekonomin inom den ram som avdelas. Vi genomför ju detta sparbete för att klara en effektiv krigsorganisation.

Anf. 48 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Fru talman! Det finns en risk, herr försvarsminister, med att använda procentavdelarna av BNP när man mäter försvarets styrka. Det är ett sätt som alla försvarsanhängare i alla länder har använt sig av. Men om man skulle acceptera det måttet skulle man också acceptera att supermakterna under en stor del av 1960- och 1970-talen har nedrustat, därför att deras andel av BNP till försvaret då sjönk kraftigt. Ingen av oss vill skriva under på att supermakterna har nedrustat under tidigare decennier. Tvärtom – vi anklagar dem alla samfällt för en kraftig upprustning.

Upprustning eller nedrustning kan icke mätas i andelar av BNP utan skall mätas i de pengar man anslår till försvaret. Då kommer man fram till en bättre bedömning av vilket anslag som ges. De svenska försvarsanslagen i fasta priser räknat har sedan 1950-talet tvådubblats, eller numera tredubblats. Det är det verkliga anslaget till det svenska försvaret.

Anf. 49 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! För att få en verklig uppfattning om en utveckling måste man ju se den i relation till någonting annat, och det var därför jag tog BNP-utvecklingen. Man kan naturligtvis göra många andra jämförelser. Man kan se på hur utvecklingen har varit när det gäller antalet sysselsatta osv.

Ett faktum är – och det blir min slutsats – att försvarssektorn har minskat sin andel av och sina anspråk på svensk ekonomi under senare år.

Anf. 50 ÅKE POLSTAM (c):

Fru talman! I likhet med mina kolleger på Östgötabänken, Lars Henrikson och Per-Olof Strindberg, har också jag en motion om T 1 med ett yrkande om att detta regemente skall få leva vidare. I motionen har jag utförligt redovisat motiven för yrkandet, och jag skall därför inte göra några större utläggningar i slutskedet av den här debatten, som varit tillräckligt lång ändå.

Redan på ett tidigt stadium förstod vi i Linköping att beslutet om T 1 skulle bli mera en regionalpolitisk än en försvarspolitisk fråga. Vi tycker att det är

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

beklagligt att en så allvarlig fråga som den om försvarets fredsorganisation i slutändan skall behandlas på det sättet. I ursprungsskedet var det av flera skäl – inte minst ekonomiska – inte alls tänkt att T 1 skulle läggas ned, utan det skulle i stället gälla T 2. Genom en febril aktivitet i västgötaregionen lyckades man ändra på detta och även få ÖB att svänga om i frågan. Andra förbandsindragningar påverkade också detta. Nu blir hela östsidan av Götaland utan underhållsförband, och samövningen, som borde vara självklar mellan infanteri, artilleri och träng, försvåras och fördröjas genom det hinder som Vättern utgör mellan Västergötland och Östergötland, när underhållsförband från Skövde skall delta i övningar på östsidan.

Givetvis kan det annars vara egalt var fredsförbanden är förlagda, bara de finns på rimliga avstånd från varandra just ur samövningssynpunkt. Men man borde inte försämma möjligheterna till en effektiv beredskap mot angrepp från Östersjösidan. Risker för angrepp från detta håll är väl knappast mindre än den är från något annat håll. Underhållsförbanden behöver därvid bli lika snabbt insatta som infanteri- och artilleriförbanden.

De här synpunkterna berörs inte alls i försvarsutskottets betänkande. Utskottet bara förutsätter att ÖB och regeringen noga har övervägt de konsekvenser som redovisats i min motion, utan att beröra dem.

Vidare säger utskottet – som Lars Henrikson tidigare i dag också framhållit – att Skövde och Karlsborg är mer beroende av sina förband än vad Linköping är och att de minsta olägenheterna uppstår vid en nedläggning av T 1 – inte ett spår av försvarspolitik alltså, utan bara regionalpolitik.

En ljuspunkt är naturligtvis att vi motionärer vunnit förståelse för vikten av att den militära sjukvården kan få fortsätta att samarbeta med regionsjukhuset i Linköping och att av den anledningen en viss del av utbildningen vid T 1 kan få vara kvar i Linköping, om än inordnad i I 4/Fo 41.

Jag förstår mycket väl att det inte går att samla en majoritet för ett bibehållande av T 1 som ett helt trängregemente i Linköping, men jag vill ändå, fru talman, göra ett sista försök att rädda förbandet kvar genom att i varje fall yrka bifall till min motion 2279. Skulle fru talmannen ändå finna att kammaren inte vill bifalla yrkandet, skall jag inte heller begära votering.

När det gäller flygplanet har nog alla argument uttömts vid det här laget. Det har vi ju hört i debatten. Det finns av allt att döma en bred majoritet för att ett nytt flygplanssystem skall tillföras det svenska försvaret. Låt det då bli ett svenskt plan! Allt talar ju för det nu.

Det har talats mycket om kostnaderna. Men ett svenskt plan blir säkert det billigaste alternativet, om vi beaktar alla förutsättningar. Skatteunderlaget blir ju en reell faktor att räkna med. En stor del av de pengar som betalas ut som lön i samband med tillverkningen kommer åter till det svenska samhället. Vid en utlandsbeställning skulle vi förlora mycket av dessa intäkter. Vidare får vi behålla och vidareutveckla ett avancerat tekniskt kunnande i vårt land, och vi räddar mängder av arbetstillfällen – en nog så viktig faktor, både nu och för åtskilliga år framåt i tiden.

Anf. 51 MARGOT HÅKANSSON (fp):

Fru talman! Läget i världen ger oss tyvärr inte anledning till en överdriven optimism om fred och nedrustning. Vi lever på en krutdurk, och supermakternas kärnvapenarsenal är tillräcklig för att förgöra oss alla.

Trots detta är det nödvändigt att vi arbetar för fred och avspänning i alla de organ där Sverige har möjlighet att utöva inflytande. Vi i Sverige har ju också ett starkt totalförsvaret för att främja och upprätthålla vår neutralitet, och det har även medfört en god stabilitet och en fredlig utveckling i Sverige och Norden.

Det försvarsbeslut vi tar i dag och som gör det möjligt för oss att fortsätta vår alliansfria säkerhetspolitik under perioden fram till budgetåret 1986/87 är av mycket stor vikt. Det gäller inte minst det mycket debatterade beslutet att säga ja till JAS och därmed utvecklingen av ett nytt flygplanssystem. Detta betyder många intressanta och viktiga steg framåt för att stärka vårt försvar och vårt flyg och för att bibehålla och vidareutveckla en hög teknisk kunskapsnivå i svensk industri, inte enbart inom försvarsindustrin, utan också inom den civila industrin.

Tyvärr är inte socialdemokraterna villiga att ta ett avgörande beslut i dag, utan föredrar att välja en meningslös uppskovslinje och att i alla fall fram till valet i september varken säga ja eller nej, kanske för att tillfredsställa varierande åsikter både inom den egna riksdagsgruppen – som vi hörde ganska mycket om för en stund sedan – och hos väljarna ute i landet.

Men det är svårt att samtidigt sitta på två stolar, och det har under debatten tydligt märkts en stor brist på hållbara argument från de socialdemokratiska talesmännen i denna fråga.

Fru talman! Jag kommer nu att gå över till att tala något om de tre motioner i försvarsfrågor som jag väckt under allmänna motionstiden och som nu är behandlade i försvarsutskottets betänkande.

Om motion 1981/82:302 angående ubåtsjakt från fartyg vill jag anföra följande. Den ryska ubåten i Gåsöfjärden i Karlskrona har under en avsevärd tid varit föremål för debatt både i och utanför massmedia och såväl inom som utom vårt land.

Vår försvarsberedskap och vår möjlighet till havsövervakning har naturligtvis tilldragit sig stort intresse. Det har då konstaterats att vi genom 1972 års försvarsbeslut givit invasionsförsvaret så dominerande uppgifter att skyddet för sjöfarten och resurser att bedriva ubåtsjakt från fartyg helt försvunnit.

Ser vi på andra staters marina försvar, finner vi att läget är helt annorlunda. Praktiskt taget alla Europas kuststater utom Sverige har fregatter eller korvetter, alltså fartygstyper och storlekar som lämpar sig för ubåtsjakt. Den svenska linjen att helt avstå från denna typ av fartyg är därför närmast unik. Det är så mycket mer anmärkningsvärt som vi har en så lång kust och våra närmaste havsområden bevisligen rymmer åtskilliga ubåtar som använder också svenskt vatten som övningsområde och som plats för andra mer avancerade uppgifter.

Nr 166

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

Fredagen den
4 juni 1982

*Säkerhets- och
försvarspolitiken,
m. m.*

I motionen har jag redogjort för hur det marina försvaret är konstruerat i Europa och vid en del nordafrikanska medelhavsländer. Denna genomgång visar att det finns många mariner som har fartyg av den typ som Sverige inte skulle skaffa efter 1972 års försvarsbeslut. Hos oss har fregatterna utgått, och jagarna är på väg ut. Vi anskaffar nu varken fregatter eller korvetter. Vi har inte heller något ubåtsspaningsflygplan.

Vi är, att döma av den gjorda redovisningen av hur andra länder ser på problemen, uppenbarligen ganska ensamma om filosofin att bara ha ett sjöförsvaret för invasionsalternativet. Men jag tycker att utskottet nu ser på frågan på annat sätt och har flyttat fram positionerna på en del områden.

Vi har nu fått en utökning av territorialgränserna och en långt större havsyta att övervaka. Och att döma av vad som hände i Gåsöfjärden i Karlskrona, som med säkerhet inte är en enstaka händelse, vore det inte ur vägen om vi också kunde se vad som händer under vattnet – i alla fall i så stor utsträckning att ett rimligt antal stickprov kan göras och en beredskap finns för uttryckningar när sådana erfordras.

Det är onekligen ganska obehagligt att tänka sig ett läge där vi inte kan upptäcka ubåtar på vårt område, inte bara med tanke på vad dessa kan göra med oss, alltså spaning i fred och attacker i krig, utan också därför att vår neutralitet inte ter sig trovärdig, om vi inte kan upptäcka och avvisa främmande ubåtar på svenskt område.

Utskottet pekar på de två robotbåtar som beställts och på de övriga fyra som skall beställas under femårsperioden och som kan användas till ubåtsjakt. Utskottet anser därmed att min motion i viss mån är tillgodosedd – och det tackar jag för – men avstyrker den i övrigt.

I motion 342 angående underhåll av marina fartyg tar jag och Karl-Anders Petersson upp 1980 års underhållsutredning, som har skapat djup oro i Karlskrona genom att föreslå att huvuddelen av det marina underhållet skall förläggas till Muskö.

Riksdagen fastslog så sent som våren 1981 att Karlskronavarvet skall syssla med marina nybyggnader och underhåll av marina fartyg.

Utskottet visar på de tilläggsdirektiv utredningen fått, som skall belysa ett alternativ att i större utsträckning än hittills överväga att förlägga marinens fartygsunderhåll till Karlskrona. Utskottet anser att man i avvaktan på detta utredningsresultat inte nu bör uttala sig i frågan och avstyrker därmed motionen. Jag vill dock betona att jag noga kommer att följa frågans utveckling och vill här peka på att det i Karlskrona finns lämplig och kunnig personal, som borgar för att kustflottan skall bibehålla ett godtagbart tekniskt stöd och en acceptabel underhållssäkerhet inom det södra övningsområdet.

Det behövs en god beläggningsnivå för att specialverkstäderna skall kunna fungera. Detta krävs också för att mobiliseringsberedskapen skall kunna bibehållas på dagens nivå. Av både försvars- och regionalpolitiska skäl är det därför av stor vikt att en större del av det marina underhållet bibehålls vid Karlskronavarvet. Med det sagda delar jag utskottets mening att man skall

invänta utredningens förslag, och jag yrkar alltså inte bifall till den motionen.

I motion 343 begär jag att sjökrigsskolan skall lokaliseras till Karlskrona. Utskottet anser liksom försvarsministern att den skall förläggas till Berga och att lokaliseringen blir 10 milj. kr. dyrare om den flyttas till Karlskrona. Jag skulle vilja fråga utskottets talesman, hur man har kommit fram till den beräkningen.

Sjökrigsskolan flyttas till Berga från Näsby Park, måste då inte nybyggnation komma till stånd vid Berga? Åtminstone har det sagts mig så. Kasern Sparre i Karlskrona är nyligen ombyggd och renoverad för 40 milj. kr. Ur ekonomisk synvinkel måste det vara gynnsamt för försvaret att ta till vara de ekonomiska medel som investerats i Sparre i stället för att bygga nytt på Berga. Man frågar sig onekligen: Var ligger besparingen med Bergaalternativet?

Eftersom flottans officershögskola har startat sin verksamhet i Karlskrona under 1981 framstår det också som naturligt att även utbildningen vid sjökrigshögskolan förläggs till kommunen. Därmed skulle på ett ur samhällsekonomisk synpunkt fördelaktigt sett kasern Sparre komma till användning redan vid den tidpunkt KÖS ej längre skall disponera Sparre.

Blekinge län har mycket litet högskoleverksamhet, och det är därför av stor vikt att den militära högre utbildningen samlas på ett ställe och lämpligen förläggs till Karlskrona, som då blir ett centrum för denna speciella högre utbildning inom marinen. Utskottet anser ju att avvecklingen av Sparre bör anstå till dess flottans värnpliktsutbildning är utvärderad, och det tycker jag är bra.

Jag yrkar härmed bifall till motion 1981/82:302, vilket innebär dels att möjligheterna till ubåtsjakt inom marinen förbättras på både kort och lång sikt, dels att projektering av lämplig fartygstyp för ubåtsjakt tas fram, dels rustning av befintliga jagare som kan användas under en viss tidsperiod samt dels basering av erforderligt antal helikoptrar för ubåtsjakt i Blekinge.

Vidare yrkar jag, fru talman, bifall till motion 1981/82:343, vilket innebär lokalisering av sjökrigshögskolan till Karlskrona.

Till sist, fru talman, uttrycker jag min tillfredsställelse över att marinens officershögskola i Göteborg lokaliseras till Karlskrona. Men jag kan tyvärr inte vara så nöjd med förslaget att inte också nu flytta marinens sjukvårdsskola till Karlskrona, som först var meningen. Jag förutsätter dock att detta enbart är ett temporärt uppskov, att sjukvårdsskolan får vara kvar i Göteborg ett tag till och att den senare samordnas med övrig officersutbildning inom marinen och kustartilleriet i Karlskrona.

Anf. 52 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Fru talman! Många orter i vårt land påverkas av de beslut som vi om en stund kommer att fatta i kammaren om den framtida säkerhets- och försvarspolitiken.

Dock är det nog ingen kommun i landet som är mera beroende av beslutet än Karlskrona och ingen region som är mera beroende därav än Blekinge.

Bakgrunden härtill är givetvis att söka i att Karlskrona för 300 år sedan anlades som huvudstation för örlogsflottan och alltsedan dess varit starkt beroende av utvecklingen inom det svenska försvaret.

Efter andra världskriget har emellertid försvarsverksamheten i Karlskrona skurits ned kraftigt – sedan 1940 med över 5 000 arbetstillfällen – utan att kompenseras med andra statliga verksamheter. Inget län har heller fått så litet av utlokaliserad statlig verksamhet som Blekinge.

Vid en regionalpolitisk jämförelse framgår att Karlskrona är det enda primära centrum i landet som haft en folkminskning mellan åren 1950 och 1980. Blekinge län har måst konstatera folkminskning sex år i rad och har dessutom en mycket ogynnsam åldersfördelning, med stor andel äldre människor.

Det är därför naturligt att vi riksdagsmän från Blekinge lägger stor vikt vid dagens försvarspolitiska beslut och dess inverkan på utvecklingen i Karlskrona och Blekinge län. Därför har vi också väckt flera motioner i försvarsfrågan.

Vår motion om att lokalisera sjökrigshögskolan till Karlskrona har av utskottet avfärdats med att merkostnaden härför skulle bli 10 milj. kr. Därför skall den lokaliseras till Berga i stället. Jag beklagar detta. En lokalisering till Karlskrona skulle nämligen ha betytt mycket för både Karlskrona och Blekinge och – det är jag övertygad om – också för utbildningen, som säkert hade kunnat ske i en god miljö. Men mot ett enigt utskott förmår vi intet.

Tro inte att jag är otacksam för den omlokalisering till Karlskrona av marinens officershögskola som föreslås – den hälsas med tillfredsställelse. Men jag har litet svårt att förstå varför inte den föreslagna omlokaliseringen av marinens sjukvårdsskola kunde få ske samtidigt. Denna fråga har framskjutits tills utredningen om sjukvården i krig (USIK) presenterat sitt förslag. Vilka betydande olägenheter en flyttning skulle medföra har jag haft svårt att utläsa ur betänkandet. Karlskrona har verkligen behov av denna utbildning.

För Karlskrona är det också viktigt att Karlskronavarvet får hand om underhållet av marina fartyg. Det är inte överdrivet att säga att detta är ett livsvillkor för varvets fortbestånd på sikt. Det kan därför med tillfredsställelse konstateras att U 80 fått tilläggsdirektiv från försvarsministern att bl. a. belysa ett alternativ som innebär att, i större utsträckning än hittills har övervägts, förlägga marinens fartygsunderhåll till Karlskrona. I propositionen hänvisar försvarsministern till detta utredningsarbete och förklarar sig i avvaktan på resultatet av detta inte vilja ta ställning till den närmare lokaliseringen av det fredstida fartygsunderhållet. Utskottet vill också avvakta utredningsarbetet. Jag hoppas underhållet förläggs till Karlskronavarvet – för varvets fortbestånd.

I motion 1981/82:2278 hemställde jag om tidigareläggning av beställningar av helst fyra robotbåtar typ 90 till Karlskronavarvet för att slå vakt om den kompetens som finns vid varvet. En sådan tidigareläggning skulle ha värde från såväl sysselsättnings- som försvarssynpunkt. Den strategiska betydelsen

av en tidigareläggning belyses väl bäst av att främmande ubåtar otillbörligt uppträder på svenskt territorium, nästan mitt inne i Karlskrona fästnings skyddsområde.

Det brukar inte ge så mycket praktiska resultat att ställa yrkanden mot ett enigt utskott, så jag skall avstå härifrån. Jag har bara velat göra kammarens ledamöter uppmärksamma på vilka problem Karlskrona har att brottas med, så att det vid framtida beslut i försvarsfrågor kan tas hänsyn härtill.

Anf. 53 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Fru talman! Gårdagens och dagens debatt har huvudsakligen handlat om anskaffningen av ett nytt stridsflygplan. Det har starkt poängterats att vi behöver ett sådant plan för att skydda vår neutralitet och bevara freden. Så långt jag förstår är det ett riktigt resonemang, och jag kommer också att biträda utskottets förslag på alla punkter utom en, den som rör nedläggningen av artilleriregementet i Jönköping. På den punkten ämnar jag biträda reservation nr 6, som bl. a. bygger på en fp- och c-motion, nr 2192.

Men när vi nu tänker satsa så mycket pengar på att anskaffa vapen, finner jag det utomordentligt angeläget att framhålla att detta inte är nog för att värna om freden. Vi får aldrig förtrötta i våra strävanden att både i vårt eget land och internationellt verka för att den tid skall komma då det inte längre blir nödvändigt att fatta sådana beslut som det vi i dag tvingas till. Det må vara hur orimligt som helst att tro att den dagen skall randas då, bildligt talat, alla svärd har slipats till plogbillar, men vårt arbete för nedrustning måste alltid ha det målet i sikte.

JAS-planen är ett billigare och mindre avancerat plan än Viggen och innebär alltså en prutning på tidigare ambitioner. I internationella sammanhang får vi verka för en parallell minskning av vapenarsenalen inom de båda blocken av supermakter. En sådan nedtrappning av rustningarna borde ju leda till en utveckling mot mindre spända förhållanden.

Vi måste fortsätta våra ansträngningar att i FN och liknande sammanhang dra vårt strå till stacken för att brygga över motsättningar och minska skadeverkningarna av det våld vi inte kan förhindra. Men det är inte heller nog.

Vi måste fråga oss vad det är som orsakar våldet och krigen. Att de sociala orättvisorna i världen lätt föder våld är oss välbekant. Men vi behöver veta mera om underutvecklingens orsaker, om hur klyftan mellan rika och fattiga länder kan överbryggas. Vi behöver forskning om icke-våldsstrategier såväl för social förändring som för försvarsändamål. Vi behöver forskning om rasfördomar – deras uppkomst, förebyggande och bekämpande – och mera av freds- och konfliktforskning.

Det skulle säkert heller inte skada om vi bättre lärde känna oss själva för att om möjligt förebygga uppkomsten av konflikter mellan oss som enskilda i hem och på arbetsplatser. Lär vi oss att respektera varandras integritet som medmänniskor, borde vi ha bättre möjligheter att undvika konflikter också mellan länderna. Våld föder våld. Vi får aldrig låta oss förledas att tro att vapen och våld slutligt kan lösa konflikter.

Vi får heller aldrig förtrötta i fråga om att bistå de länder som behöver vår hjälp att försörja sig och när det gäller att utöva påtryckning för att befria de förtryckta, att med fredliga medel så långt vi förmår bidra till att orättvisorna i världen avskaffas. Sådana insatser medverkar till att undanröja konfliktsaker och skapa fred.

Fru talman! I dag kommer vi att fatta beslut om att satsa tiotals miljoner för att anskaffa JAS-flygplanet. Vi får då heller inte glömma att varje sådan satsning innebär en utmaning till oss att satsa lika målmedvetet på fredsinsatser utan vapen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 3

Mom. 1 (målsättningen för totalförsvaret m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 319 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 4

Mom. 3 a och b

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 729 av Kerstin Ekman m. fl., bifölls med acklamation.

Punkt 5 (verksamheten inom det militära försvaret under budgetåret 1980/81)

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 169 för reservation 1 av Eric Holmqvist m. fl.

Punkt 7

Mom. 2 a (riktlinjer för krigsorganisationens utveckling i de femåriga försvarsbesluten)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 100 för reservation 2 av Gunnar Björk i Gävle m. fl.

Mom. 2 b (pansarbrigader m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 318 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 c (krigsorganisationens inriktning, m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 3 av Gunnar Björk i Gävle m. fl. i motsvarande del med 99 röster mot 71 för reservation 4 av Per Petersson m. fl. i motsvarande del. 169 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls reservation 3 av Gunnar Björk i Gävle m. fl. i motsvarande del med 170 röster mot 149 för utskottets hemställan. 20 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 d

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 302 av Margot Håkansson i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 2 e

Utskottets hemställan, som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 302 av Margot Håkansson i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 3 a (om beredskap och övervakning i de svenska skärgårdarna)

Utskottets hemställan bifölls med 319 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl i motsvarande del.

Mom. 6 a (system för priskompensation)

Utskottets hemställan bifölls med 319 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 6 b

Kammaren biföll reservation 3 av Gunnar Björk i Gävle m. fl. i motsvarande del.

Punkt 8*Mom. 2 f (sammanslagning av försvarsstaben och försvarsgrensstaberna)*

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 169 för reservation 5 av Eric Holmqvist m. fl.

Mom. 2 g (minskning av antalet militärområden till fyra)

Utskottets hemställan bifölls med 319 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 a (besparingar på lokal och lägre regional nivå)

Utskottets hemställan bifölls med 318 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 e

Utskottets hemställan, som ställdes mot motionerna 2267 av Lars Henrikson m. fl. i motsvarande del, 2279 av Åke Polstam i motsvarande del och 2280 av Per-Olof Strindberg m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 4 f

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 2279 av Åke Polstam i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 4 g (nedläggning av A 6 m. m.)

Reservation 6 av Åke Gustavsson, som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 2180 av Anita

Bråkenhielm m. fl., antogs till kontraposition.

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 36 för reservation 6 av Åke Gustavsson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 a

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 2277 av Sten Sture Paterson, bifölls med acklamation.

Mom. 5 b (lokaliseringen av marinens officershögskola i Göteborg)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 49 för reservation 7 av Gunnar Oskarson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 e

Utskottets hemställan, som ställdes mot motionerna 343 av Margot Håkansson och Karl-Anders Petersson samt 2265 av Hans Gustafsson m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 6 a

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 2267 av Lars Henrikson m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Punkt 9

Mom. 1 (flygplansanskaffningen)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 8 av Eric Holmqvist m. fl. med 136 röster mot 28 för motionerna 2281 av Evert Svensson m. fl. och 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 175 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 172 röster mot 167 för reservation 8 av Eric Holmqvist m. fl.

Mom. 2 (den flygtekniska forskningen)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 71 för reservation 9 av Per Petersson m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt 10

Mom. 1 (samhälleligt övertagande av den svenska försvarsindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 319 röster mot 20 för motion 1586 av Lars Werner m. fl.

Mom. 3 (ett program för flygplansindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 319 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 11

Mom. 2 (huvudverkstadsprincipen)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 168 för reservation 10 av Eric Holmqvist m. fl.

Punkt 13

Mom. 1 (de värnpliktigas förhållanden under grundutbildningen)

Utskottets hemställan bifölls med 319 röster mot 20 för motion 1110 av Lars Werner m. fl. (Se dock mom. 2 och 3!)

Mom. 2 och 3 (arbetsmiljöfrågor, m. m.)

Vid votering genom rösträkning avgavs 169 röster för utskottets hemställan och 169 röster för reservation 11 av Eric Holmqvist m. fl.

Kammaren beslöt med 170 röster att punkt 13 i sin helhet skulle återförvisas till utskottet. 169 röster avgavs för att mom. 2 och 3 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

Punkt 14

Mom. 2 (mål för ökning av värnpliktsförmånerna)

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 169 för reservation 12 av Eric Holmqvist m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 (dagersättning till värnpliktiga m. fl.)

I kontrapositionsvoteringen biträddes reservation 12 av Eric Holmqvist m. fl. i motsvarande del med 150 röster mot 20 för motion 535 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 169 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 170 röster mot 169 för reservation 12 av Eric Holmqvist m. fl. i motsvarande del.

Punkt 16

Mom. 5 och 17 (anslag till Reglering av prisstegringar för det militära försvaret)

Utskottets hemställan bifölls med 315 röster mot 20 för det av Oswald Söderqvist under överläggningen framställda yrkandet. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6, 7, 10, 11, 14 och 15

Kammaren biföll reservation 14 av Gunnar Björk i Gävle m. fl.

Punkt 19

Mom. 3

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 2261 av Bonnie Bernström och Eva Winther, bifölls med acklamation.

Mom. 4 (sammanslagning av civilförsvarsstyrelsen, statens brandnämnd och riksnämnden för kommunal beredskap)

Utskottets hemställan bifölls med 316 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (besiktningsmän knutna till länsstyrelserna)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 70 för reservation 16 av Per Petersson m. fl.

*Samordnad data-
politik (UbU)*

Mom. 8 och 9 (verksamhet inom civilförsvaret som inte avser skyddsrum, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 318 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 23

Mom. 6, 10 c, 11 och 13 (anslag till Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 169 för reservation 17 av Eric Holmqvist m. fl.

Punkt 24

Mom. 4 a (hälso- och sjukvården samt socialtjänsten i krig)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 18 av Gunnar Björk i Gävle m. fl. med 113 röster mot 22 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 203 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 240 röster mot 97 för reservation 18 av Gunnar Björk i Gävle m. fl.

Punkt 25

Mom. 7-9 (anslag till Beredskapslagring för hälso- och sjukvården m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 312 röster mot 20 för motion 2283 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Samordnad datapolitik

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1981/82:38 om samordnad datapolitik (prop. 1981/82:123 delvis) (förnyad behandling).

Anf. 54 HELGE HAGBERG (s):

Fru talman! Eftersom denna fråga tidigare behandlats i kammaren och vi har haft ärendet återförvisat till utbildningsutskottet och inga nya ställningstaganden uppstått, ber jag med hänvisning till tidigare debatt i frågan få yrka bifall till reservation 2 och i övrigt till utskottets skrivningar.

Anf. 55 BIRGITTA RYDLE (m):

Fru talman! Med hänvisning till tidigare debatt ber jag att få yrka bifall till den moderata reservationen som är fogad till betänkandet.

Anf. 56 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Med hänvisning till vad vpk:s företrädare anförde då ärendet behandlades förra gången yrkar jag bifall till vpk:s motion 2409 i berörda delar.

Anf. 57 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan återfanns i utbildningsutskottets betänkande 1981/82:28.

Mom. 1 (bred utbildning i datafrågor)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 70 för reservation 1 av Hans Nyhage m. fl.

Mom. 2-7

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 8 (fortbildning på dataområdet för lärare)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 160 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 9 (kvotering av kvinnor till de tekniska utbildningslinjerna)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 20 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

7 § Samordnad datapolitik

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:29 om samordnad datapolitik (prop. 1981/82:123 delvis) (förnyad behandling).

Anf. 58 MARIANNE STÅLBERG (s):

Fru talman! Jag hänvisar när det gäller arbetsmarknadsutskottets betänkande 29 om samordnad datapolitik till tidigare debatt och yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna 2, 3 och 4.

Anf. 59 ALF WENNERFORS (m):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 60 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Även i detta ärende vill jag med hänvisning till vad som tidigare har anförts yrka bifall till vpk-motionen 2409 i berörda delar.

Anf. 61 ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 166

Fredagen den
4 juni 1982

*Samordnad data-
politik (AU)*

Utskottets hemställan återfanns i arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:15.

Mom. 1 (ytterligare resurser till arbetsförmedlingen)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 21 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 (statsbidrag till utbildning i mindre och medelstora företag i samband med datorisering m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 70 för reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl.

Mom. 5 (beredskapsarbeten i kombination med arbetsmarknadsutbildning, BAMU)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 160 för reservation 2 av Anna-Greta Leijon m. fl.

Mom. 6 (facklig utbildningsverksamhet rörande datoranvändning)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 160 för reservation 3 av Anna-Greta Leijon m. fl.

Mom. 7 (behovet av fortsatt yrkesutbildning vid ökad användning av datateknik)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 20 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 9 (arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens uppgifter inom det datatekniska området)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 160 för reservation 4 av Anna-Greta Leijon m. fl.

Mom. 12 (fjärrkontor, grannskapscentraler och s. k. hemterminaler)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 20 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Hälso- och sjukvårdslag, m. m.

Föredrogs

socialutskottets betänkanden

1981/82:51 om hälso- och sjukvårdslag, m. m. (prop. 1981/82:97),

1981/82:52 om viss följdlagstiftning till hälso- och sjukvårdslagen m. m.

(prop. 1981/82:212) samt

1981/82:53 om ändringar i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m. (prop. 1981/82:72).

Nr 166

Fredagen den
4 juni 1982

Anf. 62 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Socialutskottets betänkanden 51, 52 och 53 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande samtliga dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

*Hälso- och sjukvårds-
vårds- lag, m. m.*

Anf. 63 Statsrådet KARIN AHRLAND:

Fru talman! När riksdagen snart tar ställning till proposition 1981/82:87 om en ny hälso- och sjukvårds- lag, m. m., innebär det att ett omfattande och mångårigt arbete med att se över den centrala hälso- och sjukvårds- lagstiftningen närmar sig slutet. Detta arbete har inte alltid varit lätt, och motsättningarna mellan olika intressenter har ibland varit stora.

Det är därför med så mycket större glädje som jag noterar att socialutskottet i sitt betänkande står helt enigt, när utskottet tillstyrker förslagen i propositionen.

De uttalanden och den smärre justering av författningstexten som utskottet föreslår har jag ingen invändning emot. En betydande politisk *enighet finns alltså för förslaget. Genom mina kontakter med Landstingsförbundet och personalens organisationer vet jag att enigheten också där är stor. Självfallet vet jag också att det fortfarande kan finnas vissa skillnader i inställning mellan olika partier och olika intressenter. Men viljan att komma överens om de stora linjerna har övervunnit motsättningarna, och det är bra. Denna vilja och denna samstämmighet måste vara en utmärkt grund för det fortsatta arbetet med att utforma framtidens hälso- och sjukvård i Sverige. En hel del arbete återstår nämligen även efter det att riksdagen fattat sina beslut. Jag hoppas att de följdförfattningar som regeringen skall utfärda skall kunna publiceras under den allra närmaste tiden. Med anledning av utskottets uttalande angående föreskrifter om behörighet till och om tillsättning av tjänster vill jag dock redan här försäkra att sådana föreskrifter kommer att ingå bland författningarna.*

En mycket viktig förändring som nu sker är att landstingen åläggs att förebygga sjukdomar och skador hos den enskilda individen och hos befolkningen i allmänhet. Den gamla lagstiftningen har naturligtvis inte hindrat landstingen att engagera sig i dessa frågor, men den nya lagen gör det till en skyldighet för dem. Det är en mycket viktig markering, som också framgår av lagens namn, hälso- och sjukvårds- lagen.

Hälso- och sjukvården får ju i det löpande arbetet en mycket omfattande information om orsakerna till ohälsa. I framtiden bör landstingen på ett helt annat sätt än tidigare ta till vara, sammanställa och bearbeta den information som de får om risker i människornas livsmiljö. Informationen skall landstingen sedan använda i den egna verksamheten både när hälso- och sjukvården planeras och i det förebyggande arbetet som är inriktat på de enskilda individerna. Landstingen skall också förmedla sin information till

Fredagen den
4 juni 1982

*Hälso- och sjuk-
vårdslag, m. m.*

andra samhällsorgan och på så sätt bidra till en förbättrad livsmiljö för befolkningen.

Även det individinriktade förebyggande arbetet måste i framtiden förstärkas. Det kan ske genom upplysning, så att människornas möjligheter att leva ett hälsosamt liv förbättras och genom att de får ökade möjligheter att själva ta hand om lindrigare sjukdomar och skador i familjen. Det förebyggande arbetet ställer nya krav på landstingen. Nya kunskaper behövs också. Dessa kunskaper måste förvärfvas genom forskning och försöksverksamhet. Det är nödvändigt att möjligheterna att förebygga ohälsa förbättras, om vi skall kunna fortsätta att förbättra människornas livsvillkor och hejda en oroande utveckling av kostnaderna för hälso- och sjukvården.

Den nya lagen förstärker också patientens ställning i vården.

Lagen ställer flera krav på hälso- och sjukvården. Jag skall inte nu ta upp tiden med en fullständig genomgång av dessa krav, även om jag gärna skulle vilja. Två krav vill jag dock något beröra. Det första rör patientens självbestämmande och rätt till skydd för sin integritet. Till detta krav ansluter bestämmelserna om att patienterna skall få en begriplig och tillräckligt omfattande information och att vården skall ske i samråd med patienten. Den debatt som under de senaste månaderna förekommit om den s. k. Ludwigstudien om olika metoder för skrapning av kvinnor har mycket tydligt visat hur viktig informationen är – även den som rör alternativa behandlingsmetoder.

Det tycks i dag fortfarande förekomma att patienten bara informeras om ett behandlingsalternativ, även om flera alternativ finns. Så får det inte förbli. Det är också viktigt att patienten får reda på sina rättigheter, t. ex. att vägra behandling och att när som helst avbryta en pågående behandling.

Det andra krav som jag vill uppehålla mig vid rör kontinuiteten i kontakterna mellan patienten och personalen. Med kontinuitet menar jag då möjligheten för patienten att få träffa samma läkare eller sköterska vid olika besök. Här har det funnits, och finns fortfarande, stora brister i hälso- och sjukvården till men för patienterna och vården. Det gäller både den öppna och den slutna vården. Behovet av att få träffa samma personal är, som jag ser det, särskilt stort för vissa kategorier, t. ex. äldre människor. Under senare tid har försök gjorts att finna modeller för att komma till rätta med problemen. Dessa försök har visat att det går att förbättra kontinuiteten bl. a. genom införande av husläkarsystem. Att landstingen nu åläggs att främja kontinuiteten ser jag som ett mycket viktigt steg i rätt riktning.

Den nya lagen skiljer sig bl. a. på det sättet från sjukvårdslagen att landstingen får större möjligheter att bestämma om organisationen och förvaltningen av den egna hälso- och sjukvården. Varje landsting kommer alltså att kunna anpassa organisationen bättre till sina egna förutsättningar och den egna befolkningens särskilda behov. Skälet till att staten bör avstå från att meddela detaljbestämmelser i dessa frågor är sannerligen inte att dessa är mindre viktiga. I stället är det – som jag ser det – på det sättet att landstingen har bättre möjligheter att bedöma vilken organisation som bäst passar behoven och förutsättningarna i just det landstinget. De olika

landstingen ser ju faktiskt ganska olika ut. Det gäller inte bara t. ex. geografi och befolkningssammansättning, utan faktiskt också sjukvårdskonsumtionen.

Med hänsyn till statens ansvar för det vi brukar kalla den samlade välfärdspolitiken och samhällsekonomin bör staten också ha ansvaret för den övergripande centrala planeringen och samordningen av hälso- och sjukvården.

Ett nära och regelbundet samråd om denna planering och samordning måste finnas mellan stat och landstingskommuner. Samrådet bör förankras inom socialdepartementet med hänsyn till att departementet har det övergripande ansvaret för hälso- och sjukvården och socialpolitiken i övrigt.

Utvidgningen av landstingens ansvar för hälso- och sjukvården innebär inte något hinder för andra att bedriva vård. I propositionen betonas i stället att även den privata vården skall ges goda möjligheter. Den behövs nämligen som ett komplement till den offentliga vården. Den enskilda vården kan också ibland ha andra kvaliteter än den offentliga vården. Därför är den bra som ett alternativ för dem som föredrar den vårdformen.

Fru talman! Det stora reformarbetet på hälso- och sjukvårdslagstiftningens område är snart fullbordat. Arbetet har också tidigare resulterat i nya viktiga lagar. Jag tänker närmast på lagen om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen med bestämmelser om personalens allmänna åligganden och om disciplinära åtgärder. Jag tänker också på lagen om förtroendenämnder inom hälso- och sjukvården, som vid behov skall informera, stödja och hjälpa patienter. De lagarna har haft som väsentligt syfte att förbättra den enskilde patientens ställning, precis som dagens lag. Jag skall i detta sammanhang inte heller underlåta att nämna regionsjukvårdspropositionen.

Låt mig avslutningsvis sammanfatta: Redan i 2 § i vår regeringsform står det bl. a. att det särskilt skall åligga det allmänna att verka för social omsorg och trygghet och för en god levnadsmiljö. En av förutsättningarna för att den bestämmelsen skall uppfyllas är att vi har en god hälso- och sjukvård, och vi vet också genom olika undersökningar att svenska folket fäster stor vikt vid att få en god sjukvård.

Den nya hälso- och sjukvårdslagen skall – hoppas jag – ge oss goda möjligheter att fortsätta arbetet för att så långt det någonsin är möjligt garantera människorna en god hälsa, men också, när hälsan trots allt ibland sviker, en god vård. Med de grunder för vården som anges i 2 och 3 §§, där patienten sätts i centrum, är förutsättningarna goda.

Jag tänker på att lagen skall garantera en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen men också på de krav som sammanfattningsvis skall gälla för vården, nämligen att den skall vara av god kvalitet och tillgodose patienternas behov av trygghet i vården, vara lättillgänglig, bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och främja kontinuitet i kontakterna mellan patient och personal.

Patienten får en stärkt ställning – vården, herr talman, är ju till för patientens skull.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 64 GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! I de tre betänkanden från socialutskottet som nu diskuteras är vi helt eniga på varje punkt. Men de här frågorna är naturligtvis så intressanta att vi för den skull måste ägna betydande tid åt debatten här i kammaren.

I den ena frågan, som gäller ny sjukvårdslag, har vi helt anslutit oss till socialdepartementets förslag, som utformats i gott samförstånd med Landstingsförbundets ledning och där vårt parti bl. a. kunnat påverka departementets beredning.

Inom parentes sagt: Hade samma möjlighet funnits för oss att påverka riksdagsbeslutet i försvarsfrågan som i sjukvårdsfrågorna, är det möjligt att försvarsbeslutet hade fått en något annorlunda karaktär.

I den andra frågan, som gäller ändringar i lagen om beredande av slutet psykiatrisk vård, har vi fått flera av våra motionskrav tillgodosedda.

Bakom besluten i dessa båda ärenden står ett enhälligt socialutskott. Jag är angelägen om att poängtera detta. Skall jag göra en summering av socialutskottets arbete, måste det slås fast att vi trots blockpolitiken kunnat lösa många frågor i samförstånd.

Om detta är en frukt av att vi har bemödat oss om att föra en saklig debatt i lagstiftningsfrågor som gäller sjuk- och socialvård, det får andra bedöma. Men jag tror att det ändå har ett värde att vi kunnat lösa dessa frågor i ett brett samförstånd.

Detta är frågor som griper in i människornas liv. Detsamma kan förvisso sägas om både arbetslöshets- och sjukförsäkringen. Där har församlingar påbjudits av regeringen som vi socialdemokrater reagerat hårt emot, men vi har inte haft någon framgång där med våra förslag. Det har tydligen varit lättare att kunna påverka denna lagstiftning i rätt riktning. Jag noterar detta och tar det på sätt och vis som ett belägg för att det ändå finns en viss samarbetsanda mellan partierna kvar när det gäller lagstiftningen inom hälso- och sjukvårdens område.

Den propositionen om en ny hälso- och sjukvårdslag som vi nu behandlar har egentligen en lång historia bakom sig, som också sjukvårdsministern sade. Fem regeringar har styrt landet under den tid som HSU-utredningen arbetat – så kallade sig den utredning som dåvarande socialministern Sven Aspling tillsatte 1975 med uppgift att reformera sjukvårdslagen.

Den nuvarande detaljerade lagstiftningen ersätts med en målinriktad ramlag. Den nya lagen ger stort utrymme för landstingskommunerna att utforma vården efter lokala och regionala behov och förutsättningar.

Målet för hälso- och sjukvården är självklart. Det är en god hälsa och en god sjukvård på lika villkor för hela befolkningen.

Det är viktigt med detta konstaterande. På andra håll i världen har man en annan syn på vårdfrågorna. Det som vi anser vara en självklarhet är något helt annat i länder där hälso- och sjukvården är privatiserad och där man är utlämnad till marknadskrafternas fria spel.

Landstingskommunerna ges ett vidgat ansvar för befolkningens hälsa. Landstingskommuner åläggs sålunda, förutom att erbjuda sjukvård, även att förebygga ohälsa hos befolkningen genom insatser riktade mot såväl människorna som miljön. Genom sin livsföring och goda levnadsvanor kan människor inte bara utgå eller begränsa sjukdomar och skador utan även öka sitt eget välbefinnande. För detta krävs bl. a. upplysning och information. Människornas hälsa påverkas också av samhällets miljöutformning. Landstingskommunerna skall därför ta till vara, sammanställa, bearbeta och utnyttja den information som finns inom hälso- och sjukvården om risker i människornas livsmiljö.

Ett antal krav ställs på landstingskommunernas hälso- och sjukvård. Den skall vara av god kvalitet, tillgodose patienternas behov av trygghet, vara lätt tillgänglig samt bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet. I sistnämnda hänseende åligger det bl. a. landstingen att informera patienten om hälsotillståndet och de behandlingsmöjligheter som finns. Patienten skall vidare, så långt det är möjligt, ges tillfälle att samråda med personalen om den egna vården och behandlingen. En god kontinuitet i kontakterna mellan patienten och hälso- och sjukvårdspersonalen skall främjas.

Man kan säga att lagförslaget står i god samklang med den praxis som redan har utvecklats på sjukvårdens område. Genom att den nya lagen är en ramlag ger man stora utrymmen för sjukvårdshuvudmännen att utforma vården efter de olika behov som föreligger.

Med hänsyn till att människornas hälsa påverkas av olika samhällsmiljöer, blir det landstingens uppgift att informera människorna om de risker som de möter i olika miljöer. Hälso- och sjukvården skall i fortsättningen mera aktivt än hittills medverka i samhällsplaneringen och kan därigenom påverka miljöutformningen i vårt samhälle.

Landstingen får också i uppgift att planera verksamheten så att en god vård ordnas för hela befolkningen. Regleringen av den organisatoriska uppbyggnaden av hälso- och sjukvården har begränsats, men reglerna om politiskt vald styrelse kvarstår. Som förut kommer det medicinska ledningsansvaret att åvila läkare. Tillsynen över landstingens hälso- och sjukvård åligger socialstyrelsen.

Herr talman! Djupare än så går jag inte in i ramförslaget. Jag tror att det har sitt stora värde att regeringen och Landstingsförbundet i stort sett är eniga om den nya lagen. Den har föregåtts av en stor utredning där alla berörda har kunnat medverka. Det är min förhoppning att lagen skall visa sig vara väl anpassad till de skilda förhållanden som råder i samhällets olika delar och att erfarenheterna av den, när man om något årtionde behöver göra en ny översyn, skall vara goda.

Fredagen den
4 juni 1982

*Hälso- och sjuk-
vårdslag, m. m.*

Om lagen om sluten psykiatrisk vård kan jag fatta mig relativt kort. Utskottet har tillstyrkt propositionen i huvudsak, men också gått de socialdemokratiska motionärerna till mötes genom att vi fått vissa icke oväsentliga sakfrågor tillstyrkta. Sålunda har utskottet tillstyrkt bifall till vår framställning om återkommande prövning av vårdbehovet. Socialberedningen föreslog att överläkaren skulle anmäla fall som behövde vårdas längre tid än tre månader. Regeringen har följt det förslaget.

I vår motion ville vi ha en omprövning efter ytterligare sex månader. Det har utskottet tillstyrkt. Man säger att erfarenheten av tillämpningen av denna fråga kan vara nyttig vid den större reformering som det ingår i socialberedningens uppgift att framlägga förslag om. Vi har vidare föreslagit ytterligare lekmannainslag i utskrivningsnämnden och psykiatriska nämnden, där vi anser att behovet av socialt verksamma personer är värdefullt. Även i det fallet har utskottet tillstyrkt motionskravet.

Utskottet har också tillgodosett vårt krav på att de intagna skall ha rätten till information införd i lagen.

Frågan om samordning av den nya hälso- och sjukvårdslagen och LSPV är angelägen. Utskottet nöjer sig emellertid med att konstatera att det måste ske senare. Man tillkännager för regeringen att frågan inte bör anstå till dess socialberedningens slutliga förslag föreligger. LSPV:s anpassning till den nya sjukvårdslagen måste ske så snart det är möjligt. Utvecklingen av den psykiatriska vården får inte försenas.

Herr talman! Det är i stort vad utskottet har kommit fram till vid granskningen av propositionen och de föreliggande motionerna. Det tillkommer socialberedningen att arbeta vidare på en reformering av lagstiftningen och att anpassa den nya lagen till lagen om hälso- och sjukvårdsfrågorna.

Jag yrkar bifall i alla avseenden till socialutskottets förslag.

Anf. 65 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag kan försäkra både Karin Ahrlund och Göran Karlsson att om vpk hade beretts möjlighet att arbeta i utskottet – vilket vi inte har – hade enigheten inte varit fullständig. Vpk hade reserverat sig när det gäller det första betänkandet om hälso- och sjukvårdslagen.

Det mest väsentliga i regeringens förslag till en ny hälso- och sjukvårdslag är att man vill genomföra en s. k. ramlagstiftning på hälso- och sjukvårdens område. Landstingen får ansvaret för hälso- och sjukvården, men man tar bort alla regler som styr verksamheten i detalj och ger riktlinjer för på vilken kvalitetsnivå vården skall bedrivas. Motivet sägs vara att man vill utöka demokratin och åstadkomma en decentralisering från statliga verk till de enskilda landstingen.

Förslaget om införande av en ramlagstiftning är inget unikt för sjukvården. På socialtjänstens område har nyligen genomförts en liknande lagstiftning, som ändå mer i detalj reglerar vilka krav de skilda människorna kan ställa på kommunen. Och socialtjänstslagen fastställer, i motsats till hälso- och sjukvårdslagen, ett yttersta vårdansvar.

Kritiken mot idén med ramlagstiftning på vårdområdet har blivit alltmer uttalad, och den bärs fram av bl. a. de omsorgsbehövandes och handikappades egna organisationer. De vackra mål som man ställer upp i ramlagen visar sig föga förpliktande i praktiken. Det blir svårt för vårdbehövande grupper att med framgång ställa krav på samhället. Det gäller i särskilt hög grad de grupper i samhället som har små ekonomiska och politiska resurser.

I en period av åtstramning när det gäller de offentliga utgifterna visar sig en ramlagstiftning ha särskilda risker. Den är direkt farlig. Genom att man inte definierar vad som är en godtagbar vårdstandard, underlättar man i praktiken för den sociala nedrustningen. Regeringens förslag när det gäller HSL innebär särskilt stora risker i detta avseende. I förordet till propositionen talar man bara om att den fria lagstiftningen inte får innebära några ökade utgifter för landstingen. Däremot talas inte om någon skyldighet för landstingen att bygga ut i takt med behoven.

Samtidigt som den här propositionen läggs fram genomförs i budgetsammanhang åtgärder som urholkar landstingens skatteunderlag och reella möjligheter att tillgodose olika vårdbehov.

Hälso- och sjukvårdsutredningen – vars förslag till största delen ligger till grund för den här lagen – föreslog en mer förebyggande inriktning av hälso- och sjukvården. Den strävan fanns det alla skäl att understödja. I propositionen har landstingens förebyggande ansvar urholkats. Det talas nu bara om att medicinskt förebygga sjukdom och skador. Kravet på att uppsåra sjukdomar har tagits bort, och de förändringar som har gjorts innebär att man också i fortsättningen vill ge sjukvården en passiv roll i förhållande till de viktiga orsakerna till sjukdom och ohälsa. Kraven på en offensiv hälsopolitik tillgodoses inte av det här aktuella lagförslaget. Och helt följdriktigt har man också slopat kraven på att landstingen skall delta i samhällsplaneringen – i syfte att förebygga sjukdom och ohälsa.

Kravet att landstinget skall ansvara för hälso- och sjukvården borde – menar vi i vpk – ha följts upp med ett krav på att all hälso- och sjukvård skall ske i landstingens eller annat samhällsorgans regi. Det är en grundläggande förutsättning för att en verklig planering skall kunna ske. Propositionens skrivning innebär att man i praktiken lägger grunden för ytterligare privatisering av vården i takt med att samhällets åtaganden minskar, och det vi hörde av Karin Ahrland bäddar också för en privatisering: *Det skall finnas goda förutsättningar för en privatisering, sade hon.*

Trots att antalet läkare har ökat under senare år kvarstår bristen på läkare, och framför allt finns det stora regionala skillnader när det gäller tillgången på läkare.

Enligt socialstyrelsen är fortfarande nästan var tionde läkartjänst obesatt. Inom långvården har antalet läkartjänster ökat mycket snabbare än tillgången till läkare, och antalet vakanta tjänster är därför mycket stort. Man räknar med att var femte läkartjänst inom långvården är helt vakant; det finns inte ens vikarier till tjänsterna. Det är allvarligt.

Det är viktigt, menar vi, att socialstyrelsen har kvar ett övergripande ansvar när det gäller att tillsätta tjänster. Socialstyrelsen bör också ha det yttersta ansvaret när det gäller att fördela läkarresurserna.

Propositionerna underminerar landstingens möjlighet att planera hälso- och sjukvården också genom att man inte tillfredsställande löser problemet med det medicinska ledningsansvaret. Ett ansvar för vården förutsätter ett sammanhållet politiskt, administrativt och medicinskt ansvar. Nu tilldelar man läkarna hela det medicinska ansvaret. Också önskemålet om att detta ansvar skall kunna delegeras har man strukit i lagförslaget. Ett sammanhållet ledningsansvar för vården kan, menar vi, mycket väl förenas med att enskilda yrkesgrupper bibehåller sin professionella kompetens och fattar beslut inom ramen för den. I praktiken kan man inte skilja mellan olika typer av grundläggande ledningsansvar. Ekonomiska faktorer som tillgången på resurser influerar förstås medicinska beslut. Medicinska avgöranden påverkar i mycket hög grad vårdens mera långsiktiga planering. Av den anledningen måste landstingen ha ett sammanhållet ansvar för vården. Men det förutsätter i sin tur att det utfärdas normer om, på vilken lägsta kvalitetsnivå vården får bedrivas. Det underlättar förstås också för patienterna att göra sin rätt gällande gentemot sjukvårdshuvudmannen.

Det sägs i propositionen att man i hög grad stärker patienternas ställning. Jag tycker att det är riktigt att göra det, men jag har inte hittat några sådana enorma förstärkningar, hur mycket jag än har läst i propositionen. Jag menar att alla möjliga ansträngningar måste göras inom sjukvården för att stärka patienternas ställning. Den anonymitet och den avpersonifiering som många människor känner när de anlitar sjukvården för kortare eller längre tid måste ersättas med en respekt för varje enskild patient och även med ett personligt bemötande från all personal inom sjukvården.

När man är patient möter man många olika slag av personal. Det kan vara svårt att som patient veta vem som har ansvaret för de olika delarna av vården. Patienten skall, menar vi, orienteras om detta, och framför allt skall patienten ha rätt att få veta vilken läkare det är som har totalansvaret för vården.

I socialförslagen har det föreskrivits att vård och behandling skall vara avgiftsfri. Motsvarande regel bör gälla sjukvården, då alla andra principer äventyrar de utsatta gruppernas rätt till vård och står i motsättning till en förebyggande inriktning av arbetet. Nuvarande avgiftssystem har i första hand syftet att minska efterfrågan på vård. En förebyggande inriktning måste i stället innebära att man vill främja tidiga kontakter med sjukvården, och det kan inte förenas med en avgiftsfinansiering, menar vi i vpk.

Enligt vänsterpartiet kommunisternas mening kräver en hälso- och sjukvårdslagstiftning att man klarare deklarerar hälso- och sjukvårdens målsättning. En god vård, menar vi, måste införas i ett bredare hälsopolitiskt sammanhang. Viktiga utgångspunkter för en sådan offensiv hälsopolitik är i punkter följande:

– Landstingsinsatser i syfte att delta i saneringen av dåliga arbetsmiljöer. Detta innebär att landstingen bör bli huvudmän för företagshälsovården och

åläggas att bygga ut yrkesmedicinsk verksamhet.

– Effektiva insatser för att bekämpa arbetslöshet, särskilt då bland ungdomar. Långvarig arbetslöshet och ungdomsarbetslöshet ger enorma framtida vårdkostnader.

– Insatser för att minska användningen av alkohol och andra droger. Enbart vårdkostnaderna för alkoholskador är av storleksordningen 10–20 miljarder. Med tanke på detta bör landstingen tilldelas en aktivare roll i drogpolitiken och få del av statens skatteinkomster av alkohol.

– Ett aktivare landstingsdeltagande i trafikpolitiken med tanke på trafikskadornas enormt stora betydelse.

– Insatser för att förebygga sjukdom och ohälsa på grund av gifter i den yttre miljön och skadliga tillsatser i livsmedel.

Detta är några punkter som skulle kunna bidra till en aktivare och mer offensiv hälsopolitik. Detta har man inte diskuterat i utskottets betänkande, och det är beklagligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion 2163.

Sedan vill jag också säga någonting om propositionen om LSPV.

Inom den psykiatriska vården i Sverige pågår sedan ett antal år tillbaka en omorientering som innebär att vården i ökad utsträckning kommer att bestridas i öppna former och under frivillighet. Man kan dock konstatera att utvecklingen går långsamt. Jag hade för inte så länge sedan en debatt med Karin Ahrland där jag påtalade detta och uttryckte min oro för det. Jag fick inte den uppfattningen att Karin Ahrland var speciellt oroad av denna långsamhet, men jag är det alltså. Detta gäller särskilt omfattningen av den psykiatriska sjukhusvården, där enligt flera bedömningar mellan en tredjedel och hälften av de ineliggande patienterna skulle kunna skrivas ut, om mindre resursförstärkningar inom den öppna vården komme till stånd.

Uppgifter som nyligen har redovisats av socialstyrelsen visar att andelen tvångsvård inom den svenska psykiatrin är anmärkningsvärt hög. Andelen patienter som vårdades med tvång var enligt dessa uppgifter sju gånger så hög i Sverige som i England och fyra gånger så hög som i Danmark.

Även inom Sverige föreligger stora variationer i tvångsvårdens omfattning. I Kristianstads län var antalet personer som vårdades med tvång 48 per 100 000 invånare, medan motsvarande antal i Gävleborgs län var 223. Detta framgår av en inventering som har gjorts av socialstyrelsen.

Det torde stå klart att en översyn av lagstiftningen om tvångsvård av psykiskt sjuka är utomordentligt angelägen för att påskynda moderniseringen av den svenska psykiatrin. Översynen är naturligtvis även angelägen av rättssäkerhetsskäl och av humanitära skäl. Ett stort antal människor far illa genom att i onödan spärras in på psykiatriska sjukhus. Många av dem får sannolikt sitt framtida liv förstört. En översyn av LSPV pågår inom socialberedningen, men sannolikt kommer det att dröja flera år innan dessa arbeten kommer att resultera i en färdig och beslutad ny lagstiftning. Mot denna bakgrund är det angeläget att de reformer av LSPV som kan göras nu också genomförs.

De i propositionen framförda förslagen till förändringar ansluter sig i viss

utsträckning till de förslag som framfördes i propositionen om socialtjänsten. Dessa förslag var, som också anges i propositionen, resultat av ett omfattande utrednings- och remissarbete. Det finns alltså inte på grund av brister i beredningen några skäl att avstå från att nu fatta beslut om de förändringar i LSPV som föreslogs i socialtjänstpropositionen. Tyvärr måste man konstatera att regeringen trots detta har avstått från att framföra flera av de mest angelägna ändringsförslagen. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt som behovet av reformer är utomordentligt stort.

Vpk anser att LSPV bör ändras i stort sett i enlighet med det förslag som föreligger i socialtjänstpropositionen och har därför föreslagit följande ändringar:

Det kan inte vara riktigt att en person under i princip obegränsad tid skall kunna vara försöksutskrivnen med den osäkerhet och det beroende det innebär. Bestämmelsen om försöksutskrivning bör därför ändras så att den maximala tiden för försöksutskrivning blir ett år.

I propositionen föreslås att behovet av fortsatt vård skall prövas sedan vården pågått i tre månader. Detta är bra, men vpk anser att en fortsatt återkommande prövning är nödvändig av rättssäkerhetsskäl och för att motverka onödigt långa sjukhusvistelser. I socialtjänstpropositionen föreslogs en återkommande prövning var tredje månad. Med hänsyn till arbetsbelastningen hos nämnderna kan det dock vara motiverat att begränsa den fortsatta omprövningen till var sjätte månad.

Beträffande nämndernas sammansättning anser vpk att en breddning bör ske med representanter för socialt yrkeskunnande samt politiskt förankrade ledamöter. Förslaget i socialtjänstpropositionen om nämndernas sammansättning bör följas. Socialtjänstpropositionens förslag till 37 § bör införas i LSPV. Förslaget innehåller angelägna och väl förankrade förstärkningar av patienternas rättigheter.

Nu har – vilket tillhör ovanligheten – de flesta förslagen i vpk-motionen blivit tillgodosedda under utskottsbehandlingen. Bara i fråga om försöksutskrivningen har utskottet med hänvisning till att arbetet i beredningen pågår inte velat tillstyrka vpk-motionens förslag. Vi från vpk kan för dagen godta denna motivering. Jag har därför, herr talman, inget yrkande om bifall till vpk-motionen i detta ärende. Det är inte så vanligt att vpk-motioner tillstyrks till tre fjärdedelar av ett utskott. Det känns litet ovanligt – men mycket angenämt.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid ett senare sammanträde.

9 § Anmälades och bordlades

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1981/82:17 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

1981/82:18 Förbättringar av vårdbidraget till föräldrar med handikappade barn, m. m. (prop. 1981/82:216)

Socialutskottets betänkanden

- 1981/82:54 Forskning inom arbetsmiljö- och arbetslivsområdet, m. m. (prop. 1981/82:106)
1981/82:55 Ny arbetstidslag m. m. (prop. 1981/82:154)
1981/82:56 Beslut fattade av internationella arbetskonferensen vid dess sextiosjätte och sextiosjunde möten, m. m. (prop. 1981/82:166)

Utbildningsutskottets betänkande

- 1981/82:39 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkanden

- 1981/82:40 Forskningen m. m. (prop. 1981/82:106)
1981/82:42 Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. (prop. 1981/82:209)

Näringsutskottets betänkanden

- 1981/82:45 Försäkringsrörelselag m. m. (prop. 1981/82:180)
1981/82:47 Anslag till konsumentverket m. m. (prop. 1981/82:100)
1981/82:50 Åtgärder för tekoindustrin m. m. (prop. 1981/82:148 och 1981/82:100)
1981/82:55 Konkurrenslagstiftning (prop. 1981/82:100, 1981/82:165 och 1981/82:195)
1981/82:56 Förslag till ny lagstiftning om utländska förvärv av svenska företag m. m. (prop. 1981/82:135)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

- 1981/82:17 Forskning m. m. (prop. 1981/82:106)

Civilutskottets betänkande

- 1981/82:42 Sysselsättningsskapande åtgärder inom bostadsbeståndet (prop. 1981/82:150)

10 § Anf. 66 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på föredragningslistan för sammanträdet måndagen den 7 juni uppförs närmast efter civilutskottets betänkande 42 i nu angiven ordning

näringsutskottets betänkanden 55, 56, 49, 57 och 58,
socialutskottets betänkanden 51–53,
konstitutionsutskottets betänkande 37,
näringsutskottets betänkanden 45, 47 och 50,
arbetsmarknadsutskottets betänkande 25,
försvarsutskottets betänkande 19,
jordbruksutskottets betänkande 38 samt
kulturutskottets betänkande 28.

Nr 166

Fredagen den
4 juni 1982

11 § Kammaren åtskildes kl. 15.25.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Fredagen den 4 juni

Förste vice talmannen 77

Tredje vice talmannen 87

Ahrland, Karin, statsråd 77

Aulin, Olle (m) 38

Bergman, Holger (s) 14

Berndtson, Nils (vpk) 74, 75

Bildt, Carl (m) 57, 60, 62

Björk, Gunnar, i Gävle (c) 43, 44

Bråkenhielm, Anita (m) 45

Ekman, Kerstin (fp) 21

Fransson, Arne (c) 27, 75

Gustafsson, Torsten, försvarsminister 12, 13, 14, 32, 35, 38, 53, 55, 56, 62, 63

Gustavsson, Åke (s) 46

Hagberg, Helge (s) 74

Henrikson, Lars (s) 20

Håkansson, Margot (fp) 65

Hörlén, Linnea (fp) 69

Jansson, Paul (s) 47

Johansson, Hilding (s) 29, 34, 37

Karlsson, Göran (s) 80

Körlof, Björn (m) 16

Lantz, Inga (vpk) 82

Lindblad, Hans (fp) 25, 34, 36

Lindström, Ralf (s) 25

Nilson, Eivor (c) 7, 11

Paterson, Sten Sture (m) 49

Petersson, Hans, i Hallstahammar (vpk) 3

Petersson, Karl-Anders (c) 67

Polstam, Åke (c) 63

Rydle, Birgitta (m) 74

Stålberg, Marianne (s) 75

Svartberg, Karl-Erik (s) 11, 12, 13

Svensson, Evert (s) 41, 44

Theorin, Maj Britt (s) 49, 54, 56, 59, 61, 63

Ullenhag, Jörgen (fp) 75

Wennerfors, Alf (m) 75

